

**T.C.  
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARINDAN EL SANATLARI  
GELENEĞİNİN KIRSAL TURİZM BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ:  
MUĞLA – MİLAS ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**SULTAN EBRU EKİCİ**

**DOÇ. DR. HÜSEYİN ÇEKEN**

**KASIM, 2018**

**MUĞLA**

T.C.  
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARINDAN EL SANATLARI  
GELENEĞİNİN KIRSAL TURİZM BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ:  
MUĞLA-MİLAS ÖRNEĞİ

SULTAN EBRU EKİCİ

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 14.12.2018

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 16.11.2018

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Zafer ÖTER

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Işıl ARIKAN SALTIK

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN


KASIM, 2018


MUĞLA

## TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 10/10/2018. tarih ve 858/12sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi **Sultan Ebru EKİCİ**'nin "**Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından El Sanatları Geleneğinin Kırsal Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi: Muğla-Milas Örneği**" adlı tezini incelemiş ve aday.16.11.2018 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **60** dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine **oybirliği** ile karar verildi.

  
Tez Danışmanı  
Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

Üye  
Prof. Dr. Zafer ÖTER  


Üye  
Dr. Öğr. Üyesi Işıl ARIKAN SALTİK  


## YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarından El Sanatları Geleneğinin Kırsal Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi: Muğla – Milas Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurılmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.



16/11/2018

SULTAN EBRU EKİCİ

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ**  
**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

**YAZARIN MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

Soyadı :

Adı :

Kayıt No: 10224975

**TEZİN ADI**

Türkçe :

Y. Dil :

**TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans**

**Doktora**

**Sanatta Yeterlilik**

**TEZİN KABUL EDİLDİĞİ**

Üniversite :

Fakülte :

Enstitü :

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

**TEZ YAYINLANMIŞSA**

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

**TEZ YÖNETİCİSİNİN**

Soyadı, Adı :

Ünvanı :

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:115

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

- 1.Somut Olmayan Kültürel Miras
- 2.Kırsal turizm
- 3.El sanatları

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1.Somut olmayan kültürel miras
- 2.Kırsal turizm
- 3.El sanatları
- 4.Milas

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Intangible Cultural Heritage
- 2.Rural tourism
3. Handicrafts
4. Milas

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :



Tarih : 15/12/2018

## ÖZET

Kültürel miras, bir topluluk tarafından geliştirilen gelenekler, uygulamalar, mekan, nesne, sanatsal ifade ve değerler de dahil olmak üzere nesilden nesile aktarılmış yaşam biçimlerinin bir ifadesidir. Somut olmayan kültürel miras terimi, UNESCO'nun kültürel mirasın korunması ile ilgili çalışmalarından doğmuş ve yaygınlık kazanmıştır. Somut olmayan kültürel miras öğelerinden biri de el sanatları geleneğidir. Usta-çırak ilişkisi ile kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen bu gelenek toplumun kültürel mirasında da önemli bir yer teşkil etmektedir. Kırsal alanda yapılan el sanatları hem kültürün devamını hem de kırsal alan için gelir kaynağı sağlamaktadır.

Turizm günümüzde önemli bir sektördür. 20. yüzyıl sonlarına doğru getirilerinden dolayı alternatif turizm veya tamamlayıcılara ilgi artmıştır. Kırsal turizm de bu çeşitlerden biridir. Kırsal turizmin kırsal alandaki ekonomik katkıları yanında sosyo-kültürel, çevresel yapılar üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Yerel el sanatlarının da canlandırılmasını sağlamaktadır. Bu nitel çalışmada Milas İlçesi'nin kırsal turizm potansiyelini belirleyerek kırsal turizmin temel bileşenlerinden biri olan somut olmayan kültürel miras unsurlarından el sanatlarının yerini vurgulamak amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilen araştırma sonucunda; Milas yöresinin kırsal turizm açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra yörede bu turizm çeşidi desteklenirse somut olmayan kültürel miras öğesi geleneksel el sanatlarının gelecek nesillere taşınabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Somut olmayan kültürel miras, kırsal turizm, el sanatları, Milas.

## ABSTRACT

Cultural heritage is the manifestation of lifestyles that have been passed from one generation to another including traditions, applications, places, things, artifacts, and values. The term “intangible cultural heritage” emerged and spread from UNESCO’s studies on the preservation of cultural heritage. One of the intangible cultural heritage elements is the tradition of handicrafts. This tradition which has been passed from one generation to the other thanks to master-apprentice relationship holds an important place in the cultural heritage of the society. Handicrafts which are done in rural areas not only enable the continuity of the culture but the income for those rural areas.

Today, tourism is an important sector. Moreover, towards the end 20<sup>th</sup> century, alternative tourism types one of which is rural tourism and its complements has started to attract more and more people because of their additional returns. Besides its economical contributions to rural areas, rural tourism has many positive impacts on socio-cultural and environmental structures, and enables the revival of the local handicrafts. In this qualitative study, it is aimed to emphasize the place of handicrafts which is one of the intangible cultural heritage elements which is one of the major components of rural tourism by identifying the rural tourism potential of Milas. The results of the study suggest that Milas region has an important potential in terms of rural tourism. In addition, it is found out that if this type of tourism is supported in the region, handicrafts, an element of intangible cultural heritage, can be passed to the other generations.

**Key Words:** Intangible cultural heritage, rural tourism, handicrafts, Milas.



## ÖNSÖZ

Bu çalışmada somut olmayan kültürel mirasın içeriğini oluşturan öğelerden el sanatları ile kırsal turizm arasındaki ilişki üzerinde durularak, Milas yöresi kırsal turizm potansiyeli açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yörenin turistik arz verilerinin yüksek olması ve geleneksel yapısını koruması kırsal turizm potansiyelini ortaya koymaktadır.

Çalışmalarındaki destek ve katkılarından dolayı değerli Danışmanım Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN'e, yine desteklerinden dolayı değerli hocam Doktor Öğretim Üyesi Işıl Arıkan SALTİK'a çok teşekkür ederim.

Ayrıca maddi ve manevi desteğinden dolayı eşim Önder EKİCİ'ye, onunla geçirdiğim vakitten çaldığım için özür dileyerek canım oğlum Ege'ye, tüm hayatım boyunca destek olan ve hep yanımda hissettiğim aileme teşekkür ederim. Çalışmamın şekillenmesinde payı olan yöredeki tüm kaynak kişilerime teşekkürü borç bilirim.

## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ .....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ŞEKİLLER DİZİNİ .....	V
FOTOĞRAF DİZİNİ.....	VI
TABLO DİZİNİ .....	VII
HARİTALAR .....	VIII
KISALTMALAR .....	IX
GİRİŞ .....	1

## BİRİNCİ BÖLÜM

### SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI VE KAPSAMI

1.1.Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı ve Kapsamı.....	3
1.1.1. Kültür ve UNESCO.....	4
1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramının Doğuşu ve Gelişimi.....	9
1.1.3. Somut olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi ve İçeriği.....	13
1.1.4. Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi.....	17
1.1.5. Somut Olmayan Kültürel Miras ve El Sanatları.....	18

## İKİNCİ BÖLÜM

### KIRSAL TURİZM

2.1.Turizm.....	22
2.2. Alternatif Turizm Nedir?.....	23
2.3. Kırsal Alan.....	24
2.4. Kırsal Turizm.....	26
2.5.Kırsal Turizmin Gelişimi ve Hızlandıran Faktörler.....	30
2.6. Kırsal Turizmin Önemi.....	36
2.7. Kırsal Turizm Uygulama Örnekleri.....	37

2.7.1. Dünyadaki Kırsal Turizm Uygulamaları.....	37
2.7.2. Türkiye’deki Kırsal Turizm Uygulamaları.....	42
2.8. Kırsal Turizmin Etkileri.....	47
2.8.1. Ekonomik Etkileri.....	47
2.8.2. Sosyo-Kültürel Etkileri.....	48
2.8.3. Diğer Etkileri.....	49

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### MİLAS YÖRESİ VE KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ

3.1. Milas’ın Tarihçesi.....	50
3.1.1. Antik Dönemde Milas.....	50
3.1.2. Türk Hakimiyetinde Milas.....	52
3.2. Milas’ın Coğrafyası.....	54
3.3. Ekonomik ve Sosyal Yapısı.....	56
3.4. Milas Kırsal Turizm Potansiyeli .....	57
3.4.1. Doğal Çekicilikler.....	57
3.4.1.1. İklim ve bitki örtüsü.....	57
3.4.1.2. Kıyı uzunluğu ve kıyı topografyası.....	57
3.4.1.3. Sosyal Durum.....	58
3.4.2. Kültürel Çekicilikler .....	58
3.4.2.1. Şenlik ve Festivaller .....	58
3.4.2.2. Milas Kültür Rotası.....	58
3.4.2.3. Antik Kentler.....	61
3.4.2.4. El Sanatları.....	65
3.4.2.5. Çomakdağ Köyleri.....	67

3.4.3. Rekreasyon ve Ulaşım-Konaklama Kolaylıkları.....	70
3.4.3.1.Sportif Faaliyetler.....	70
3.4.3.2. Ulaşım-Konaklama Tesisleri.....	71
3.5. Araştırma Yöntemi.....	72
3.5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	72
3.5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	73
3.5.3. Veri Toplama Süreci.....	73
3.5.4. Görüşme Sorularının Hazırlanması.....	75
3.6. Veri Analizi ve Bulgular.....	76
3.6.1. Görüşme Yapılan Kişilerin Demografik Bilgileri.....	76
3.6.2. Görüşme Yapılan Kişilerin El Sanatı Üreticiliğine İlişkin Bilgileri.....	78
3.6.3. Milas Geleneksel El Sanatlarına İlişkin Bulgular.....	80
3.6.3.1. Halı Dokuma.....	80
3.6.3.2. İpek dokuma.....	84
3.6.3.3.Kıl dokuma.....	86
3.6.3.4. Hasır Örucülük.....	87
3.6.3.5. Yorgan Yapımı.....	88
3.6.3.6. Semer Yapımı.....	89
3.6.3.7. Demircilik.....	91
3.6.3.8.Kalaycılık.....	92
3.6.3.9. Bez Bebek Yapımı.....	92
3.6.3.10. Pul ve boncuk işleri.....	92
SONUÇ ve ÖNERİLER .....	94
KAYNAKÇA .....	101
EKLER .....	109

## ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. UNESCO'nun kültürü de içine alan ‘‘Prestij’’ Liste ve Ağlarında Türkiye...7	
Şekil 1.2. SOKÜM'ü Oluşturan Beş Ana Başlık .....15	
Şekil 2.1. Kırsal Gelişimin Boyutları.....31	
Şekil 2.2. Kırsal Turizmin Gelişim Süreci.....35	
Şekil 3.1. Soru Grupları.....75	



## FOTOĞRAF DİZİNİ

<b>Fotoğraf 3.1.</b> Hekatomnos Lahidi.....	59
<b>Fotoğraf 3.2.</b> Gümüşkesen Mezar Anıtı.....	60
<b>Fotoğraf 3.3.</b> Bozalan Köyü halı tezgahı.....	66
<b>Fotoğraf 3.4.</b> El sanatları ürünlerinden örnekler.....	68
<b>Fotoğraf 3.5.</b> Çomakdağ-İkiztaş köy düğünü.....	69
<b>Fotoğraf 3.6.</b> İkiztaş Köyü halk mimarisi.....	69
<b>Fotoğraf 3.7.</b> Geleneksel halk mimarisi örneği-dolap.....	70
<b>Fotoğraf 3.8.</b> Geleneksel halk mimarisi örneği-pencereler.....	70



## TABLO DİZİNİ

<b>Tablo 1.1.</b> UNESCO'nun Kültürün Korunmasına Ait Sözleşmeleri.....	8
<b>Tablo 2.1.</b> Farklı Ülkelerin Kırsal Alanlarını Tanımlama Kriterleri.....	25
<b>Tablo 2.2.</b> Kırsal Turizm Toplumu.....	27
<b>Tablo 2.3.</b> Klasik/Standart Turizm İle Kırsal Turizm Arasındaki Farklar.....	29
<b>Tablo 3.1.</b> Milas Turistik Konaklama Tesis Sayıları.....	71
<b>Tablo 3.2.</b> Yapılan Alan Araştırmaları Bilgilerini İçerir Tablo.....	74
<b>Tablo 3.3.</b> Kaynak Kişilere Ait Demografik Bilgiler.....	77
<b>Tablo 3.4.</b> Görüşme Yapılan Kişilerin El Sanatı Üreticiliğine İlişkin Bilgileri.....	79



## HARİTALAR

<b>Harita 3.1.</b> Antik Dönem Anadolu Bölgeleri.....	50
<b>Harita 3.2.</b> Günümüzde Beçin’de Yer Alan Yapıların Dağılımı.....	53
<b>Harita 3.3.</b> Milas Haritası.....	54
<b>Harita 3.4.</b> Labraunda Antik Kent Planı.....	64





## KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AEGM	Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü
BAKA	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BM	Birleşmiş Milletler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerleri Koruma ve Yaşatma Vakfı
DATUR	Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi
GES	Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar Müdürlüğü
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
İSSOMBİ	İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı
ISPA	Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
KVMGM	Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SAPARD	Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı
SOKÜM	Somut Olmayan Kültürel Miras
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TEH	Türk El Halıcılığı
TKDK	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNWTO	Dünya Turizm Örgütü
YİGM	Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü
YİH	Yaşayan İnsan Hazinesi

## GİRİŞ

Kültür, toplumların sahip olduğu maddi ve manevi değerler bütünü simgeleyen bir kavramdır. Gelenek, görenekler, dil, değerler ve tutumlar, el sanatları, yemek kültürü gibi birçok unsur kültürü oluşturmaktadır Tarihsel gelişimde kültür kelimesinin farklı kullanımlara sahip olduğu ve birçok bilim insanının da kültürün tanımını yaptığı görülmektedir. Bu kavram kültürel mirastan, kültürle ilgili endüstrilere ve kültürel turizme kadar birçok alandaki varlığıyla önemli bir rol oynamaktadır.

Küreselleşme ile birlikte dünyada meydana gelen değişimler ve gelişimler kültürel mirasın önemini arttırmıştır. Kültür alanında önemli çalışmalar yapan bir kurum olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu UNESCO sürdürülebilir kalkınmada kültürün önemli bir unsur olduğu gerçeğini kültür sözleşmeleriyle ortaya koymuştur. Ayrıca UNESCO'nun kültürel mirasın korunması ve aktarılmasını amaçlayan birçok sözleşmesi mevcuttur. Somut olmayan kültürel miras terimi, UNESCO'nun kültürel mirasın korunması ile ilgili çalışmalarından doğmuş ve yaygınlık kazanmıştır. El sanatları da somut olmayan kültürel mirasın içeriğini oluşturan unsurlardan biridir.

Kültürel mirasın önemli bir unsuru olan el sanatları, kırsal alanlarda veya yörelerde yapılan ve o yörenin kalkınmasında, gelişmesinde ve kültürünü yansıtmasında önemli bir biçimde rol oynayan maddi kültür unsuru olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda el sanatları ustaları kültürel mirasın aktarımında önemli taşıyıcılardandır.

Günümüzde dünya turizminin büyük ölçüde dayandığı kıyı turizmi yerine, insanların talep ve beklentileri doğrultusunda, yeni seçenekler ve arayışlar alternatif turizm çeşitlerini doğurmuştur. 19. yüzyıl sonrasında doğal miras ve kültürel miras kavramlarının ön plana çıkması ve önem kazanması turizmde de turizm çeşitlerinin artmasına neden olmuştur. Bu turizm çeşitlerinden biri de kırsal turizmdir. Kırsal alanlar kısaca büyük ölçüde doğal ve geleneksel yapısını korumuş ve kırsal aktivitelerin yapıldığı yerler olarak tanımlanabilir. Kırsal turizm kırsal alanda gerçekleşen ve doğal mirasa, kültürel mirasa sahip çıkan bir turizm çeşididir. Kırsal alandaki gelişim ve kalkınma sorunu kırsal turizmin yapılması için önemli bir neden olarak görülmektedir. Kırsal turizmde kültürel mirasın bir parçası olan el sanatlarının da yeri önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, Milas kırsal turizminin güçlü öğelerinden birini teşkil eden ve kültürel mirasının bir parçası olan el sanatlarının önemini tespit etmektir. Bu amaç kapsamında kırsal turizmin bir bileşeni olarak maddi kültür öğelerinden el sanatları hakkında el sanatları ustalarından bilgiler edinilerek, bu bilgilerin kayıt altına alınmasının sağlanması nedeniyle araştırma önem taşımaktadır. Bunun yanında bu çalışmada, Milas'ın doğal ve kültürel mirasının kırsal turizm için önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermek amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde; kültürün kavramsal analizi yapılarak, gelişimi, UNESCO'da kültürle ilgili çalışmalar, somut olmayan kültürel miras ve içeriği ile Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi, somut olmayan kültürel miras ve el sanatları üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde turizm, alternatif turizm, kırsal alan, kırsal turizm, kırsal turizmin gelişimi ve hızlandıran faktörler, kırsal turizm uygulama örnekleri, dünyadaki uygulamaları, Türkiye'deki kırsal turizm uygulamaları, kırsal turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve diğer etkileri üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın yöntem bölümünü içeren üçüncü bölümde ise; Milas yöresi ve kırsal turizm potansiyeli incelenmiştir. Milas'ın tarihçesi, coğrafyası, ekonomik ve sosyal yapısı, Milas kırsal turizm potansiyelinde doğal çekicilikleri, kültürel çekicilikleri, rekreasyon ve ulaşım-konaklama kolaylıkları üzerinde durularak araştırmanın önemi ve amacı, araştırmanın yöntemi, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları açıklandıktan sonra görüşme sorularının hazırlanması anlatılmıştır. Alan araştırmaları ve literatür taraması sonucunda elde edilen bulgular analiz edilerek yorumlanmıştır. Sonuç ve öneriler kısmı ile tez çalışması bitirilmiştir. Bu çalışmayla, yok olmaya başlayan geleneksel el sanatları literatüre geçecek ve yöredeki kırsal turizm ile ilgili çalışmalarda geleneksel el sanatlarının önemi ortaya konulacaktır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI VE KAPSAMI

#### 1.1.Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı ve Kapsamı

Kültür, uygarlık tarihiyle birlikte var olmuş maddi ve manevi değerler bütünü simgeleyen bir kavramdır. Kültür, aynı zamanda toplumları birbirinden ayıran en önemli dinamik yapıdır. Kültür kavramı, dünyanın her yerinde, bulunduğu yere ait olma duygusu veren ve toplulukların sosyal ve ekonomik birliği ile milli kimliğinin yapı taşı olarak kabul görmektedir. Kültürün içeriğini gelenek, görenekler, dil, değerler ve tutumlar, el sanatları, giysiler gibi birçok unsur doldurmaktadır.

Kültür, toplumların gelişim ve değişim düzeylerine bağlı olan dinamiklere sahiptir. Kültürün kendi dinamikleri dış etkilerle değişim ve gelişime uğrayabilmektedir. Toplumları oluşturan bireylerin etkinliklerini toplumsal çevresi ve kültürü oluştursa da birey de toplumu etkilemekte kültürün değişmesine ve gelişmesinde pay sahibi olabilmektedir (Boas, 2012: 59).

Kültür soyut bir kavram olup, sınırları yoktur ve belirli süreçlerden geçerek şekillenmektedir. Kültürün oluşumunda en önemli iki süreç olarak kültürlenme ve kültürleşme süreçleri kabul edilmektedir. Bu bağlamda kültür, insan ve onun içinde yer aldığı toplum, eğitim gibi birçok parametreye dayanmakta ve tüm bunlar arasındaki karışık bağın bir sonucu olmaktadır (Güvenç, 1970: 13).

Kültür kavramı yüzyıllardır var olmasına rağmen somut olmayan kültür kavramı küreselleşme ile birlikte ortaya çıkmıştır. Ülkelerin küreselleşme ile kültürlerindeki hızlı değişimler, yozlaşmalar ve milli kültürlerinden uzaklaşmalar gibi tehditler ile kültürel mirasın öneminin dünyada farkına varılması somut olmayan kültürel miras kavramını doğurmuştur.

Somut olmayan kültürel miras, sözlü anlatımlar, sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüel ve festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği gibi kültürel ürünleri ve üretim süreçlerini ifade eden kavramı ifade etmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı-Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (KTB- KVMGM), t. y.).

Somut olmayan kültürel miras, UNESCO tarafından; “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar biçiminde tanımlanmaktadır” (Kültür ve Turizm Bakanlığı-Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (KTB- AEGM), t. y.).

Bu tanımlar ışığında bu bölümde; kültürün kavramsal analizi yapılarak, gelişimi, UNESCO’da kültürle ilgili çalışmalar, somut olmayan kültürel miras ve içeriği ile el sanatlarının yeri üzerinde durulmuştur.

### **1.1.1. Kültür ve UNESCO**

Bilim insanlarıncı kültür kavramını tanımlamak kolay olmayıp 1970’lerden itibaren birçok “kültür” tanımı literatürde yer almıştır. Mejuyev (1987: 8) tarafından kültür teriminin birçok tanımının olmasının sebebi olarak bu terimin sadece bilimsel bir terim olmayışı aynı zamanda içeriğini oluşturan öğelerin toplumsal ve tarihsel süreçlerden etkilenerek şekillenmesi olarak ifade edilmiştir (Oğuz, 2011: 125).

Tarihsel gelişimde kültür kelimesinin üç kullanımı dikkat çekmektedir. Birincisi, XVIII. yüzyıldan itibaren zihinsel, manevi ve estetik gelişime ilişkin genel bir süreci anlatan kültür; ikincisi özel ya da genel biçimde kullanılsın bireyin, toplulukların ya da toplumun yaşam biçimini anlatan kültür ve üçüncüsü düşünsel ve sanatsal etkinliğin ürünleri anlamında kullanılan kültürdür (Williams, 1976/2005: 110, Aktaran Oğuz, 2011: 128).

Kültürün birey üzerindeki etkisine bakıldığında şöyle bir tanım da ortaya çıkmaktadır: Kültür, bireyin hayatı boyunca toplumun istek ve beklentilerine göre hareket etmesidir. Kültür, bireyin doğduktan sonra kazandığı, zamanla öğrenilen bir unsurdur. Kültürü daimi kılan, sürekliliğine neden olan toplumun gelenek ve görenek ve yaşam tarzlarıdır.

Toplumda oluşan, yerleşen ve nesilden nesile aktarılarak devam eden kültür, toplumun olduğu yeri veya olması gerektiği yeri garantilemek adına bir ideali de temsil etmektedir. Kültürü oluşturan dil, doğal çevre, tarihi kaynaklar, üretim-tüketim ve din gibi birçok öğe birbirleriyle bağlantılı ve birbirlerini tamamlayıcı olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Zamanla psikolojik, sosyal ihtiyaçlar, çevre veya başka koşullara göre bu öğeler değişebilmekte ve yeni bir kültürü oluşturabilmektedir.

Kültür kelimesini anlamı ve özellikleri ile ilgili ilk çalışmalardan birini oluşturan Eliot (1981: 4), kültürün önemli üç özelliği üzerinde durmuştur.: “Birincisi, kültürün kendi içinde nesilden nesile aktarılan ve büyüyen organik yapısıdır. İkincisi, coğrafik sınırlar içinde kültürün mahalli kültürler olarak tanınabilir olmasıdır. Üçüncüsü ise dinde benzerlikler veya farklar arasındaki dengenin kültürü etkilediğidir”. Eliot, bireyin kültürü, bir sınıfın kültürüne, o da toplumun kültürüne bağlı olarak geliştiği ve kültürü tamamen toplumun ürettiği fikrini savunmaktadır (Eliot, 1981: 11).

Parker (1998: 165); kültürü oluşturan temel unsurların kültüre iki boyutta bakıldığında anlaşılacağını ifade etmiştir. Kültürü okyanustaki buzdağına benzetmiştir. Bu buzdağının bir su üstünde kalan kısmı bir de suyun altında kalan kısmı aynı kültür gibidir. Aynı toplumdaki bireylerin ortak bakış açısı, ortak beklenti ve hareketleri üst kısmı ifade etmektedir. Kültürel düzeylerin farklı olması da buzdağının su altında kalan kısmında kalan değerlerinden, normlarından veya inançlarından yani köklerinden kaynaklanmaktadır. Kültür ile ilgili tanımlanan unsurlar görünen yüzün sayesinde olmaktadır.

Singh (2008: 251) ise; kültürü oluşturan önemli etkenleri beş grupta değerlendirmiştir. İlki dil, din, okuryazarlık oranı ve nüfus dağılımı gibi etkenlerin oluşturduğu sosyal kimlik, ikincisi sömürgecilik, dış güçlerin etkisi gibi etkenlerin oluşturduğu tarihsel geçmiş, üçüncüsü ekonomik parametreler, dördüncüsü kurumsal faktörler ve son olarak da coğrafyadır (Aktaran Yeşil, 2013: 56).

Kültürün birey ve toplum için önemini gösteren temel iki unsur ise; kişisel kimlik ve milli kimliktir. Kişisel kimlik bireyin hem kendinin hem de içinde bulunduğu kültürün birlikteliği ile oluşmaktadır. Milli kimlik ise, vatan, toplum, kültür, din ve dil gibi birçok bileşenin birbirleriyle etkileşimi ile oluşmaktadır. Bu unsurlar hem kültürü oluşturmada hem de kültürle birlikte milli kimliği şekillendirmekte ve toplum açısından farkındalığı öne çıkarmaktadır.

Kültür aynı zamanda kültürel mirastan, kültürle ilgili endüstrilere ve kültürel turizme kadar birçok alandaki varlığıyla önemli bir rol oynamaktadır. Yaratıcılığın kültürdeki yerinden dolayı kültür ekonomisine “yaratıcı ekonomi” ismi de verilmiştir. UNESCO

tarafından kültür endüstrileri somut olmayan kültürel mirasın yaratım, üretim ve ticari amaçlı yararlanılması olarak görülmektedir. UNESCO sürdürülebilir kalkınmada kültürün önemli bir unsur olduğu gerçeğini kültür sözleşmeleriyle ortaya koymuştur.

Uluslararası alanda yapılan anlaşmalar, dünyadaki doğal, somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere taşıma amacıyla da hareket etmektedir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olan UNESCO, 1946 yılında İkinci Dünya Savaşı'ndan yılında kurulmuştur. Kurumun kuruluş sözleşmesi 1945'de Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin de olduğu bir toplantıda kabul edilmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi ilk yirmi devlet arasında onuncu devlet olarak imzalamıştır. UNESCO 195 Üye Devlet ve 11 Ortak Üye Devlet ile çalışmaktadır.

UNESCO'nun ana hedefi, adalet, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının ve temel özgürlüklerin evrensel saygısını güçlendirmek amacıyla eğitim, bilim, kültür ve iletişim yoluyla ülkeler arasındaki işbirliğini teşvik ederek dünyadaki barış ve güvenliğe katkıda bulunmaktadır. UNESCO, Devlet ve toplumlarla, kalıcı barış, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma ve kültürlerarası diyalog için temelleri güçlendirmek için hareket etmektedir (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), t. y.).

Merkezi Paris'te bulunan UNESCO'nun yönetiminde üç organ mevcuttur (UNESCO, t. y.):

1-Genel Konferans: 195 Üye Devletin temsilcilerinden oluşan ve kurumun en yetkili organıdır. Toplantıları Üye ve Ortak Üye Devletlerin katılımı ile yapılmakta Genel Konferans kararıyla gözlemci katılımcılar toplantılara alınabilmektedir. 2017 yılında UNESCO 39. Genel Konferansını yapmıştır. Genel Konferans iki yılda bir toplanmaktadır.

2-Yürütme Kurulu: UNESCO'nun genel yönetiminden sorumludur. Dört yılda bir seçilen 58 üyeden oluşmaktadır. Genel Konferans için çalışmalar ve alınan kararların uygulanmasının takibini yapmaktadır. Kurul yılda iki kez bir araya gelmektedir.

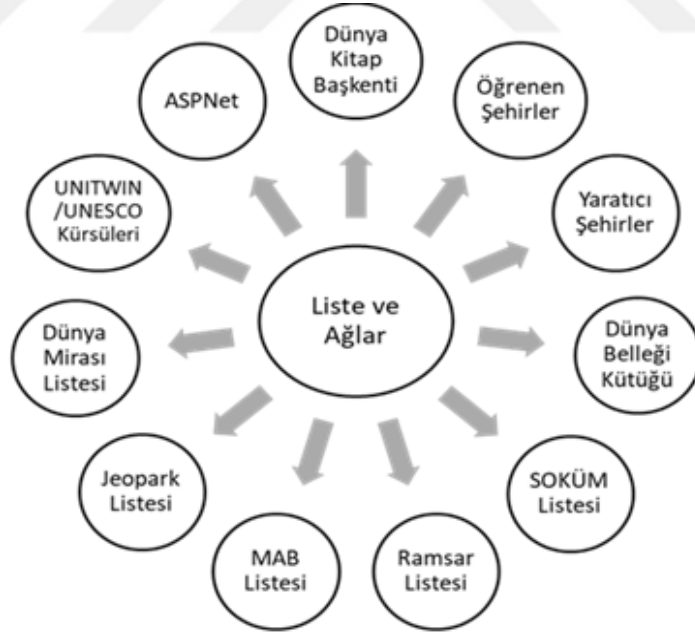
3-Sekreterlik: Genel Konferans tarafından altı yılda bir seçilen bir Genel Direktör ve Direktörün seçtiği personellerden oluşmaktadır.

UNESCO, Türkiye Milli Komisyonu ise 25 Ağustos 1949 tarihli ve 3-9862 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kurulmuştur. Komisyonun kuruluş ve çalışmalarındaki usul ve esaslarını içerir UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetmeliği, 19 Haziran 2004 tarihli 25497 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Komisyon, Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu, İhtisas Komiteleri ve Genel Sekreterlik'ten oluşmaktadır.

UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi'nde kültürü "toplumun ya da bir sosyal grubun kendine özgü manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özelliklerinin bir kümesi" olarak tanımlamış olup, kültürün sanat ve edebiyatın yanı sıra yaşam biçimlerini, birlikte yaşam şekillerini, değerlerden oluşan sistemler, gelenekler ve inançları da içerdiği vurgusu görülmektedir (UNESCO, 2007).

Aşağıda Şekil 1'de UNESCO'da yer alan kültürü de içine alan "Prestij" Liste ve Ağları görülmektedir. Etrafında ise buna bağlı belli başlı faktörler yer almaktadır.

**Şekil 1.1. UNESCO'nun "Prestij" Liste ve Ağlarında Türkiye**





UNESCO'nun kültürün korunmasına ait on iki sözleşmesi mevcuttur. Bunlardan altı tanesi temel kültür sözleşmesi olarak kabul edilmektedir (KTB-Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, t. y.).

**Tablo 1.1. UNESCO'nun Kültürün Korunmasına Ait Sözleşmeleri**

Yıl	Sözleşme
1954	Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme.
1970	Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme.
1972	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme.
2001	Sualtı Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi.
2003	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi.
2005	Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi.

Kültür alanında yapılan çalışmalar doğrultusunda Kültürel İfadelerinin Çeşitliliği İhtisas Komitesi, Somut Kültürel Miras İhtisas Komitesi, Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi, Sualtı Kültürel Mirası İzleme Grubu, Yerlerinden Edilmiş Kültür Varlıkları İhtisas Komitesi mevcuttur (UNESCO, t. y.).

Türkiye'nin kültür alanında taraf olduğu Sözleşmeler şunlardır (Kültür ve Turizm Bakanlığı- Avrupa Birliği Ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, t. y.):

a. Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme ve Protokol-1954

b. Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması için Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme-1970

c. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme-1972

d. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi-2003.

### 1.1.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramının Doğuşu ve Gelişimi

Kültürel miras, bir topluluk tarafından geliştirilen gelenekler, uygulamalar, mekan, nesne, sanatsal ifade ve değerler de dahil olmak üzere nesilden nesile aktarılmış yaşam biçimlerinin bir ifadesidir. İnsan topluluklarının kültürel ve toplumsal kimliğinin önemli bir parçası olan kültürel miras önceleri dünyada somut kültürü ön plana çıkarırken zamanla bakış açısı değişerek somut olmayan kültürel mirasın ve kültürle çeşitliliğin değeri ve önemi anlaşılmıştır.

Somut olmayan kültürel miras terimi, UNESCO'nun kültürel mirasın korunması ile ilgili çalışmalarından doğmuş ve yaygınlık kazanmıştır. UNESCO'nun kültürel mirasın korunmasına yönelik ilk sözleşmesi 14 Mayıs 1954 tarihinde kabul edilen "Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Protokolü", kültürel miras ile ilgili ikinci sözleşme 14 Kasım 1970 tarihinde "Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme'dir.

2003 yılındaki Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde "somut olmayan kültürel miras" toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar olarak tanımlanmaktadır (UNESCO, t. y.).

Somut olmayan kültürel miras bir başka tanımda; sözlü kültür ortamlarında halk tarafından yaratılan ve halkbilimi araştırmaları içinde yer alan; sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüel ve festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği gibi kültürel ürünleri ve üretim süreçleri olarak tanımlanmaktadır (KTB- Teftiş Kurulu Başkanlığı, t. y.)

UNESCO tarafından hazırlanan 1972 tarihinde "Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi", 1989 tarihinde "Geleneksel Kültür ve Folklorun Korunması Tavsiye Kararı", 2003 tarihinde "Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi" ve 2004 tarihinde "Yamato Deklarasyonu" ile maddi kültür ve somut olmayan kültürel miras ile ilgili koruma yaklaşımları mevcuttur.

1972 yılında imzalanan “Dünya Kültür ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi”ni TBMM 1982 tarihinde taraf olmuştur. Sözleşme şu önemli hususları içermektedir: Sözleşmeye taraf devletlerin topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, sergilenmesi ve gelecek kuşaklara iletilmesi yönünde ve uluslararası iş birliği ile çalışmaları amaçlanmıştır.

UNESCO ve ICOMOS arasındaki mirasla ilgili olarak kullanılan farklı terminoloji, 1972 Dünya Mirası Sözleşmesinde uzlaşmayla sonuçlanmıştır. Ulusal ve bölgesel düzeylerde, mirasın kapsamı bahçeler, peyzaj ve çevreyi kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Her ne kadar genel olarak mirasın kapsamı 'somut' ve 'maddi olmayan' ve 'çevre' içermek üzere uluslararası düzeyde kabul edilmiş olsa da, 'miras' ile ilgili daha ince terimler standartlaşmamıştır.

Bu sözleşmeyle birlikte, “Dünya Miras Listesi” oluşturmak için ülkeler “evrensel” olarak nitelendirdiği yapı ve alanlarından oluşan bir liste yaparak UNESCO’ya başvurmuşlardır. Dünyada 2017 yılı itibariyle UNESCO Dünya Miras Listesi’ne kayıtlı 1073 kültürel ve doğal varlık bulunmakta olup bunların 832 tanesi kültürel, 206 tanesi doğal, 35 tanesi ise karma (kültürel/doğal) varlıktır (UNESCO, t. y.).

Türkiye’de bu listenin oluşmasından sorumlu Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı olan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’dür. Dünya Listesinde 17 varlığımız kayıtlı olup, listeye ilk kayıt 1985 yılında İstanbul’un Tarihi Alanları ve Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası (Sivas) olmuştur. Listedeki diğer kültürel varlıklarımız: Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum)-1986,Nemrut Dağı (Adıyaman - Kahta)-1987,Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla)-1988, Safranbolu Şehri (Karabük)-1994, Troya Antik Kenti (Çanakkale)-1998,Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne)-2011, Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya)-2012, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) -2014, Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa)-2014, Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri - 2015, Efes (İzmir)-2015, Ani Arkeolojik Alanı (Kars)-2016, Afrodiasias (Aydın)-2017.

Türkiye’nin hem kültürel hem de doğal miras varlıkları: Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir)-1985, Pamukkale-Hierapolis (Denizli)-1988’dir. İlk kez 1994 yılında UNESCO Dünya Miras Merkezi’ne sunulan Geçici Listemiz 2000, 2009, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında yenilenerek bu listede 67 kültürel, 2

doğal ve 2 karma (kültürel/doğal) olmak üzere toplam 71 adet varlık mevcuttur (KTB-KVMGM, t. y.).

1972 tarihli Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde tanımı yapılan kültürel mirasın tamamen somut oluşu, 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin hazırlanma gerekçesinin ve adının belirlenmesinde etkili olmuştur. 1972 Sözleşmesi'nin kabulünden sonraki dönemde UNESCO belgelerinde sırayla folklor, popüler ve geleneksel kültür, maddi olmayan miras ve sözlü ve somut olmayan kültürel miras gibi terimler kullanılmıştır (KTB- Teftiş Kurulu Başkanlığı, t. y.).

1973 Tarihli Bolivya Bildirgesi'nde folklor, UNESCO içinde 1982 yılında kurulan bölüme maddi olmayan kültür, 1989 Tavsiye Kararı'nda popüler ve geleneksel kültür, 1997/98 Başyapıtlar İlan Programı'nda sözlü ve somut olmayan kültürel miras terimleri tercih edilmiştir. Ancak, UNESCO içinde sözleşme metninin hazırlık döneminde 2002-2003 yıllarında yapılan hükümetler arası uzmanlar toplantılarında korunması istenen alanı kapsayacak en uygun terimin somut olmayan kültürel miras olduğu sonucuna varılmış ve sözleşme metninde hem folklor, antropoloji veya etnoloji disiplin adlarına hem de UNESCO belgelerinde daha önce kullanılan diğer terimlere yer verilmemiştir (Oğuz, 2013: 5).

1972'de imzalanan Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde "kültürel miras" olarak tanımlananlar şunlardır (KTB- Teftiş Kurulu Başkanlığı, t. y.):

**Anıtlar:** Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.

**Yapı toplulukları:** Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.

**Sitler:** Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar.

Dünya Mirası Fonu, olanakları az olan taraf devletlere, bu tür alanları korumaları için, Fon'a yaptıkları katkılardan daha fazla olmak üzere finansal ve teknik yardım imkanı vermektedir. Bu kapsamda, Dünya Mirası Sözleşmesi, gelişmekte olan ülkelere nadir ve değerli doğal ortamların korunmasında maddi teşvik sağlayan farklı bir antlaşma örneğidir (Akipek, 2001: 14).

1989 tarihinde Folklorun ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı'nda kültürel mirasa bakıldığında, folklorun bu mirasın ve yaşayan kültürün önemli bir parçası olarak yer aldığı görülmektedir. Folklor (veya geleneksel ve popüler kültür), “kültürel bir topluluğun, grup veya bireyler tarafından ifade edilen ve kültürel veya sosyal kimliklerini yansıttığı sürece beklentilerinin ifadesi olarak kabul edilen gelenek temelli yaratımlarının bütünü olarak tanımlanmış, folklor kalıpları ve değerleri sözlü olarak, taklit yoluyla veya farklı şekillerde aktarıldığı” belirtilmiştir (UNESCO, t. y.).

UNESCO'nun 1989 Tarihli “Popüler ve Geleneksel Kültür ve Folkloru Korunması Tavsiye Kararı”, 1952 Telif Hakları ile başlayıp 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma Sözleşmesi ile devam eden somut olmayan kültürel miras alanındaki çalışmalarında önemli bir yeri vardır. Folklorun korunmasına yönelik ilk uluslararası resmî belge olan bu Tavsiye Kararı, 2003 sözleşmesine kadar geçerli olmuştur (Özer, 2010: i).

1991 yılında UNESCO 26. Genel Konferansında, “Non-Physical Cultural Heritage” (Fiziki Olmayan Kültürel Miras) Programını başlatmıştır. Bu sözcükler daha sonra, bugünkü halini, yani “Intangible” (Somut olmayan) biçimini almıştır (Akay, 2006: 42).

2001 tarihinde UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi'nde yaratıcılığın kaynağı olarak kültürel mirasın korunması gerekliliği, gelecek nesillere aktarılması ve kültürler arasında iletişiminden bahsedilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisininin 14.07.2004 tarihli 5225 sayılı “Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu”nda kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın korunmasını ve sürdürülebilir kültürün birer ögesi haline getirilmesi amaçlardan biri olmuştur.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi öncesinde UNESCO'nun iki programı somut olmayan kültürel mirasın korunması alanında çok önemli ve etkili

olmuştur. Bu programlardan biri Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) diğeri İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlanı (İSSOMBİ) programlarıdır. YİH programı, sözleşme süreçlerine eklenmiş olarak bugün de devam etmekte olup İSSOMBİ programı 2006 yılından sonra kullanılmayıp sona ermiştir (Oğuz, 2008: 5). Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanter çalışmaları içinde miras taşıyıcıları için Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Ulusal Envanteri vardır. Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) ise SOKÜM unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri içermektedir. Yaşayan İnsan Hazinesi şu ölçütlere göre belirlenmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı-Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü (KTB- AEGM, t. y.):

- Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
- Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
- Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
- Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
- Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (çırak yetiştirmiş olması).

SOKÜM Korunması Sözleşmesi kapsamında yapılan envanter çalışmaları KTB, AEGM başkanlığında ilgili sivil toplum kuruluşları, üniversitelerin ilgili bölümlerindeki akademisyenler, gelenek taşıyıcıları ve aktarıcıları tarafından yapılmaktadır.

### **1.1.3. Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi ve İçeriği**

Kültürel mirasın kavram olarak şekillenmesi ve korunma aşamalarına bakıldığında somut kültürel miras kavramının ardından diğerkavramların geliştiği görülmektedir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında kültürel mirası oluşturan korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımlar yapılmıştır. Bu kanunun içeriğinde yer alan kültürel mirasın Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları ile Korunması Gerekli Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıkları oluşturmaktadır (KTB- Teftiş Kurulu Başkanlığı, t. y.).

Kültürel mirasın içeriği şu şekilde de tasniflemek mümkündür:

1. Somut Kültürel Miras

1.1. Taşınır Kültürel Miras (arkeolojik eserler, yazılı tabletler, tablolar, heykeller, sikkeler...)

1.2. Taşınmaz Kültürel Miras (anıtlar, arkeolojik sit alanları...)

2. Sualtı Kültürel Mirası (batıklar ve su altı kalıntıları)

3. Somut Olmayan Kültürel Miras (sözlü gelenekler, uygulamalar, anlatımlar, gösteri sanatları, el sanatları...)

4. Doğal Miras (doğal sitler, jeolojik ve morfolojik oluşumlar...)

SOKÜM, somut kültürel mirasa göre daha dinamik bir yapıya sahiptir. Bu miras kültürel kimliği temsil etmektedir. SOKÜM'ün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması her toplumun kendine has özellikleri ile yaşamasını ifade etmektedir.

UNESCO'nun 2003 yılında imzaladığı SOKÜM Sözleşmesine Türkiye 2006 yılında taraf olmuştur.

Sözleşmenin amacı SOKÜM'ü koruyarak, bu mirasa değer vermek ve bu değeri tescillemek ve sürdürülebilir korunmasını sağlamaktır. Birleşmiş Milletlerin ana amaçlarından biri olan uluslararası düzeyde iş birliği, çalışma ve yardımlaşma bu sözleşmede de yerini almıştır.

SOKÜM Korunması Sözleşmesi, bir toplumun kendi kültürel kimliğinin bir parçası olarak gördüğü ve kuşaktan kuşağa aktarmak suretiyle günümüze kadar getirdiği SOKÜM'ın korumasına ve gelecek kuşaklara aktarmasına katkı sağlayacak yol, yöntem ve imkânları tanımlamaktadır (Oğuz, 2009: 8).

Ülkemizde envanter hazırlama çalışmaları, SOKÜM ile ilgili iş ve işlemlerin ülkemizdeki icracı birimi olan KTB, AEGM bünyesinde oluşturulan Uzmanlar Komisyonu ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinin koordinasyonunda meydana getirilen il tespit komisyonları tarafından yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır (KTB, 2014: 13).

Sözleşmenin 16. 17. ve 18. maddelerine göre oluşturulan SOKÜM Listeleri bulunmaktadır ve bu listelerin adları şunlardır:

1. İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi

2. Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

### 3. En İyi Uygulama Örnekleri Listesi

Sözleşmede yer alan ve ülkelerin yaptığı Ulusal Envanterler, somut olmayan kültürel miras unsurlarının ulusal, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Miras Temsili Listesi ve Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Miras Listesi ise, ulusal ve uluslararası korumayı sağlamaktadır.

SOKÜM'ü oluşturan beş ana başlık belirlenmiştir: Sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneği (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013: 15).

#### Şekil 1.2. SOKÜM'ü Oluşturan Beş Ana Başlık

1-Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb.)

2-Gösteri sanatları (karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.)

3-Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler (nişan, düğün, doğum, nevrüz, vb. kutlamaları),

4-Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.),

5-El sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkâri, bakırcılık, halk mimarisi)

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcılarının Tespit Ve Kayıt İşlemleri Hakkında Yönerge'de SOKÜM taşıyıcıları aşağıda belirtilen kategorilerinde belirlenen ölçütler doğrultusunda değerlendirmeler yapılır:

- a) Halk Aşıkları-Ozanları, Şairleri ve Cem Aşıkları-Zakirler
- b) Mahalli Sanatçılar
- c) Geleneksel El Sanatı ve Sanatkârları
- ç) Geleneksel Tiyatro Sanatçıları



SOKÜM taşıyıcıları; değerlendirileceği alanla ilgili:

- a) Geleneksel bilgiye sahip olmak,
- b) Bilgisini geleneksel aktarım yoluyla öğrenmiş olmak,
- c) Gelenek aktarıcısı niteliğini taşıyor olmak,
- ç) Tanınır olmak,

d)Sağladığı katkı çerçevesinde Değerlendirme Kurulu tarafından değerlendirmeye tabi tutulur.

UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde bu mirasın “kuşaktan kuşağa aktarılacak toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratıldığını ve bunun onlara kimlik ve devamlılık duygusu verdiğini; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunduğu” yer almaktadır. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi için kuşaktan kuşağa aktarım temel bir koruma yaklaşımıdır.

2003 yılındaki Sözleşme, sadece bir “nesne” nin korunması öncelikli bir sözleşme içeriğine sahip olmayıp bu maddi kültürü ögesinin korunmasından öte, örneğin değerli bir halının, vasıflı karagöz tasvirlerinin veya oyalı bir yazmanın korunması yanında onları üreten, yaşatan ve kuşaktan kuşağa aktaran bilgi, gelenek ve birikimin tüm kültürel unsurları içeren bir koruma amaçlanmaktadır. Belki de somut olmayan teriminin anlamı ve gerekliliği hem “nesne”yi hem de soyutu birlikte ve toplum içinde ve toplumla beraber korumak isteyen yeni yaklaşımındadır (Oğuz, 2013: 11).

SOKÜM Sözleşmesinde “koruma” terimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini ve nesilden nesile aktarılmasını güvence altına alma anlamına gelmektedir.

Bu kavram: Kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme, örgün ve yaygın eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarma ve kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması gibi yöntemleri içermektedir (KTB-AEGM, t. y.).

Devletler, SOKÜM unsurları ile envanterini oluşturarak değerlendirmesi için SOKÜM'ün Korunması Hükümetler arası Komitesine sunmaktadır. Dünyadaki maddi olmayan kültürel mirasla ilgili görüşlerin çeşitliliğini ve önlemlerin korunması için Genel Kurul, Komite üyelerinin seçimine adil coğrafi dağılım ilkesini

uygulamaktadır. Her bölgeden Komite üyelerinin sayısı, Sözleşmeyi zaten onaylamış olan o bölgedeki Devlet sayısına göre orantılı kurulmuştur. Unsur, Komitece uygun görüldüğü takdirde Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi veya İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesine eklenmektedir.

UNESCO'nun resmî Internet sitesindeki verilere göre 02-12 Temmuz 2017 tarihlerinde yapılan 41. Dünya Miras Komitesinde Dünya Miras Listesindeki kültürel, doğal veya karma varlık sayısı toplamda 1073 olmuştur (Oğuz, 2017: 6-7).

#### **1.1.4. Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi:**

Türkiye, SOKÜM bakımından oldukça zengin bir yapıdadır. Türkiye'nin sahip olduğu tarihi ve kültüründen kaynaklanan somut olmayan kültürel miras listesi aşağıda verilmiştir.

Bunlar sırayla (KTB- AEGM, t. y. ):

- 1- Isık Dili (2017 Yılı Acil Korunmaya İhtiyacı Bulunan Somut Olmayan Kültür Varlıklarının Listesi),
- 2- Hidrellez (2017 Yılı İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi),
- 3- İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Geleneği: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile ortak dosya) (2016 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
- 4- Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya, 2009 – Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan ile ortak dosya 2016),
- 5- Geleneksel Çini Sanatı (2016 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
- 6- Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı (2014 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
- 7- Türk Kahvesi ve Geleneği (2013 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
- 8- Mesir Macunu Festivali (2012 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
- 9- Geleneksel Tören Keşkeği (2011 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
- 10- Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),

11. Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
12. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğeri, 2010 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
13. Âşıklık Geleneği (2009 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
14. Karagöz (2009 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
15. Mevlevî Sema Törenleri (2008 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi),
16. Meddahlık Geleneği (2008 Yılı İnsanlığın SOKÜM Temsili Listesi).

### **1.1.5. SOKÜM ve El Sanatları**

Kültür, toplulukların maddî ve manevî değerlerinin tümüdür. Kültürel miras o topluluğun veya milletin dünü, bugünü ve yarınını oluşturmaktadır. SOKÜM, nesilden nesile geçerek ve sürekli yeniden yaratılmakta ve insanlığa kimlik ve devamlılık duygusu sağlamaktadır. SOKÜM'ün korunması toplumların ekonomik ve sosyal gelişiminde önemlidir. Bu nedenden insanları, toplumu ve bu mirası aktaran kim ne varsa bunları içeren bir koruma faaliyeti gerçekleştirilmelidir (Petronela, 2016: 731).

Dünyadaki tüm kültürel zenginlikler ve farklılıklar insanları seyahat etmeye yönlendirmektedir. Bu kültür öğeleri içinde SOKÜM'ü oluşturan gelenek, görenekler, yaşayış tarzı, diller, tarih, mutfak kültürü veya diğeri kadar el sanatları da önemli bir yer tutmaktadır.

Kültürel mirasın önemli bir unsuru olan el sanatları, kırsal alanlarda veya yörelerde yapılan ve o yörenin kalkınmasında, gelişmesinde ve kültürünü yansıtmada önemli bir biçimde rol oynayan maddî kültür unsuru olarak tanımlanmaktadır. El sanatlarının gelişimi ile yörenin kalkınması arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur.

El sanatları, dünyada önceleri ulusal kültürün "maddî" boyutu olarak algılanır ve halk ekonomisinin bir parçası olarak değerlendirilirken, günümüzde "ulusal kalıt"ın en kolay küreselleşebilir "görsel" ürünleri olarak değerlendirilmekte ve kurumlaşmalar buna göre gerçekleştirilmektedir (Oğuz, 2002: 6).

Geleneksel el sanatlarının SOKÜM'ü oluşturan maddelerden biri olmasının nedeni sanayileşme, seri ve ucuz üretim, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının azalması gibi etkenlerin geleneksel el sanatı üretimini olumsuz etkilemesidir. Hizmet

sektöründe ticari kaygıların ön planda olması yaratıcılığın önemsizleşmesine el sanatlarının gitgide yok olma tehlikesi altında kalmasına neden olmuştur. Bu da el sanatlarını gelecek nesillere aktarılmasını da sekteye uğratmıştır. Bu bağlamda karşımıza çıkan “koruma” olgusunun içinde kültürün yapısını oluşturan “dinamik” ve “durağan” gibi iki önemli unsurun üzerinde durulurken kültür politikalarının “güncelleme”, “sergileme” ve “yenileme” den oluşan önemli kavramlar üzerine kurulması ve devamında bu yönde ilerlemesi koruma yaklaşımları açısından önem teşkil etmektedir (Basat, 2013: 72).

Maddi olmayan kültürel mirası oluşturan diğer başlıklar gibi el sanatlarını da korumanın amacı, geleneksel halk sanatlarının üretimini devam etmesi, üreticilerin geçimlerini sağlamaları ve en önemlisi de el sanatlarının geleceğe taşınmasını sağlamak olmalıdır.

KTB, AEGM içinde bulunan Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi, yüzyıllardır devam eden gelenek, görenek, inanmalar, halk mimarisi, halk müziği, geleneksel giyim-kuşam, süslenme, halk edebiyatı, halk bilgisi ve geleneksel el sanatları gibi tüm halk kültürü unsurlarını, bilimsel yollarla yerinde tespit ederek, alanında uzman araştırmacıların derlediği yazılı ve görsel bilimsel verileri toplamaktadır.

Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü’nde görev yapan folklor araştırmacıları çalıştıkları yörelerdeki el sanatları ustaları görüşerek derleme yaparak gerekli yazılı ve görsel malzemeyi Bilgi ve Belge Merkezine kazandırmaktadır. Tüm bu kültürel unsurları kayıt altına alarak gelecek nesillere taşımak amacıyla bu Merkez oluşturulmuştur.

SOKÜM Taşıyıcılarının Tespit Ve Kayıt İşlemlerine İlişkin Yönerge Çerçevesinde Geleneksel El Sanatları Ve Türk Süsleme Sanatları Sanatkârları Değerlendirme Şartları aşağıdaki gibidir (KTB- AEGM, t. y.):

-Geleneksel El Sanatlarından başvuranlar, icra ettiği sanatla ilgili orijinal ve tamamlanmış en az 5 eserini kurula göstermek üzere yanında getirmekle yükümlüdür.

-Ebru Sanatından başvuranlar, icra ettiği sanata ilişkin orijinal ve tamamlanmış en az 8 farklı türde eserini kurula göstermek üzere yanında getirmekle yükümlüdür.

-Tezhip, Minyatür, Katı ve Cilt Sanatından başvuranlar, icra ettiği sanata ilişkin orijinal ve tamamlanmış en az 5 eserini kurula göstermek üzere yanında getirmekle yükümlüdür.

-Hat Sanatından başvuranlar, icra ettiği sanata ilişkin orijinal ve tamamlanmış en az 3 farklı türde eserini kurula göstermek üzere yanında getirmekle yükümlüdür.

-Eserlerin geleneksel formlarda ve geleneksel tekniklerle yapılmış olması gerekmektedir.

Bilgi ve Belge Merkezi'nde 191.590 adet belge olup, bu Merkeze kayıtlı Sanatçı sayısı 3431'dir. Bu sayının 841'ini Geleneksel El Sanatçıları, 411'ni de Türk Süsleme Sanatçıları oluşturmaktadır (KTB- AEGM, t. y.)

Tezhip, minyatür, hüsnühat, ebru ve kaatı gibi türk süsleme sanatlarını ve çini desenleri ve çinicilik, tel kırma, edirnekâri, motifli yün çorap, oltu taşı işlemeciliği, sepet örme, ağaç oymacılığı, folklorik bebek yapımı, halı ve kilim dokuma, sim sırma, taka ve kemeçe yapımı, dövme bakır işlemeciliği gibi Geleneksel El Sanatlarını korumak, yaşatmak ve gelecek nesillere aktarımını sağlamak amacıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı 29.08.2009 tarihli ve 27334 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Türk Süsleme Sanatları ve Geleneksel El Sanatları Kursları Yönetmeliği"ni çıkarmıştır.

Usta öğreticilik için belirli kıstaslar aranan kurslar yıl içinde illerden gelen teklif doğrultusunda değerlendirilerek Yaygın Kültürel Eğitim Kursları açılmaktadır. Bu kurslarla hem el sanatlarının yaşatılması hem de yeni iş olanaklarının sağlanması hedeflenmektedir. El sanatlarının geleneksel yapısını korumak ve gelecek nesiller aktarmak amacıyla yapılan tüm bu kurslar her yıl düzenli hale getirilmekte ve yeni istihdam olanakları da sağlamaktadır.

Kültür ekonomisi ülke ekonomisine de büyük katkı sağlamaktadır. Kültür ekonomisinde el sanatlarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Kültürel alanlara göre bir tasnif yapıldığında, en çok paya sahip olarak el sanatlarının geldiği ve ihracat toplamı 2016 yılında 13 milyar 820 milyon 955 bin TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. El sanatlarının toplam kültürel mal ihracatı içindeki payı ise % 72,3 olmuştur.

Ülkemizde 2016 yılında 588 bin kişi kültürel istihdam kapsamında yer almıştır. Kültürel istihdamın toplam istihdam içindeki payı % 2,2 olup kültürel istihdam 2016

yılında 2015 yılına göre % 2,3 artmıştır. Kültürel istihdamda yer alan 507 bin kişi (% 86,2) kültürel bir meslekte, 194 bin kişi (% 33) ise kültürel faaliyet gösteren bir sektörde çalışmaktadır.

Kültürel mesleki alanlara göre kültürel istihdamda, el sanatları çalışanlarının payı %44,4, mimarlar, planlamacılar ve tasarımcıların payı %15,3, yaratıcı sanatçılar ve sahne sanatçıların payı ise %8,7 olmuştur (TÜİK, 2016).

El sanatkârlarına destek konusunda önemli bir yeri olan devlet kurumu Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü'nün bir birimi olarak 2005 yılında Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar Müdürlüğü (GES) geleneksel el sanatlarının yaşatılması için kurulmuştur. Geleneksel el sanatları alanında küçük ve orta ölçekli girişimleri desteklemek ve yeni girişimcileri özendirmek, geleneksel el sanatlarının yeni tasarımlarla yapımının devamını sağlamak ve bu konuda istihdam yaratmak gibi hedefler gözetmektedir. Türkiye çapında 9 adet mağaza ve bir sanal mağaza (GES, t. y.) aracılığıyla el sanatları satışları yapılmaktadır.

GES tarafından el sanatları ürünleri arasında önemli bir yeri olan yün ip kullanılarak, ipleri kök boyalarla boyanmış ve tezgâhlarda dokunmuş, içinde birçok motif ve anlam barındıran halıcılık için "Türk El Halıcılığı (TEH) Projesi" 1986 yılında gerçekleştirilmiştir. 5000 adet geleneksel tarzda halı envanterlenmiştir. Geleneksel yapısına uygun dokunmuş halılardan 500 tanesi seçilerek, 5 ciltlik halı kataloğu hazırlanmıştır.

Bu proje ile üretilen halılar çeşitli illerde bulunan el sanatları satış mağazalarında satışa sunulmuştur. Tüm halılara Halı Arşivi'nden ulaşılabilir. Halı yapımında kullanılan doğal boyamacılık ile ilgili yayımlar sanal ortamda paylaşılmıştır ([www.turkelhalilari.gov.tr](http://www.turkelhalilari.gov.tr)).

## İKİNCİ BÖLÜM

### KIRSAL TURİZM

#### 2.1. Turizm

Turizmin kelime anlamı, Latince “tournus” sözcüğünden türetilmiş olup dönme dönüş anlamına gelmektedir. Dönmek anlamına gelen “tourner” ve “tour” kelimeleri ise Fransızca’da halen kullanılmaktadır (Dinçer, 1993: 5).

Turizmin bir kavram olarak ilk tanımını 1905 yılında Guyer-Fueler şöyle yapmıştır: “gittikçe artan hava değişimi ve dinlenme gereksinimleri, doğa ve sanatla beslenen göz alıcı güzellikleri tanıma isteğine; doğanın insanlara mutluluk verdiği inancına dayanan ve özellikle ticaret ve sanayinin gelişmesi ve ulaşım araçlarının kusursuz hale gelmelerinin bir sonucu olarak ulusların ve toplulukların birbirlerine daha çok yaklaşmasına olanak veren modern çağa özgü bir olay” (Kozak vd., 2008: 1). Turizm faaliyetini gerçekleştiren kişiye de turist denilmektedir.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)’ne göre ise turizm; insanların devamlı olarak yaşadıkları yerler dışında iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme-tatil, eğlence, kültür ya da aile ziyareti, kongre, seminerlere katılmak gibi nedenlerle, bireysel veya toplu şekilde yaptıkları seyahatlerden ve gittikleri yerde yirmi dört saati aşan veya ülkenin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süre ile konaklamalarından ortaya çıkan seyahat ve geçici konaklama hareketlerine verilen ad olarak tanımlanmaktadır (UNWTO, t. y.).

Turizm, yarattığı gelir etkisi, ödemeler dengesi etkisi ve istihdam olanağı ile dünya genelinde en büyük endüstrilerden biri konumundadır. Turizm sektörü son yüzyılda çok dinamik ve hızlı bir şekilde büyümüştür. Son 60 yılda dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomi sektörlerinden biri haline gelmek için turizmde sürekli genişleme ve çeşitlendirme görülmüştür. Dünyada uluslararası turizm gelirleri düzenli bir yükseliş içindedir. Uluslararası turist sayısı, 2017 yılında, bir önceki yıla göre 84 milyon artarak, toplam 1.323 milyona ulaşmıştır. Turizm sektörü kesintisiz bir büyüme kaydetmiştir (UNWTO, 2017).

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde turizmin ülkelerinin ekonomik faaliyetlerini geliştirmek için iyi bir araç olduğu düşünülmektedir. Turizm sektörünün gelir ve istihdamı fazlaştırdığı, sosyal ve ekonomik kalkınmadaki payını her geçen

gün arttırdığı görülmektedir. Turizm alanında önde gelen uluslararası kuruluş olan UNWTO, turizmi ekonomik büyümenin, gelişmenin ve çevresel sürdürülebilirliğin itici gücü olarak tanıtmaktadır. Turizmin önemi ve ekonomiye olan katkısı daha çok ülkelerin veya bölgelerin sahip olduğu turistik ürün ve çeşitlerine bağlıdır. Burada alternatif turizmin önemi ortaya çıkmaktadır.

## **2.2. Alternatif Turizm**

Günümüzde dünya turizminin büyük ölçüde dayandığı kıyı turizmi yerine, insanların talep ve beklentileri doğrultusunda, yeni alternatifler ve arayışlar söz konusudur. Küreselleşen dünyada insanların diğer kültürleri görme ve tanıma merakı artmıştır. Ayrıca çevreyi ve kültürleri koruma bilinci bu merakla birlikte gelişmiştir. Turistlerin başka kültürleri keşfetme ve doğa ile iç içe olma gibi talepleri doğrultusunda turizmin çeşitlendirilmesinde büyük rol oynamıştır. Bu da kırsal turizm talebine büyük bir ivme kazandırmaktadır.

Günümüzde çevresel sorunlar günlük hayatı oldukça olumsuz etkilemekte olup, bunun yanında turistlerin demografik yapılarının farklılaşması ile çevreye verilen önemin ve hassasiyetin artması, turistlerin tercih, motivasyon ve beklentilerini de etkilemiştir. Zamanla turistlerin tercihlerinde değişimler başlamıştır. Çevresel bütünlük, çevresel değerler, kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve hizmet kalitesi turistlerin tercihlerini belirlemede önemli olup, destinasyon tercihinde de ana faktör haline gelmektedir (Swarbroke ve Horner, 2001: 36).

19. yüzyıl sonrasında doğal miras ve kültürel miras kavramlarının ön plana çıkması ve önem kazanması turizmde de yansıma bulmuştur. Kent yaşamında hızla geleneksel yaşamdan uzaklaşılsa da kırsalda bu kavramların varlığının daha çok korunduğu görülebilmektedir.

Bu yüzyıldan itibaren kıyı turizmi haricinde talep edilen turizm çeşitleri (golf turizmi, kış turizmi, sağlık ve termal turizmi, doğa turizmi, kongre turizmi, inanç turizmi vb.) turizm hareketlerinde artan tercihler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyadaki hızlı değişim ve dönüşümlerle birlikte çevreye olan duyarlılığın artması kırsala, geleneksel yapılara, geleneksel ve doğayla olan iç içe yaşama verilen önem ve talebi farklı bir noktaya getirmiştir. Kırsal turizme ilginin başlangıcı olarak



sanayileşmenin ve kentleşmenin artması ve bunların sonucunda da insanların rahatlamak, sakin bir hayata dönüş istekleriyle birlikte 19.yüzyıl bir dönüm noktası olmuş ve aynı zamanda alternatif turizme olan ilgiyi de arttırmıştır.

Alternatif turizm; geleneksel kitle turizmi ve şehir turizminin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla oluşturulmuş, yeni turistik ürünlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelmiş bir turizm çeşididir (Uluslan ve Batman, 2010: 245).

Alternatif turizm türleri olarak; sağlık ve termal turizm, kış sporları turizmi, yayla turizmi, golf turizmi, akarsu turizmi, av turizmi, dağcılık, golf turizmi, hava sporları, inanç turizmi, kongre turizmi, kuş gözlemciliği, mağara turizmi, su altı dalış, yat turizmi vb. sayılmaktadır (KTB-YİGM, t. y.).

Tüm dünyada turizmin çeşitlendirilmesi ile Türkiye’de de turizm çeşitlerindeki talebin gittikçe arttığı görülmektedir. Türkiye’nin sahip olduğu turistik arz verilerinin çeşitliliğinde, ülkemizdeki turizmin çeşitlendirilmesinde zengin coğrafyası ve zengin kültürel yapısının olması büyük rol oynamaktadır. Burada amaç turizmi mevsimsellikten kurtarmak ve talebi daha dengeli hale getirerek ekonomide makroekonomik değeri yükseltmektir. Bundan dolayı kırsal turizmin önemi de ön plana çıkmış olmaktadır. Ancak kırsal turizmden bahsedebilmemiz için kırsal alanı tanımlamak lazım olup; kırsal alanın ne anlama geldiği ve kırsal turizmin nerelerde gerçekleştirilebileceğini kesitleriyle ortaya koymak gerekmektedir.

### **2.3.Kırsal Alan**

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), kırsal alanı, bir topluluğun nüfus yoğunluğu kilometrekare başına 150 kişiden az yerler olarak tanımlamaktadır (OECD, 2011: 15-16).

18/03/1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu’na göre; nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara kasaba ve yirmi binden çok nüfusu olanlara şehir denmektedir. Toplu veya dağınık evlerde oturan insanların cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunmakta ve bağ, bahçe, tarlalarıyla birlikte bir köy oluşturdukları yer almaktadır. Ancak dünya genelinde nüfus yoğunluğu ülkelere göre değiştiğinden kırsal alanın da tanımı ülkelere göre değişmektedir. Aşağıdaki tablo (Tablo 2.1)’de de görüldüğü gibi farklı tanımlar söz konusudur.

**Tablo 2.1. Farklı Ülkelerin Kırsal Alanlarını Tanımlama Kriterleri**

Ülke	Kırsal Alanı Tanımlama Kriterleri
Avusturya	5.000 kişiden az kasaba
Avustralya	1.000'den az nüfuslu oluşum, bazı alanlar hariç
Kanada	1.000 kişiden az yerler, kilometrekareye 400'den daha az nüfus yoğunluğu.
İngiltere ve Galler	Tanım yok fakat Kırsal Kalkınma Komisyonu, 10000'den fazla nüfusa sahip kasabalar haricini kırsal alıyor.
Danimarka	200'den daha az aileye sahip yerleşimler
İrlanda	Kentsel alanlar ile kırsal alan arasındaki ayrım 100 yerleşim yeridir.
İtalya	10.000'den az nüfuslu yerleşimler
Fransa	Evler arasında 200 metreden fazla olmayan veya yakın evlerde 2.000 kişiden daha az nüfuslu yerleşimler.
Norveç	200'den daha az aileye sahip toplulukların olduğu yer.
Portekiz	Nüfusu 10.000 kişiden az yerleşim yeri.
İskoçya	Kilometrekare başına 100 kişiden az yerel yönetim alanı
İspanya	Nüfusu 10.000 kişiden az yerleşim yeri
İsviçre	Nüfusu 10.000 kişiden az yerleşim yeri
Türkiye	İl ve ilçe merkezleri dışında kalan 20.000'den az nüfuslu yerleşim

Kaynak: Aytuğ ve Mikaeili, 2017: 235-236.

Tüm bu tanımlar ışığında kırsal alanlar, nüfus yoğunluğunun az olduğu, şehirleşmenin olmadığı, akrabalık ilişkilerinin hakim olduğu, değişime fazla açık olmayan, doğal kaynakların var olduğu, ekonominin büyük ölçüde tarıma bağlı olduğu, geleneksel yapının ve dokunun korunduğu yerler olarak tanımlanmaktadır.

Kırsal alanlar, hala bozulmamış geleneksel ve manevi değerleri, özellikle etnografik, sosyo-ekonomik yaşamı ve çevresini muhafaza ederek, kırsal turizmin geleceğini tüm turizm çeşitleri ile geliştirerek diğer turizm şekilleri ile doğrudan ilişkide olmasını sağlamaktadır (Nistoreanu ve Marinela, 2011: 113 Akt. Dorobantu ve Nistoreanu, 2012: 6).

Kırsal alanı turizm açısından değerlendirdiğimizde; deniz turizmi merkezleri dışında kalan, kentsel yerleşimlerden uzak, kırsala özgü doğal ve kùltùrel hayatın korunduğu, oldukça tenha ve kırsal hayatla ilgili çeşitli aktivitelerin geręekleřitđi yerler olarak tanımlayabiliriz (Çeken vd., 2007: 6).

#### **2.4. Kırsal Turizm**

Kırsal turizm, dũnyada ekonomik kalkınmaya olumlu etkisi gözlenerek biręok ùlkenin bu turizm çeşitine yõnlenmesine ve kaynak aktarmasına neden olmuş bir turizm çeşitidir. Tũm turizm çeşitleri içerisinde insan, doğa, yerel kùltùrle uyumlu ve tũm bu etkenlere en az zarar verecek turizm çeşitdi olarak kırsal turizmi sõylemek mũmkùndür.

Kırsal turizm aynı zamanda, kırsalda yapılan ve oradaki doğal ve kùltùrel dokuyu turiste sunan bir turizm çeşitidir. Bu bağlamda en basit tanımıyla kırsal turizm, kırsalda yapılan tũm faaliyetleri içeren ve yaşatan turizm çeşitdi olarak tanımlanabilir. Genel veya diğer turizm tũrleriyle kırsal turizm kıyaslandığında kırsalın yapısına uygun biręok faaliyeti içerisinde barındıran bir turizm çeşitdi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çeken vd. , 202: 12).

Kırsal turizm faaliyetlerinin hem ekonomik hem de sosyo-kùltùrel boyutları mevcuttur. Kırsal alanda geręekleřmesi, kırsala ait doğal ve kùltùrel mirasa sahip çıkması ve geleneksel bir toplum yapısı ve geleneksel uygulamalarının bulunması da kırsal turizmin önemli kılmaktadır. Kırsal turizmin kırsal alandaki olumlu ekonomik etkileri yanında sosyo-kùltùrel, çevresel ve yerel el sanatlarının canlandırılmasını kapsayan biręok artısı mevcuttur.

**Tablo 2.2. Kırsal Turizm Toplumu**

<b>KIRSAL TURİZM TOPLUMU</b>			
<b>KIRSAL ALAN</b>	<b>KIRSAL MİRAS</b>	<b>KIRSAL YAŞAM</b>	<b>KIRSAL ETKİNLİKLER</b>
Dağlar	Geleneksel değerler	El Sanatları	Ata ve bisiklete binme
Nehirler	Yerel Mimari	Yerel yiyecekler	Balık tutma
Göller	Tarihi kanıtlar	Yerel etkinlikler	Yürüyüş ve su sporları
Ormanlar		Agroturizm	
		Geleneksel müzik	

Kaynak: World Tourism Organisation, Rural Tourism in Europe: Experiences, Development and Perspectives, 2004:13.

Kırsal turizm toplumuna baktığımızda bu toplumu dört bileşen oluşturmaktadır: Kırsal alan, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal etkinlikler. Kırsal alandaki tüm kültür öğeleri ve yaşam kırsal turizmin de kaynağını meydana getirmektedir. Bu bileşenlerin tümü kırsal turizmin oluşumunda önemli paya sahiptirler. Bu bileşenlerden hareketle herhangi bir bölgede veya yörede kırsal turizmden bahsetmek mümkündür.

Kırsal alanın ihtivasından dolayı kırsal turizm ile ilgili kaynaklara bakıldığında birçok tanımla karşılaşmak mümkündür. Avrupa Birliği'nin tanımında: "Tarımsal ya da yerel değerlerle iç içe bulunarak hoşça zaman geçirmek amacıyla olan turistlere, beklentileri doğrultusunda konaklama, yiyecek, içecek ve diğer hizmetleri veren küçük ölçekli işletmelerin yer aldığı küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünü olarak yer almaktadır (EC, 1999: 151).

Küçükaltan (2002: 312)'a göre, kırsal turizmin başka bir tanımı da; insanların devamlı ikamet ettikleri yerler dışındaki ziyaretleri, buralardaki tarım üreticilerinin ürettikleri

mal ve hizmetleri yörenin doğal dokusuna uygun mekanlarda talep ederek ve yörede para arttırma arzularını minimize ederek geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkilerin bütünüdür.

Kırsal turizm, kırsal kültür, doğal çevre ve tarımla bütünleşen, ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilen, çevresel etkisi düşük bir turizm türüdür.

OECD'nin yaptığı tanıma göre, kırsal turizm sadece tarımsal veya çiftliklere dayalı turizmi değil aynı zamanda kırsal alanlarda gerçekleştirilen birçok aktiviteyi de kapsamaktadır. Kırsal turizm, tarım merkezli bir turizm çeşidi olup; ekoturizm, yürüyüş, tırmanma ve binicilik, macera, spor ve sağlık turizmi, av ve avcılık, eğitim seyahatleri, sanat ve kültürel miras turizmi ve bazı bölgelerde etnik turizmi içermektedir (OECD, 1994: 9).

Tarihi, doğal, kültürel özellikleri taşıyan yörelerde hem bu özellikleri gözlemlemek, yaşamak, hem toprağı işleyerek, tarımsal faaliyetlerle yörede yetişecek ürünlere ve mutfak kültürüne hâkim olmak, yöre halkının tutum ve davranışlarıyla iç içe olmak kırsal turizm yapılarak kişinin bu turizm türünden kazanabileceğı unsurlardır. Bu özellik kırsal turizmin hem var olan turizm türlerinin alternatifi hem de tamamlayıcısı olmasını sağlamaktadır.

Kırsal turizmde kırsal dünya tüm kesitleriyle turiste sunulmaktadır. Turistin kaldığı süre içinde dinlenmesi yanında, çeşitli etkinlikleri izlemesi, katılması, öğrenmesi ve spor yapması mümkün olabilmektedir. Kırsal turizm; tarımsal turizm, köy turizmi, çiftlik turizmi ve yeşil turizm gibi kırsal alanda yapılan turizm türlerini de kapsamaktadır (BAKA, 2012: 23).

Kırsal turizmi diğer turizm türleri ile kıyaslandığında ana faaliyetler, yerleşim yeri, yerleşik nüfus, altyapı, mimari, turizm faaliyetlerinin yapısı, işyerine olan mesafe, turist hareketi, mevsimsellik, ev sahibi ve turist arasındaki ilişki, turist faaliyetleri olarak sınıflandırma kriterlerini kullanılabilir.

**Tablo 2.3. Klasik/Standart Turizm İle Kırsal Turizm Arasındaki Farklar**

<b>Sınıflandırma Kriterleri</b>	<b>Klasik / Standart Turizm</b>	<b>Kırsal Turizm</b>
<b>Ana Faaliyetler</b>	Ulusal veya uluslararası düzeyde geliştirilen faaliyetler	Yerel olarak geliştirilen aile faaliyetleri
<b>Yerleşim yeri</b>	Yoğun yerleşim,ticari alanlar.	Ticari alanlar az,açık yerleşim alanları
<b>Yerleşik nüfus</b>	Turizm faaliyetinde bulunan kentsel yerleşim birimlerinde 10.000'in üzerinde nüfusu var	Uygulamada kırsal yerleşim yerleri kırsal turizm 10.000'in altında nüfusa sahiptir.
<b>Altyapı</b>	Altyapı iyi oluşturulmuştur.	En az gelişmiş altyapı
<b>Mimari</b>	Modern mimariyle inşa edilmiş ve genel olarak yeni yapılar	Yerel mimarisi olan genellikle eski yapılar
<b>Turizm faaliyetlerinin yapısı</b>	Kasaba halkı etkinliği kendi başına (istihdam tam zamanlıdır).	Tarımsal faaliyetlerin tamamlayıcı turist faaliyeti (işler çoğunlukla yarı zamanlı)
<b>İşyerine olan mesafe</b>	Oturma ve iş arasında önemli mesafeler	Oturulan yerin ve günlük yaşam aktivitelerinin yaklaştırılması
<b>Turist hareketi</b>	Turistlerin çeşitli kesimlerini turizme çekerek yoğun hareket	Turistlerin belli kesimlerini çekerek düşük turizm hareketi
<b>Mevsimsellik</b>	Klasik turizm, mevsimsellikten daha az etkilenir.	Mevsimsellikten ve tarımsal işlerden çok etkilenir.
<b>Ev sahibi ve turist arasındaki ilişki</b>	Turistlerle daha resmi-ciddi ilişkiler	Turistlerle bireyselleştirilmiş kişisel ilişkiler
<b>Turist faaliyetleri</b>	Profesyonel yönetim	Ciddi olmayan bir yönetim

Kaynak:Dorobantu ve Nistoreanu, 2012: 6-7.

Tablo 2.3'de görüldüğü gibi klasik/standart turizm olarak adlandırılan turizm çeşidinden kırsal turizmin en büyük farkı yerelde yani kırsalda gerçekleştiriliyor olmasıdır. Bu turizm çeşidi kırsalın günlük yaşamından yararlanmakta, kırsaldaki

doğayı, mimariyi ve geleneksel yapıyı koruyarak turistlere hizmet verilmektedir. Tarımsal faaliyetlerin tamamlayıcı turist faaliyeti olarak kırsal turizm, daha bireyselleşmiş kişisel ilişkilerin kurulduğu bir turizm çeşididir.

## **2.5.Kırsal Turizmin Gelişimi ve Hızlandıran Faktörler**

Sanayi Devrimi ile başlayan ve 19. yüzyıldan sonra sanayileşme ile dünyaya yeni bir düzen hâkim olmuştur. Büyük ölçüde küreselleşmenin sonucu olan çevre kirliliği giderek dünyayı tehdit eder bir hal almıştır. Bu yeni düzen ile birlikte insanların çevreye, doğaya hassasiyeti artmıştır.

Turizmde sürdürülebilirlik kavramı önemli olup, turizm için önemli bir kaynak olan çevrenin korunması ve gelecek nesillere taşınabilmesi, başka bir deyişle sürdürülebilir olması çevreye duyarlı olmaktan geçmektedir. Kitle turizminin yaygınlık kazanması sonucunda turizm arzının statik oluşu ve talebin de dinamik oluşu beraberinde bir takım sorunları da getirmektedir. Burada alternatif doğaya kaçış olmuştur.

Çevreye duyarlı turist kitlesi, bilgi kaynakları sayesinde bölgenin çevresel değerleri hakkında bilgiler elde etmekte, çevreye duyarlı üretim ve hizmet faaliyetleri ile çevre korumaya yönelik önlemleri izlemektedir. Çevre ile ilgili olumlu durumların olduğu yerlerde turistlerin çevre ile ilgili sorunların çözümüne ve finansmanına gönüllü katkı sağladığı görülmektedir (Gösling, 1999:315). Çevreye duyarlı olan turist kitlesi kırsal alanı yeniden keşfederek tatillerini bu alanlarda geçirme talebini oluşturmuştur.

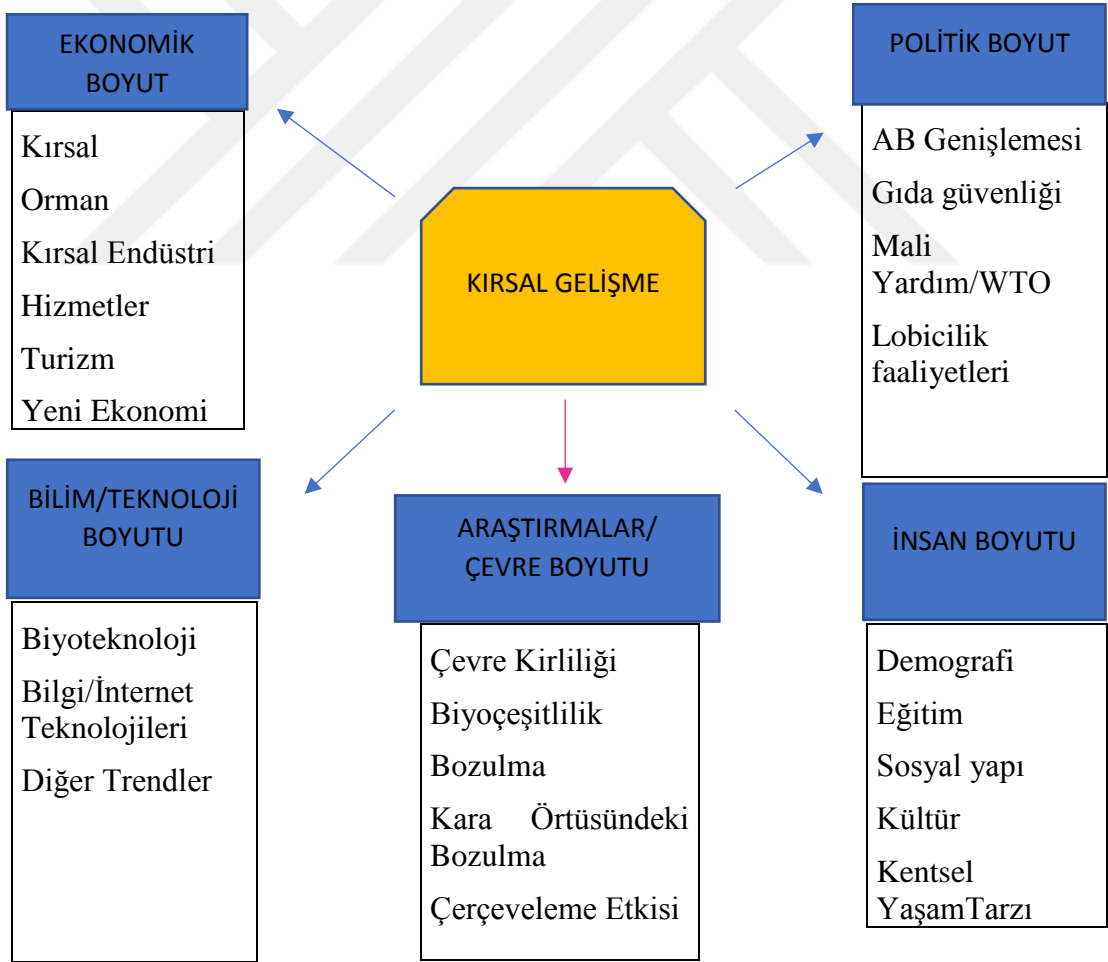
Turizm faaliyetleri sınıflandırılırken seyahat motivasyonu, konaklama şekli, sosyo-demografik kriterler, katılımcı sayısı, sezon, kullanılan ulaştırma aracı, turistin geleceği yer ve sosyolojik amaç gibi kriterler göz önüne alınmaktadır (Bar, 2006: 9). 19.yüzyıldan sonra gelişen turizm talebi doğrultusunda kırsal turizm yörenin doğal ve geleneksel mirasına sahip çıkması, doğa ile ilgili aktiviteler sunması gibi faktörlerden tercih nedeni olmasını sağlamıştır.

Ayrıca bu yüzyılda gelirin uygunluğu, çalışma şartlarının zorluğu, boş zamanın olması, eğitimin ve kültürün artması, hızlı kentleşmeye bağlı olarak doğaya duyulan özlem, gelişen teknoloji ile farklı yerleri görme isteği, ulaşımın kolaylaşması gibi birçok neden turizm hareketlerini arttırdığı gibi kırsal turizm talebinin de artmasına neden olmuştur. Kırsal turizm talebine olan artışın tamamen rastlantısal faktörlere bağlı değil turizm sektörünü iç dinamiklerine bağlı olduğu söylenebilir.

Avrupalıların turizme dönük tercihlerini içeren Euro Barometer Araştırma Raporu verileri 1974 yılından itibaren incelendiğinde bu alan tercihinin arttığı ve en son 2016 yılı raporunda Avrupa tatilcilerinin destinasyon tercihlerinde kırsal alan seçimi payının %31 olduğu görülmektedir.

Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler kırsal alanlarının ekonomilerinin geliştirmek ve kalkınmalarını sağlamak için turistik arz kaynaklarını, kırsal turizme yönelmektedir. Kırsal alanlardaki ekonomik sorunlar ülkelerin bu tercihlerinde etkili olmuştur. Türkiye'ye baktığımızda, TÜİK'in gelir ve yaşam koşulları araştırmasında, 2013, Türkiye'de yoksulların profili belirlenmiştir. Yoksulluk kırsal yerlerde daha fazla gözlenmiştir. Yoksulların %52,9'u kırsal yerlerde, %47,1'i ise kentsel yerlerde yaşamaktadır (www.tuik.gov.tr).

**Şekil 2.1. Kırsal Gelişimin Boyutları**



Kaynak: IIASA, European Rural Development (ERD), 2002.



Veriler ışığında bakıldığında kent ile kırsal alan arasında gelir ve sosyo-kültürel farkın giderek artması kırsal alanın gelişme ve kalkınma sorununun olduğunu ortaya koymaktadır. Kentleşmenin hızlanması kırsal alandan göçler ile olmuş, kırsalda nüfus yoğunluğu azalmıştır. Kırsalda mevcut gelir kaynaklarının da değerini yitirmesi söz konusu olmuştur. Gelir düzeyinin de düşmesi ile birlikte kentsel alanlarla kırsal alanlar arasında gelişme farkı doğmuştur. Ülkelerde kırsal gelişim sorunun çözme yolları aramışlardır. Kırsal alandaki gelişme sorunu çeşitli boyutlarda incelenmektedir. Ekonomik, politik, bilim/teknoloji, araştırmacılar/çevre ve insan boyutları altında sınıflamak mümkündür.

Ekonomik boyutta bakıldığında; uygulamaya konulan yeni liberal ekonomi ve tarım politikaları kapsamında tarımda devlet desteklerinin-kredi sübvansiyonları, girdi destekleri, destekleme alımlarının- kaldırılması, tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi ve ürün çeşitlerine kotalar getirilmesi, tarımda liberalizasyon sonucu mazot, gübre, tarım ilacı ve tohumluk fiyatlarındaki artışlar, kırsal alanda önemli değişimlere neden olmuştur. Bu politikalar sonucu kırsalda üretim yapısı hızla bozulmakta, insanlar geçim olanaklarını yitirmekte, yoksullaşmakta ve kente göçe yönelmektedir (Lordoğlu, 2006: 50; Gülçubuk, 2009: 233).

Eğitim ve sağlık olanaklarının da kentlere göre düşük düzeyde olması, kırsalda hizmetlerin azalması da ekonomik boyutta yer almaktadır. Kırsal gelişimde tüm bu boyutların iyileştirilmesi ile birlikte turizm ile yeni bir gelir kaynağı oluşturmak mümkündür.

Kırsal gelişimin politika boyutunda, Birleşmiş Milletler'in ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğinin artması ile kırsal kalkınma alanında birçok çalışmayı ve uygulamaları yürürlüğe koyduğu görülmektedir.

AB Kırsal kalkınma programları çerçevesi şu başlıkları içermektedir:

- a. Her çeşit tarımın uygulanabilirliği ve rekabet gücünü artırmak ve yenilikçi çiftlik teknolojilerini ve sürdürülebilir orman yönetimini teşvik etmek,
- b. Gıda zinciri organizasyonunu, hayvan refahını ve tarımda risk yönetimini teşvik etmek,
- c. Tarım ve ormancılıkla ilgili ekosistemlerin restorasyonu, korunması ve geliştirilmesi,

- d. Kaynak verimliliğini teşvik etmek ve tarım, gıda ve ormancılık sektörlerinde düşük karbonlu ve iklim esnekliğine sahip bir ekonomiye doğru yönelmeyi desteklemek,
- e. Kırsal alanlarda yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi (European Commission (EC), 2014).

Avrupa Kırsal Kalkınma Tarım Fonu (EAFRD), 2014-2020 dönemi için yaklaşık 100 milyar Euro tutarında bir bütçeyle, AB'nin tarım, ormancılık sektörü ve kırsal alanları güçlendirmek için çalışmaktadır. Kırsal Kalkınma projelerine, EAFRD'den geri ödenmesi gerekmeyen destek olmak üzere hibe yoluyla değil, giderek finansal dökümanlar yoluyla da destek verilmektedir (EC, 2014). Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nde sürdürülebilir kalkınma amacıyla birçok teşvikler uygulamaktadır.

Kırsal gelişimde teknoloji boyutunda; teknolojinin olanaklarından yararlanarak kırsal alanda üretim verimi arttırılarak üretimin dünya standartlarına getirilmesini sağlanabilmektedir.

Kırsal alanda çevre önemli bir unsur olup; doğal ve kültürel yapının korunması, bozulmaların önlenmesi ve biyoçeşitliliğin devamı gibi unsurları barındırmaktadır. “Kültürel doğal çevre ortamı”, doğal çevrenin özel yeryüzü şekilleriyle belirlendiği, insanın ve doğanın etkileriyle oluşmuş, toplumun gelişmesini, onun yerleşimlerini ve özgün niteliklerini zaman ve mekân içinde gösteren tanımlı bir bölge olarak tanımlanmıştır. Bu bölge tarihsel sürecindeki arazi kullanımı ve bununla ilgili faaliyetlerin, belli başlı geleneklerin, edebi ve sanatsal faaliyetlerin veya yaşanan tarihi bir olayın fiziksel kalıntıları nedeniyle kültürel ve sosyal değerleri içermektedir (Eres, 2013: 460). Kırsal alandaki gelişim için kültürel doğal çevre ortamının sürdürülebilir bir şekilde korunması önemlidir. Çünkü buradaki doğal çevre hem kırsal turizm için bir çekicilik unsuru oluşturmakta hem de kırsal kalkınma için itici bir güç olarak değerlendirilmektedir.

Kırsal gelişimin insan boyutunda ise; kırsal alanda kentlere göçün ve nüfusun azalmasının önlenmesi, eğitim olanaklarının yükselmesi, sosyal ve geleneksel yapının korunması önem taşımaktadır. Burada amaç kırsal turizm sayesinde yeni istihdam alanları sağlayarak kırsaldan kente olan göçü durdurmak ve işsizliği azaltmaktır.

Kırsal alanın kalkınmasında ve gelişimini sağlayan kırsal turizm örnekleri, bu yörelerde tarımdan sonra veya ek olarak bir alternatif olarak turizme yönelmeyi

sağlamaktadır (Çeken vd., 2007: 2). Kırsal alanda tarıma dayalı bir turizm çeşidi olarak hem yörenin otantik yapısını korumakta hem de sağladığı gelir ile gelecek nesillere taşınmasında büyük rol oynamaktadır. Kırsal alanın kalkınmasında turizm de artık önemli bir yer edinmiştir. Kırsal kalkınmada kırsal turizm, kırsal sanayi ve tarım önemli birer faktördür. Ancak turizm burada itici bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal turizmin gelişimi sonucunda ortaya çıkan yararlar:

- i-İş imkanı, tarımsal destek, altyapı-üst yapıdaki gelişim gibi gelişimsel yararlar,
- ii-Çevrenin korunması ve koruma gibi çevresel yararlar,
- iii-Bu iki madde sonucunda ortaya çıkan, sosyal yararlar; kültürel ve sosyal etkileşim geleneksel sanatların yeniden yapılması. Tüm bu yararlar kırsal alanlarda bu turizm faaliyetinin yapılmasında motive edici unsurlardır (Doğan ve Özasan, 2017: 64-65).

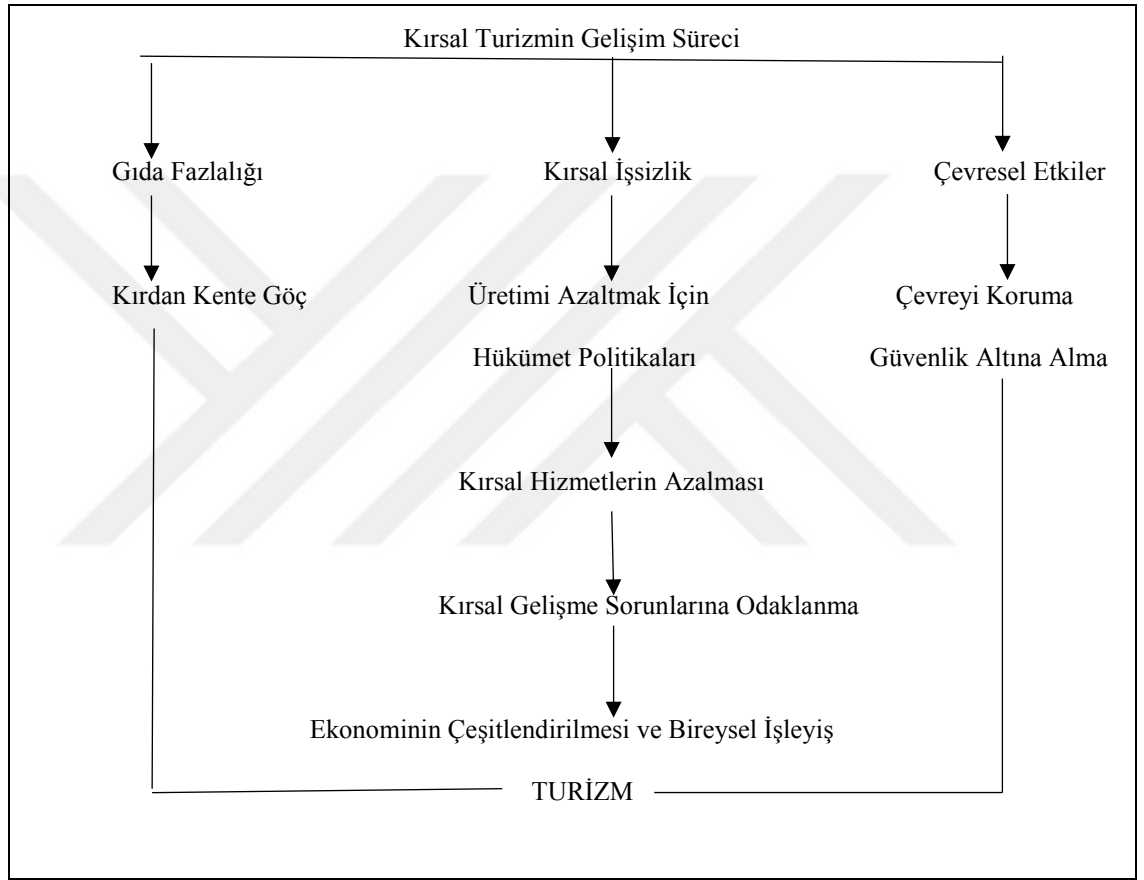
Avrupa’da bir iç turizm faaliyeti olarak başlayan kırsal turizm, günümüzde sunduğu birçok avantaj ve sıklıkla tercih edilen bir turizm türü olması nedeniyle dış turizm faaliyeti olarak da uygulanmaktadır. Kırsal turizm faaliyetleri kırsal alanın kalkınmasında önemli bir güç kaynağı olması nedeniyle doğrudan kırsal turizmle ilgili ulusal kuruluşlarca desteklemektedirler (Soykan, 2000: 22-23). UNWTO’nun kırsal turizm ile ilgili çalışmaları vardır. Örgüt tarafından 2004 yılında yayınlanan Avrupa’da Kırsal Turizm: Deneyimler, Gelişme ve Perspektifler adlı yayında kırsal turizmin geldiği noktaya değinilmiştir. Bu yayında, 2004 yılında tüm uluslararası turistlerin yüzde üçünün kırsal turizm amaçlı seyahat ettiği ve kırsal turizmin, tüm turizm için büyüme oranının çok üzerinde, yıllık yüzde altı civarında bir oranda arttığı belirtilmektedir (UNWTO, 2004).

UNWTO 2017 yılında yayınlanan Uluslararası Kırsal Turizm Kalkınma adlı yayının içeriğinde de kırsal turizm gelişimi yoluyla toplumsal güçlenme ve yoksulluğun azaltılması konuları üzerinde durmaktadır. Rapor, toplulukların ekonomik büyümeyi teşvik eden, istihdam yaratan ve toplulukların geçimini geliştiren kırsal turizme sürdürülebilir bir yaklaşımı nasıl adapte ettiğini gösteren on dört özel vaka çalışması ile Asya Pasifik bölgesindeki kırsal turizm gelişimine ışık tutmaktadır belirtilmektedir (UNWTO, t. y.).

Kırsal yörelerin en önemli sorunlarının başında yoksulluk gelmektedir. Bu da doğrudan gelirle ilişkilidir. Yörede yeni bir iş imkânı veya üretime yönelik başka

sektörler de bulunmadığından dolayı burada kalkınma hamlesini geliştirecek ve yöre halkı için gelir getiren tek sektör turizm sektörüdür. Amaç yörenin sahip olduğu jeo-ekonomik, sosyo-kültürel kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak ve yöre halkı için gelir oluşturmaktır. Gelir arttıkça yörede yaşayanların geliri artacak ve yoksulluk oranı da azalmış olacaktır. Bu aynı zamanda kırsal turizmin gelişmesini de sağlamaktadır.

**Şekil 2.2. Kırsal Turizmin Gelişim Süreci**



Kaynak: Kiper,2006:54.

Şekil 2.2’te de görüleceği üzere kırsal alanda yapılan turizmin gelişim süreci birçok boyutu içermektedir. Kentlere olan göç ile birlikte kırsal alanın nüfus yoğunluğunun azalması, gizli işsizliğin ortaya çıkması, üretimin yetersiz olması, bu alanların yeterli hizmet alamaması, altyapı ve üstyapı eksiklikleri kırsal alanda gelişen sorunlar olmuşlardır. Hem çevre değerlerine, hem geleneksel yapıya hem de kırsalın ekonomisine katkısı bu turizm çeşidinin başlıca olumlu yönlerini oluşturmaktadır.

## 2.6. Kırsal Turizmin Önemi

Esas olarak fiziksel çevre unsurları ile nitelendirilen "doğa" ve turizm kapsamında gerçekleşen faaliyetler ve deneyimlerle nitelendirilen ve "kültür" arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim, turistleri çekme, cazip ve farklı turizm ürünleri ve teklifleri geliştirme fırsatları sunma özelliğine sahip kırsal turizmin önemli bir unsurudur. Böylelikle, değişen ekonomik, sosyal ve kültürel kalıplar ve yaygın kırsal yeniden yapılanma karşısında kırsal toplulukların sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır (Dashper, 2014: 2-3).

Ayrıca kırsal alandaki gelişim ve kalkınmadaki aksaklıklar kırsal turizmin bir çıkış olarak görülmesini sağlamıştır. Turistlerin tarımsal veya doğal çevreleri doğrudan deneyimleyebilmeleri o kırsalın korunması için önemli bir faktördür. Gelir kaynağı olarak sadece tarımın değil turizmin de olması kırsal alan ekonomisini güçlendirmektedir. Kırsal turizm ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kent ile kırsal alan arasındaki ekonomik farklılıkların giderilmesini de sağlamaktadır. Bu da kırsaldan kente göçü önlemekte ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesini sağlamaktadır.

Birçok ülke ve hükümet, kırsal turizmi kırsal bölgelere yeni iş olanağı getirerek, kırsal alanın ekonomisini iyileştirerek istihdam olanakları sağlaması ve böylece kırsal düşüşü durdurmaya başlaması açısından bir fırsat olarak görmektedir. Kentsel nüfusun giderek artması kırsal alanlardaki sakinliği ve dinlenmeyi cazip hale getirerek kırsal turizmde son 25 yılda artışın olmasını sağlamıştır.

Kırsal turizm kırsal kalkınmada önemli bir yol olup, aralarında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Kırsal alanların sahip olduğu zengin doğal ve kültürel varlıklar turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir potansiyel taşımaktadır bu da kırsal alanın gelişiminde ve kalkınmasında büyük rol oynamaktadır (Çeken vd., 2007: 2).

Kırsal kalkınma için turizmin ne kadar önemli ve etkili olabileceği bilim insanları tarafından tartışılmaktadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda kırsal turizmin olumlu ve olumsuz etkileri anlatılmıştır. Kırsal turizmin hemen hemen tüm çalışmalarda yer alan başlıca olumsuz etkileri şunlardır: Fiziksel çevrenin bozulabilmesi, yerel kültürde yozlaşmanın olması, yerel halk ile turizm arasındaki ilişkinin yönetiminin

gerçekleşmemesi sonucunda halkın ve turistin zarar görmesi ve yapıldığı ortamda dengesiz gelişmelerin yaşanabilmesidir. Çevre ve yerel toplulukların turizme adapte olması ve zarar görmemesini sağlamak için kırsal turizmin doğru planlaması, izlenmesi ve yönetilmesi şarttır. Kısaca turizmin gelmesi ile birlikte kırsal alandaki tüm değişikliklerin iyi yönetilmesi gerekmektedir.

Türkiye nüfusunun önemli bir kısmının kırsal alanlarda yaşadığı ve tarımsal faaliyetlerin kırsal alanlarda yaşayan nüfusun en önemli geçim kaynağı olduğu dikkate alındığında, bu yörelerin ve yöre halkının kalkındırılmasının ülkenin gelişiminde büyük payı olduğu görülmektedir.

## **2.7. Kırsal Turizm Uygulama Örnekleri**

Bu bölümde kırsal turizmin dünyadaki ve Türkiye'deki uygulama örneklerine yer verilmiştir.

### **2.7.1. Dünyadaki Kırsal Turizm Uygulamaları**

Dünyada bölgesel ve ülkesel bazda eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla kırsal kalkınma politikaları ve ulusal-uluslararası kalkınma stratejileri oluşturulmuştur. Birçok ülkede 1970'lerden sonra kırsal turizme katılımın arttığı görülmektedir. Kırsal alanlarla ilgili, buna kırsal turizm de dahil olmak üzere, detaylı verileri toplayan ülke sayısı çok değildir.

Dünyadaki kırsal turizm uygulamalarına bakıldığında örneğin ABD hükümeti, kırsal turizm/çiftlik faaliyetlerinin etkinliğini artırmak için bölgesel ve devlet çapında çeşitli kalkınma projeleri uygulamaktadır. Avustralya ve İngiltere hükümetleri, kırsal alanlarda turizmi teşvik etmek için çok çeşitli ürün ve hizmetler sunmaktadır.

AB'nin topraklarının yaklaşık %90'ı kırsal alanlardan meydana gelmiştir ve nüfusun %56'sı da bu alanlarda yaşamaktadır. Kırsal bölgelerde yaşayanlar, bu alanların yaklaşık %77'sinde tarım ve ormancılık geçim kaynaklarını oluşturmaktadır (Gülçubuk vd, 2010: 4). Bu veriler AB için kırsal kalkınmanın ve kırsal turizmin önemini göstermektedir.

AB aday ülkelere çeşitli programlar aracılığı ile kırsal kalkınma için yardımda bulunmaktadır. AB, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerine katılım öncesi mali yardım sağlarken; Polonya ve Macaristan Ekonomilerinin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Destek Programı (PHARE), Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım

Programı (SAPARD) ve Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı (ISPA) olmak üzere üç temel araç kullanılmaktadır (Oktay ve Çukur, 2004: 132). Tüm bu programlarla kırsal alanlardaki kalkınma ve kırsal turizme gerekli önemin verilmesi amaçlanmaktadır.

Sonradan geliştirilen SAPARD Programının yerini alacak olan IPARD Programını da kapsayan ve yeni uygulama ajanslarının yer alacağı Katılım Öncesi Aracı (IPA) Programı, 2007–2013 yılları arasındaki AB Mali Yardımlarının ve Katılım Öncesi Yardım Mekanizmasının niteliklerini belirlemektedir. IPA Programı, daha önceki ISPA, SAPARD, PHARE ve Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrar İçin Birlik Yardımı (CARDS) programlarının birleşmesinden oluşmaktadır (Can ve Esengün, 2007: 47). Kırsal turizm için tüm bu fonlardan yararlanmak mümkündür.

Avrupa kalkınma fonlarından kırsal alanlar için alınan yardım miktarlarının her yıl artması kırsal alanlardaki nüfusun artmasını da sağlamaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği'ndeki kırsal nüfus değişim oranı (-%6) Dünya ortalamasının (-%15) altında kalmasında kırsal turizm politikaları ile yapılan olumlu düzenlemeler etkili olmuştur. Bazı kırsal alanların Avrupa'nın en dinamik alanları olduğu görülmekte, bunlar ülke ortalamasından yüksek büyüme gerçekleştirmekte ve istihdam yaratmakta başarılı olmaktadır (Doğan ve Özasan, 2017: 69).

Kırsal turizm ile kırsal alanın ekonomisi çeşitlenmiş olup dünyada birçok ülke kırsal alandaki nüfusu korumak ve alanın ekonomisini güçlendirmek için kırsal turizmi bir çıkış noktası olarak kabul etmiştir.

Kırsal turizm ile ilgili olarak çeşitli ülkeler ve uygulamaları şöyledir:

**\*Almanya:** Almanya'da kırsal turizm etkinlikleri uzun zaman öncesine dayanmaktadır. Kökeni 150 yılı aşkın bir süreye götürülebilmektedir. Kırsal turizmin konaklama yelpazesi, kamp alanları, kendi yemeklerinizi hazırlayabileceğiniz ve yatak ve kahvaltı (B & B) ile kırsal topluluklardaki oteller / moteller de dahil olmak üzere tam teşekküllü kuruluşlara kadar çeşitlilik göstermektedir. Çiftlik turizmi, kırsal turizmin bir parçası, bir yarı zamanlı ya da tam zamanlı bir çiftlikte konaklama yeri belirleyici bir kriterdir. Çiftlik turizmi tüm konaklama yelpazesini kapsayabilse de, genellikle yemek ve B&B işletmelerinde vurgu yapılmaktadır.

Almanya'da, kırsal ve özellikle çiftlik turizmi 70'lerin başında, çoğunlukla Federal Beslenme, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından başlatılan ilginin artmasına neden

olmuştur. Bununla birlikte, bu temel üzerine çok az araştırma eklenmiştir. 80'lerde, Studienkreisfur Tourismus Almanya'daki çiftlik turizmi üzerine bir çalışma yürütmüştür (Oppermann, 1996: 89-90).

Almanya, tarım sektörü ile turizm sektörü arasındaki ilişkileri, tarımın turizme getirdiği olanakları tarım sektörünün beklediği olumlu yönlerle birlikte en iyi birleştiren ülkelerden birisidir. Kırsal turizmin Almanya'da yaklaşık olarak 150 yıllık uzun bir geçmişi olup, 1873 yılında hizmetçiler ve 1914 yılında beyaz-yakalı olarak tabir edilen işçiler için mükafat tatillerinin uygulanması sonucu turizm orta gelirli vatandaşların hayatlarının bir parçası olmuştur. Bu vatandaşlar tatillerini kentlere yakın tepelik alanlarda kurulmuş köy ve kasabalardaki küçük otellerde ya da çiftliklerde konaklayarak geçirmişlerdir (Aydın, 2012: 42).

**\*İspanya:** Son yıllarda İspanya'da kırsal turizmin güçlü gelişimi ile ilgili 464 kırsal turizmdeki turistler üzerinde yapılan bir çalışmada (Campon-Cerroved, 2017: 252-266);

Kırsal turizmde sadakatin doğrudan imaj, kalite, değer ve nitelik memnuniyetine bağlı olup, bunların genel memnuniyeti oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Destinasyon yöneticilerinin kırsal bölgelerdeki sürdürülebilir turizm geliştirme programlarında bu değişkenlere önem vermesi gerekmekte sonucuna varılmıştır.

Ülkede uygulanan kırsal turizm projelerinden biri Galiçya sınırında Asturias'in doğusunda Taramundi bölgesinde geliştirilen bir projedir. Açık hava rekreasyon etkinlikleri ve yürüyüş yolları düzenlenmiş, kırsal miras olarak ambarlar ve değirmenler restore edilmiştir. Özel girişimciler köy evlerini turistik kullanıma hazır hale getirerek restoran hizmeti vermeye başlamıştır. Beldenin el sanatlarını simgeleyen bir logo yaratılmıştır (Yokuzmaz vd., 2014: 40).

**\*Fransa:** Fransa'da kırsal turizm, 1950'li yıllardan itibaren bir ekonomik etkinlik olarak desteklenmeye başlanmıştır. Fransa'da ilk kez köy evleri, 1951 yılında Alpes-de-Haute Provence bölgesinde turizme kazandırılmış, yaz ayında iki ay köylüler turistleri misafir ederek, kırsal turizm faaliyeti gerçekleştirilmiştir. 1955 yılında devletten destek almaya başlayan kırsal turizmde üçlü bir amaç gözetilmiştir (Aydın, 2012: 41):

-Yeşil turizmi geliştirmek,



-Köylülere ek gelir sağlayarak iç göçü önlemek,

-Köylerin tarihsel mirasını restore ederek korumak.

Kır evleri restore edilerek ikinci eve dönüştürülmüş, 1970’li yıllardan itibaren Yeşil Tatil Köyleri, ulusal ya da bölgesel parklar, su ile ilgili düzenlemeler ve aile pansiyonları oluşturulmuştur. 1970 yılı ile birlikte, çiftliklerde tarımın nasıl yapıldığını göstermek üzere “keşif çiftliği” müzeleri kurulmuş ve ardından “ziyarete açık çiftlikler” projesiyle, kırsal yerel ürünlerin çiftlik ortamında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. 1982’de “kırsal alanlarda yaşam paylaşma” projesi, 1991’den itibaren de “alışılmadık bir başıboşluk” sloganıyla doğa gezileri turistlere sunulmuştur ve sunulmaya devam etmektedir (Cengiz ve Akkuş, 2012: 66).

**\*Finlandiya:** OECD tanımlamasına göre, Finlandiya’nın nüfusunun sadece %5’i kentsel alanda bulunmasından dolayı AB’deki en fazla kırsal alana sahip bir ülkedir. Finlandiya Tarım ve Orman Bakanlığı 1980’li yılların ortalarında tarımsal aktiviteleri farklılaştırma yönünde çalışmalara başlamıştır. Kırsal kulübeler ve diğer aktiviteler için yerleşim yerleri inşa eden, turizm içerisinde farklılaştırmaya gitmek isteyen çiftçileri desteklemiştir. Kırsal alan için uygulanan politikalar kırsal turizmin yapısında büyük farklılıklar oluşturmuştur. 1985’li yıllarda 1.000 kadar kırsal turizm girişimcisi ticari şirketlerini açmışlardır. Açılan bu turizm şirketlerinin yaklaşık %70’nin bir çiftliği bulunmaktadır ve turizm şirketleri toplam ekonomi içerisinde %16’lık bir gelir payı almıştır. Toplam yerleşim kapasitesi 43.800 yatak olup yaklaşık 700.000 turist kırsal turizm faaliyetlerine katılmaktadır (Şerefoğlu, 2009: 69).

**\*Birleşik Krallık:** Birleşik Krallık’ta kırsal turizm ve tarımsal kalkınma programlarının birçoğu diğer Avrupa ülkelerinde uygulanabilir politikalar tarafından yürütülmektedir. ülkelerin en önemli tarımsal pazarlama organizasyonu Farm Holiday Bureau’dur (FHB). Hem yatak-kahvaltı hem de mutfaklı konaklama imkânı sağlayan 1000’den fazla çiftlik ağının pazarlamasını koordine etmektedir. Bu kuruluşlar ülkelerinin genelinde bulunur. Pazarlama programının odağı, konaklama ücretlerinden çok kaliteli konaklama sağlamaktır.

FHB üyelerinin özellikleri, yüksek standartlarda temizlik, nezaket ve hizmet standardının yakalanması için düzenli olarak denetlenmesidir. İrlanda Tarım ve Gıda Dairesi agro turizm ve organik tarım programı için hibe programı geliştirmiştir.

Amaçlanan, organik kooperatiflerin /grupların/şirketlerin geliştirilmesi yoluyla düzenli olarak organik ürün tedarik edilmesini sağlamaktır (Irshad, 2010: 16).

**\*Avusturya:** Ülkede büyük kent yakınları, dağlık bölgelerdeki köylerde ve çiftliklerde yaygın olan kırsal turizm faaliyeti çok gelişmiştir. 36 köyü içine alan “yeşil köyler” projesi ile bu alandaki kırsal turizm faaliyetleri bir standarda bindirilmiştir (Soykan, 2000: 23).

**\*Bulgaristan:** Kırsal turizm, Bulgaristan'ın geleneklerini tanımanın en iyi yolu olarak tanımlanmaktadır. Kırsalda genellikle turistler 19. ya da 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş bir evde ağırlanmakta, bahçeden veya tarlalardan toplanan sebzelerle hazırlanan sebzelerle hazırlanan lezzetli yemekleri yemektedir. Köylerde turistler, geleneksel bir tarife göre özel bir yemek hazırlayarak, çiftlik işlerine katılarak, yakınlardaki turistik yerleri ziyaret etmek için bir at kiralayarak, aromatik otlar ve bir orman meyveleri ya da mantarlar toplayarak ya da ülke yolları ve patikaları boyunca bir dağ bisikleti sürerek tatillerini geçirmektedir. Turistler bir ineğin sütünü sağabilir, saman kesebilir, yoğurt hazırlayabilir, beyaz ve sarı peynir yapımına yardımcı olabilir veya reçel yapabilmektedir. Köylerdeki neredeyse her aile, rakia'yı damıtmak ve şarap yapmakla meşguldür. Bulgar kırsalı, uluslararası tanınırlık kazanmış şarap imalathaneleriyle doludur ([www.bulgariatravel.org](http://www.bulgariatravel.org)).

**\*Letonya:** Kırsal Destek Servisi bir devlet yönetim kurumudur. 1 Ocak 2000 tarihinde kurulmuş ve Kırsal Destek Servisi Kanunu uyarınca Tarım Bakanlığı'nın denetimi altında faaliyet göstermektedir. Kırsal Destek Servisi AB'yi ve kırsal alanlar, tarım, ormancılık ve balıkçılık için devlet desteğini yönetmektedir ([www.lad.gov](http://www.lad.gov)).

**\*Yeni Zelanda:** Turistlerin çiftlik evlerinde konaklamaları, çiftliklerde yaşayan aile fertleri tarafından üretilen örgüler, giyim, hatıra, süs ve hediyelik eşyaların turistlere satılması yoluyla da çiftliğin tarım dışı gelirleri artmaktadır (Uçar vd., 2010: 23).

**\*Malezya:** Malezya'da turistlere etrafı tropikal meyve ağaçlarıyla çevrili, geleneksel kabaca yapılmış evlerde yöreye özgü otantik kültürel değerler yaşatılmaktadır (Çeken vd., 2007: 8).

**\*Yunanistan:** Kırsal turizm, Yunanistan'da son yıllarda ortaya çıkmış, mevcut turizm yapısından tatmin olmayan, alternatif deneyimler isteyen turistler tarafından talep gören, tarımsal sektörde sürekliliği ve çok yönlü aktiviteyi destekleyen bir yapıdır.

Ülke genelinde birçok şirket; katılımcıların popüler atölyelerde çalışabildiği yerel festivallerin de dahil olduğu eğlence ve doğa aktiviteleri organize eden turizm acenteleri, yemek şirketleri ve dinlenme tesisleri adı altında hizmet sunmaktadır. Şarap turizmi de başta Girit, Ege adaları ve ülkenin orta bölgelerinde olmak üzere tüm Yunanistan'da gelişmekte olan bir faaliyettir. Kuzey Yunanistan Şarapları Organizasyonu tarafından sponsor edilen Şarap Yolları programı dahilinde özellikle ülkenin kuzeyinde gelişmiştir. Ziyaretçilerine, bağcılık ve şarapçılığın yapıldığı bölgeden geçerek mahzenleri ve üretim bölgeleri ve yerel tadım ünitelerini ziyaret edecekleri, geleneksel yerleşim alanları, arkeolojik sit alanları ve daha fazlasını keşfedecekleri özenle seçilmiş bir rota izlemelerini önermektedir (www.mfa.gr)

### **2.7.2. Türkiye'deki Kırsal Turizm Uygulamaları**

Türkiye'de kırsal turizm kırsal alanlarda yaşayanlar ve çiftçiler tarafından sağlanan çiftlik aktiviteleri ve servisleri ile ekstra gelir elde etmek için turistleri misafir etmek şeklinde düşünülmektedir. Oysa ki kırsal turizmin içeriğini yalnızca çiftlik turizmi ve tarım turizmi oluşturmamaktadır. Doğa ile iç içe olma yanında kırsal yaşamın içindeki etkinlikler, turlar, tarımsal faaliyetler ve el sanatlarının üretimi ve satışı gibi birçok faaliyet kırsal turizm aktivitelerinin içeriğini oluşturmaktadır (Kiper, 2006: 69).

Türkiye'de kırsal turizm uygulamalarından önce kırsal alanların kalkındırılması ve kırsal nüfusun yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar Cumhuriyet'in kuruluş yılları itibariyle başlamıştır. Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan modernleşme hareketleri tarımda ve kırsal kesimde kalkınma hareketlerinde de yansıma bulmuştur. Bu kapsamda yapılan çalışmalar kısaca şunlardır (Çeken vd., 2007: 4-5):

- 17 Şubat 1923 tarihinde yapılan I. İzmir İktisat Kongresinde Türkiye'nin kırsal kalkınma sağlayabilmesi için tarım kesiminin sorunları üzerinde durularak bunun sonucunda, Aşar vergisinin kaldırılması, kırsal alanlarda dirliğin gerçekleştirilmesi, tarımda makineleşmeye gidilmesi... gibi kararlar alınmıştır.

- 1924 yılında yürürlüğe giren 442 sayılı Köy Kanunu ile köylere hukuki bir kişilik tanınarak köylerin idari yapısı ve köylerde görülecek hizmetler belirlenmiştir. Ayrıca kırsal kökenli çocukların başta öğretmenlik olmak üzere köy için gerekli ve geçerli mesleki donanıma kavuşturularak, tekrar köylerin sosyo-ekonomik kalkınmasına

katkıda bulunmak üzere köylerde istihdam edilmesini sağlayan Köy Enstitüleri 1940'ta yasallaştırılmıştır.

- 1963-1967 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte, Türkiye'de planlı dönem başlamış, sosyo-ekonomik kalkınmanın etkin ve rasyonel bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla planlı kalkınma ilkesi benimsenmiştir.

- 1971 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından başlatılan çalışmalarla belirlenen Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY)'e imalat, sanayi, madencilik ve bunlara dayalı sanayilerin kurulmasında öncelik tanınması kararlaştırılmıştır.

Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2006 yılında hazırlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Türkiye'de kırsal turizm talebinin artma eğilimini bir fırsat olarak ele almıştır. Diğer yandan kontrolsüz turizm faaliyetlerinin kırsal ekonominin bağımlı olduğu tarım ve kıyı alanlarının kirlenmesine yol açabileceğine dikkat çekilmiştir. Böylece sürdürülebilirlik açısından, turizm ile kırsal ekonomilerin karşılıklı bağımlılığının altı çizilmiştir (Taş vd., 2016: 892).

Türkiye'nin farklı yörelerindeki hem doğal kaynakların daha iyi değerlendirilebilmesi, hem de kırsal kesimde gözlenen sosyo-ekonomik farklılıkların mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırılması için, çeşitli yörelerde "Kırsal Kalkınma Projeleri" uygulanmaktadır (Uçar vd., 2010: 78-82). Bunlar:

\*Çorum Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi (1976-1984)

\*Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi (1982-1989)

\*Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi (1990-1999)

\*Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi (1991-1998)

\*Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi (2005-2011)

\*Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi (1998-2005)

-Bölgesel Kalkınma Projeleri:

\*Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)

\*Doğu Anadolu Projesi (DAP)

\*Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi

\*Zonguldak, Bartın, Karabük Projesi (ZBK)

\*Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi (YHGP)

\*Konya Ovaları Projesi (KOP)

T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, Ulusal Tarım Stratejisi, Kırsal Kalkınma Planı çerçevesinde; doğal kaynaklar ve çevrenin korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayi entegrasyonunun sağlanması için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulması amacıyla “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı” uygulamaya konulmuştur (Tarım ve Orman Bakanlığı, t. y.)

T.C. Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) 3. Dönem (2016-2020) 81 ilde uygulanmak üzere 2016/8541 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı hazırlanmıştır. Bu Program kapsamındaki konuların başlıkları ve alt başlıkları şöyledir:

#### 1-Tarıma dayalı ekonomik yatırım konuları

- Bitkisel ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması,
- Hayvansal ürün işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması,
- Su ürünleri işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması,
- Çelik silo, soğuk hava deposu,
- Yenilenebilir enerji kullanan yeni seralar,
- Yenilenebilir enerji üretim tesisleri,
- Tarımsal üretime yönelik sabit yatırımlar,
- Hayvansal ve bitkisel orjinli gübre işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması.

#### 2- Kırsal ekonomik alt yapı yatırımları

- Kırsal turizm
- Çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı sistemleri

- El sanatları ve katma değerli ürünler
- Bilişim sistemleri ve eğitimi

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK), Avrupa Birliği ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yürütülen katılım müzakerelerinin, “Tarım ve Kırsal Kalkınma” başlıklı 11. faslı kapsamında, kırsal kalkınma için katılım öncesi süreçte tahsis edilen Kırsal Kalkınma- IPARD Programı fonlarını kullandırmaktadır. TKDK, farklı sektörlerden yatırımcılara %50 ile %65 oranında hibe vermektedir. Ağustos 2015 itibariyle 7517 yatırımcıya söz konusu hibe tutarının 1,6 milyar lirası ödenmiştir. Bu yatırımlar kapsamında 41 bin kişiye istihdam sağlanmıştır (www.tkd.gov.tr).

Ülkemiz kıyı turizmi dışındaki alternatif turizm (sağlık ve termal turizm, kış sporları dağ ve doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal ve eko turizm, kongre ve fuar turizmi, kruvaziyer ve yat turizmi, golf turizmi, vb.) çeşitlerini ön plana çıkarmak ve turizm gelirini arttırmak için Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013 yapılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB), t. y.).

Türkiye Turizm Stratejisi 2023’te yer alan Turizm Gelişim Koridorlarından Batı Karadeniz Kıyı Koridoru, Orta ve Doğu Karadeniz’i kapsayan Yayla Koridoru ile Tematik Bölgeler içinde yer alan Çanakkale ve Balıkesir illerini içine alan Troya Kuzey Ege Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi’nde kırsal turizmin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye’de kırsal turizm olgusu son yıllarda artan bir önem göstermiştir. Bu nedenle çeşitli bölgelerde, ilçelerde ve köylerde kırsal turizmin gelişmesi için çeşitli projeler geliştirilmiştir. Bu projelere örnek verilecek olunursa; Doğu Anadolu Turizm Gelişim Projesi, Kastamonu Azdavay’da Eko turizmin Geliştirilmesi Projesi ve Yanık Ali Konağı Restorasyon Projesi, Manisa İli Tekelioğlu Köyü Kırsal Turizm Gelişim Projesi, Küre Dağları ve Zümrüt Köyü örneği, Gökçeada örneği: Organik Yaşamı Adada Öğrenmek Projesi, İzmir ili Şirince köyü örneği, Göreme örneği, Mumcular örneği, Beypazarı (Ün vd., 2012: 347).

Bu projelerden örneğin Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) 2007-2012 tarihleri arasında yapılmıştır. Çoruh Vadisi’nin, Erzurum ili İspir ve Uzundere ilçeleri ile Artvin ili Yusufeli ilçesine düşen bölümleri bu projenin altına girmektedir. Projenin ortakları Kültür Turizm Bakanlığı, UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma

Programı) ve Efes Gelecek Turizmde Programı'ndan oluşmaktadır. Çoruh vadisinde turizm aracılığıyla yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması için kurumsal ve bireysel kapasitenin artırılması amaçlanmıştır. 3 ana hedef belirlenmiştir:

1- Ürün geliştirme (örnek: kuş gözlem, trekking, rafting)

2-Daha yoğun turizm faaliyeti ve daha yüksek turizm geliri için bölgenin tanıtımının sağlanması (ör. Tanıtım malzemesi, belgesel filmler, bölgeye tur acentelerinin seyahati)

3-Yerel kapasite geliştirme (ör. Yerel ortaklarla çalışma gezisi, yerel pansiyonların kapasitelerinin geliştirilmesi, Pazar bağlantılarının kurulması)

Proje sonucunda tüm hedeflere ulaşılarak bölgenin turizm faaliyeti bir önceki yıla göre 2 katı artmış, bölgeye gelen turist ihtiyacını karşılamak için 14 yeni pansiyon açılmış ve 400.000 TL'lik bir gelir katkısı elde edilmiştir (UNDP, t. y.,www.gelecekturizmde.com).

Türkiye'de uygulanan kırsal turizm çalışmalarından biri de TaTuTa; "Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası" projesidir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Ekolojik TaTuTa projesinin oluşması yolunda tohumları atan ve işleyiş süresince tüm koordinasyon ve izleme sorumluluğunu gönüllü olarak üstlenen kurumdur. 2004 yılında başlatılan proje uygulamalarıyla devam etmektedir.

TaTuTa projesinin ana amacı Türkiye'deki ekolojik tarım ile geçinen çiftçi ailelerine mali, gönüllü işgücü ve/veya bilgi desteği sağlayarak ekolojik tarımı teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Altyapı'nın kurulması için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Küresel Çevre Fonu (GEF), ve Küçük Destek Programı (SGP) fonları kullanılmıştır. 95 ekolojik çiftlikte bu projenin uygulamaları devam etmektedir (<http://tatuta.org>).

## 2.8. Kırsal Turizmin Etkileri

Kırsal turizmin etkilerini ekonomik, sosyo-kültürel ve diğer etkiler olarak sınıflandırmak mümkündür.

### 2.8.1. Ekonomik Etkileri

- Kırsal turizm, birçok kırsal kalkınma stratejisinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Kırsal turizm yapıldığı kırsal alanların kalkınmasında önemli bir paya sahiptir. Kırsal alanda kırsal turizmle birlikte tarım dışında bir gelir kaynağı doğmaktadır. Tarım sektöründe artan taleple birlikte üretimin artması, standartların getirilmesi kaçınılmazdır.

- Kırsal yörelerin en önemli sorunlarından biri işsizliktir. Kırsal yörelerde turizmin gelişmesi beraberinde iş olanaklarını da getirmektedir. Çünkü turizm sektörü emek yoğun bir sektördür. Dolayısıyla kırsal yörelerde turizm ile istihdam arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur.

- Kırsal turizm sayesinde alandaki gelir düzeyinin ve istihdamın artmasıyla kırdan kente göç önlenmekte bu da bölgesel gelişmişlik farkının giderilmesini sağlamaktadır.

- Kırsal alanda turizm ile birlikte alt yapıya (yol, elektrik, su, kanalizasyon, iletişim gibi) ihtiyaç duyulmakta ve bu alanda yenilik ve iyileştirmeleri kırsala getirmektedir.

- Kırsal alanda yaşayan kadınların aile ekonomisine katkıları kırsal turizmde mümkün olmaktadır. Kadınların çalışma hayatına girmesi, el sanatları ürünlerini satmaları, pansiyonlarda çalışmaları veya yiyeceklerini satmaları gelir kaynağı olarak aile bütçelerine katkı sağlayacaktır.

- Kırsal turizm doğal çevrenin, geleneksel ve kültürel yapının korunmasına ve gelecek nesillere taşınmasına vesile olmaktadır. Geleneksel el sanatlarının yapılarak hediyelik eşya olarak satılması yöre halkına gelir sağlayarak kırsal turizmin bir parçası olabilmektedir. Aynı zamanda kültür varlıkları olan mimari yapılar da yeni işlevler kazandırılarak turizmin hizmetine sunulabilmektedir.

- Kırsal turizmin gelişmesiyle yöreye gelen yerli ve yabancı turistlerin konaklama taleplerinin karşılanması doğrultusunda ailelerin oturdukları evlerin bir bölümünü ya da oturmadıkları evleri kiraya vererek bir ek gelir sağlamaktadırlar.



- Kırsal alandaki turizm yatırımlarına (otel, motel, pansiyon, restoran) bağlı olarak inşaat sektörünün iş hacmi atmaktadır. Bu gelişme yörede inşaat sektörüne bağlı yan sektörlerin gelirlerinin artmasına neden olmaktadır (Çeken vd., 2007: 11).
- Kırsal turizm faaliyetleri ile birlikte kırsal alanda gelirin artması buna paralel olarak harcamaların artması başka sektörlerin de bundan kazanmasına neden olacaktır.
- Kırsal alanda turizm talebinin artması turistik yatırımların da artmasına neden olmaktadır. Turizmle doğrudan ve dolaylı bağlantılı sektör yatırımları da bu sayede artmaktadır (Uçar vd., 2010:92).
- Kırsal alandaki gelişme ve kalkınma ile kent ile kırsal arasındaki ve bölgeler arasındaki gelir adaletsizliği azalacaktır.
- Kırsal turizm için önemli unsurlar olan tarımsal ve hayvancılık ile ilgili faaliyetlerde verimliliği arttırmaya ve geliştirmeye yönelik çalışmalar tarım ve hayvancılığın gelişimini ve ekonomik getirisini arttıracaktır.

### **2.8.2. Sosyo-Kültürel Etkileri**

- Turizmin gelişmesi sonucunda yörede, kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasındaki dengesizliğin sebep olduğu iç göçler, turizm nedeniyle yer yer azalacak veya duracaktır. Bu süreç kentlerdeki gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunlarının çözümüne olumlu katkı sağlayacaktır. Kırsal turizm, çözümü güç ve aşılması zor olan bu toplumsal sorunları önleyici ve azaltıcı bir fonksiyon üstlenerek, kentlerdeki görüntü kirliliğinin azalmasına ve düzenli yapılaşmaya katkı sağlayacaktır (Çetiner, 1998: 218).
- Kırsal turizm ile birlikte kırsala alandaki kadınların işgücüne ihtiyaç duyulacak böylece kadın istihdamı sağlanacaktır. Kadınların toplumdaki yeri değişecek çalışma hayatında kadınlar aktif rol alacaktır.
- Kırsal turizme olan talepte yöresel yiyecek ve içecek kültürünün rolü önemlidir. Bu turizm ile birlikte yöresel yemeklerin tanıtılması, gelen turistlere öğretilmesi veya satışının yapılması ile geleneksel mutfak kültürünün gelecek nesillere taşınması sağlanacaktır.
- Kırsal turizm yerel halkın sosyal ve ekonomik olarak yaşam kalitesinin artmasını sağlamaktadır (Deveci vd., 2013: 30).

-Kırsal turizmde aile pansiyonculuğu yerel halk ile turistlerin iletişim halinde olmasını ve dolayısıyla kültür etkileşiminin doğmasına neden olacaktır. Her iki tarafta birbirlerinin kültürlerini öğrenecektir. Bu zamanla yaşam tarzları ve kültürlerde farklılaşmalara neden olabilecek bir etki olarak kabul edilebilir.

-Kırsal turizmle birlikte turizmde çalışan yerel halkın mesleki bilgi ve davranışı geliştirmekte ve bu sektöre girenler sosyalleşmektedir.

-Kırsal turizmde kültürel miras önemli bir çekicilik sebebi olup, bu miras unsurlarının korunması ve yozlaşmaması yönünde hareket edilmelidir. Turistlerin kültürleriyle etkileşim yerel halkı etkileyeceğinden kültürel yapının değişmesi kaçınılmaz olup, bu yönde yöre halkı bilinçlendirilmelidir.

### **2.8.3. Diğer Etkileri**

-Kırsal turizm ile birlikte doğal çevrenin önemini farkına varılarak yerel halkça çevrenin korunması ve çevresel kirliliğin azalması sağlanacaktır. Hem kültürel mirasın hem de doğal mirasın korunması önemli olacaktır.

-Kırsal turizmde konaklama tesisleri kırsalda olan yapılardır. Mevcut yapılar değerlendirildiğinden kırsala inşaat işleri girmemekte, betonlaşma olmamakta ve yörenin doğal yapısı bozulmamaktadır.

-Kırsal turizmde ekonomiye katkıda bulunabilecek doğal (anıt ağaçlar, yaylalar, şelaleler, mağaralar...) ve kültürel değerler (halk mimarisi, el sanatları, yemek kültürü...) daha da önem kazanacaktır. Ayrıca yöredeki doğal ortamı korunması biyolojik çeşitliliğin devamı adına önem taşımaktadır (Uçar vd., 2010: 100).

-Kırsalda yapılan el sanatlarının pazarının olması ve bu pazarın genişlemesi olumlu ve olumsuz yönde yerel üretime etki etmektedir. Geleneksel el sanatlarının üretiminin artması ekonomik olarak fayda sağlarken, diğer yandan talebin çok olmasıyla ustalık kalitesinde eksilmeye neden olmakta ve "havaalanı sanatı" olarak bilinen ucuz taklitlerin üretimine yol açmaktadır (Avcıkurt, 2007: 69).

-Kırsal turizm yapıldığı kırsal alanda zamanla sosyo-kültürel, doğal veya ekonomik olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu olumsuz etkileri en aza indirmek için tüm değerlerin korunması yönünde kırsal turizmle ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### MİLAS YÖRESİ VE KIRSAL TURİZM POTANSİYELİ

#### 3.1. Milas'ın Tarihçesi

##### 3.1.1. Antik Dönemde Milas

Milas Antik Dönemde Karia Bölgesi'nde yer alan önemli kentlerden biridir. Karia Bölgesi kuzeyde Büyük Menderes (Maiandros), kuzeydoğuda Babadağ (Salbakos), doğuda Kızılhisar-Acıpayam Ovası, güneydoğuda Dalaman (Indos) Çayı, batıda ve güneyde ise Ege Denizi ile çevrilidir. Karia'ya komşu eski bölgeler kuzeybatıda İonia, kuzeyde Lydia, doğuda Phrygia ve Pisidia, güneyde Lykia'dır. Tüm Ege Bölgesi'nde olduğu gibi Karia'da da dağlar denize dik bir şekilde uzanmaktadır. Babadağ (Salbakos) dışında bölgenin önemli dağları arasında kuzeyde Aydın (Mesogis) Dağları, Büyük Menderes Ovası, Milas Ovası ve Çine (Marsyas) Çayı vadisi arasındaki Beşparmak (Latmos) Dağı, Bafa Gölü'nün hemen güneyinden güneydoğu yönüne doğru uzanan Kazıklı ve Paşalı (Grion) Dağı sayılabilir.

Karia bölgesi ismini kökeni tam bilinmeyen bölge halkından Karlardan almıştır. Bu isim M.Ö. 2. Bin yıldaki Hititler'in yazılı kaynaklarında "Karkisa" ya da "Karkiya", Pers kaynaklarında ise "Karka" (Alp, 2000: 34) diye geçen kelimelerin Karia olduğu düşünülmektedir (Sevin, 2001: 105-111).

**Harita 3.1. Antik Dönem Anadolu Bölgeleri**



Kaynak: <https://www.ancient.eu>

Bu bölgedeki Karlar ve Leleglerin varlığı M.Ö. 3000'li yıllara tarihlenmektedir. M.Ö. 1000 yılında Dorlar, M.Ö. VII. yüzyılda Lidyalılar, M.Ö. 546'da Persler Karya Bölgesine hakim olmuşlardır (Gürdal, 2001: 264).

Karia Bölgesi yaklaşık olarak M.Ö. 2. binde birçok farklı topluluğun yaşadığı, ancak siyasi açıdan Hitit İmparatorluğu'nun egemen olduğu Anadolu'nun yerel kültürleriyle; aynı zamanda da batısındaki ve güneyindeki Myken ve Minos gibi kültürlerle ilişki halinde olmuştur (www.tayproject.org).

M.Ö. 4. yy başlarında Karia satraplık olmuştur. Bu dönemde Karia, ürettiği zeytinyağı ile ünlenmiştir. Bunun dışında bölgede bağcılık da yapılmıştır. Datça yarımadasındaki bağlarda şarap ve sirke gibi ürünler Karia'nın önemli ekonomik değerleri arasındadır. Şarabın Mısır ve Yunanistan'a ihraç edildiği bilinmektedir (Strabon 14, 1, 15).

M.Ö. 546'da Lydia Kralı Kroisos'un Persler'e yenik düşmesiyle Karia ve diğer Lydia toprakları Persler'in hakimiyetine girmiştir (Bean, 2000: 5). M.Ö. 395 yılında Karia, dış ilişkilerinde Pers İmparatorluğu'na bağlı, içişlerinde ise bağımsız ayrı bir satraplık haline gelmiştir. M.Ö. 334'te Anadolu'ya gelen ve kısa bir sürede Persler'i bozguna uğratan İskender Karia'yı da kontrol altına almıştır (Bean, 2000: 8; McNicoll, 1997: 16).

M.Ö. 221- 179 yılları arasında Karia, Makedonya Kralı V. Philippos'un tehdidi altında kalmıştır. M.Ö. 188 yılında yapıılan Apameia antlaşması şartları gereği Maiandros'un güneyi Rodosa, Maiandros'un kuzeyi Bergama'ya bırakılmıştır. Latmos, Euromos, İasos, Mylasa, Bargilia, Myndos, Halikarnasos, Pedesa ve Knidos özgür kalmıştır. M.Ö. 167 yılında Karia Rodos'tan ayrılıp özgürlüğünü ilan etmiş ve M.Ö. 129 yılında Asia eyaletine bağlanmıştır (Mansel, 1999: 314-315).

M.Ö. 129'da Romalılar Anadolu'da Karia Bölgesini de içine alan ilk eyaletlerini kurmuşlardır. Eyaleti birçok conventus'a bölmüştür. Karia da iki bölgeye ayrılmış ve Alabanda ve Mylasa olmak üzere iki merkeze bağlanmıştır. Karların kullanmış oldukları dil olan Karca'ya ilişkin eldeki belgelerden kesin bir sonuca ulaşılammış ancak önemli gelişmeler elde edilmiştir. Sözü geçen döneme ait elimizdeki malzemenin yetersizliği Karya dilinin tam olarak anlaşılabilmesini engellemektedir. Bu durum Antik dönemde Karya'nın en görkemli kentlerinden biri olan Mylasa

hakkında daha erken dönemlere ait bilimsel verilere ulaşamamamıza neden olmaktadır (Taşkiran, 2003: 16).

Mylasa(Milas), Karia'nın ilk başkentidir. Şehrin kuruluşunun M.Ö. 1100'lere kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Antik kent, Sodre Dağı'ndan çıkan mermerlerle tamamen kaplı olduğundan, kente "Mabetler Şehri" adı verilmiş olup, Karia'nın ulusal tanrısı Zeus Karios'un (karialı Zeus) mabedi de burada yer almaktadır. Kent diğer bir kült merkezi olan Labraunda'ya 14 km.'lik bir kutsal yol ile bağlantılıdır (Küçükveren, 2007: 187).

Milas'ın sınırları içinde 27 antik kentin kalıntıları mevcut olup; bunlardan İasos, Labranda, Keramos, Euromos ve Heraklia ayakta kalanlarıdır. Bu antik kentleri açığa çıkarmak için kazı çalışmaları devam etmektedir.

### **3.1.2. Türk Hakimiyetinde Milas**

Bizans kaynaklarında Karya Bölgesi'nin Türk hakimiyetine geçmesiyle ilgili tarih olarak XIII. yüzyılın ikinci yarısı olarak verilmektedir (Witteck, 1986: 3).

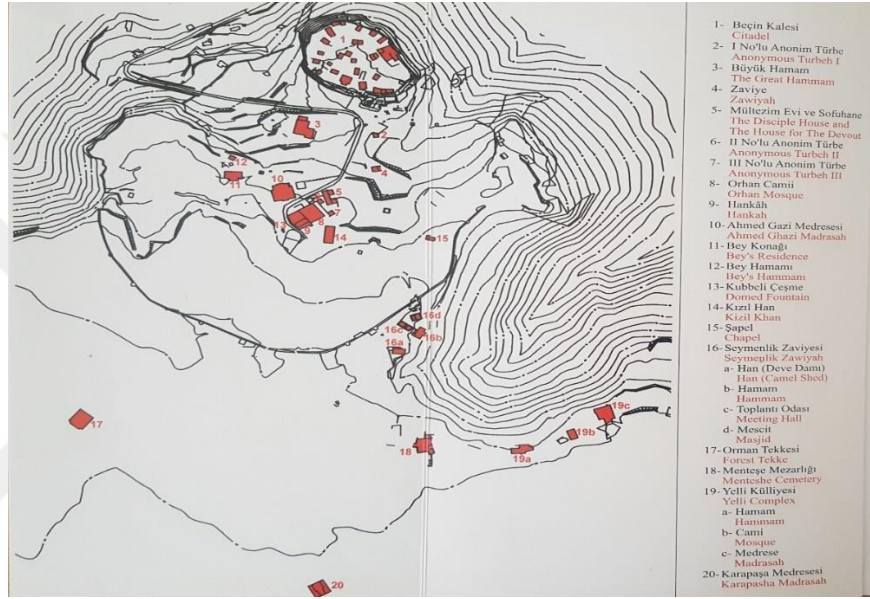
1243 yılında Köseadağ da Moğollar karşısında uğradığı yenilginin ardından Anadolu Selçuklu Devleti hızlı bir çöküş devresine girmiş ve İlhaneliler'a tabi olmuştur. Sonrasında Anadolu'da Moğollar hâkim olmuştur. Mali kaynakların azlığı, suistimaller ve iktisadi çöküntü yüzünden perişan bir durumda bulunan Anadolu'da Selçuklu Devleti tekrar eski ve kudretli haline gelememiştir. XIII. yüzyıl sonlarına doğru Anadolu'da Moğol baskısı zayıflamış ve bu durumdan faydalanan Türkmen Beyleri zamanla Selçuklular'la ilişkilerini keserek bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Anadolu Selçuklularının hakimiyetindeki topraklarda kurulmuş olan bu beyliklere Anadolu beylikleri denilmektedir (Merçil, 1991: 138).

1261 yılında Anadolu'nun güney sahil ucundan harekete geçen eski bir Emirü's-sevahil olan Menteşe Bey'in Bizans idaresindeki Karya bölgesini ele geçirmesi ile kurulan Menteşe Beyliği'nin Fethiye, Muğla, Balat, Milâs, Bozöyük, Beçin, Çine, Tavas, Aydın, Fenike ve Köyceğiz gibi kasaba ve şehirleri kapsayan toprakları Denizli dağlarına ve Menderes nehri havzasına dayanmıştır. Beylikler Devri'nde XIII. yüzyılın sonlarında siyasî bir oluşum olarak ortaya çıkan Menteşe Beyliği, Batı Anadolu'nun büyük bir kısmını Türk hâkimiyetine dâhil etmiştir (Metin, 2013: 260). Menteşoğulları, verimli bir ova olması, sahile yakınlığı ancak denizden gelebilecek saldırılara karşı kolay korunması, Milet'e yakınlığı gibi sebeplerden Milas'ı merkez

seçmişler ve XIV. yüzyıl başlarında hükümet merkezini Beçin'e taşımışlardır (Adıyeye, 1994: 11).

Beylik, 1426 tarihinde Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Beçin, Menteşe Beyliği son bulduktan sonra çok hızlı bir şekilde gerilemiş ve XVI. yüzyıl içinde kentin nüfusu 700-800'e kadar düşmüştür. VII. yüzyıl başında, Celali İsyanları döneminde ise iç kalede yaşayan bir nüfus haline gelmiştir. 1950'den sonra Beçin tamamen terk edilmiştir (Ünal, 2005: 6).

**Harita 3.2. Günümüzde Beçin'de yer alan yapıların dağılımı**



Kaynak: Ünal, 2005: 1.

Günümüzde Beçin'de bulunan yapıların temellerini görmek mümkündür.. Tamamen ayakta olan tek yapı Ahmed Gazi Medresesi'dir. Büyük Hamam, Kepez Camii, II ve III Nolu türbeler gibi birkaç yapı da, yıkık olan üst örtüleri dışında ayakta dururlar. Menteşe Beyliği döneminde cami, türbe, hamam, medrese, zaviye gibi birçok yapı Beçin ve Milas'da yapılmıştır.

1451 yılından sonra Osmanlıların merkezi Ankara olan Anadolu Beylerbeyliği Kütahya'ya getirilmiş ve Menteşe Beyliği'nin önceleri sahip olduğu topraklar "Menteşe" adı ile Osmanlıların Anadolu Beylerbeyliği'ne tabi, merkezi Muğla olan bir sancak olmuştur. Menteşe Sancağı II. Beyazıt Dönemi'nde Liva-ı Menteş olarak Pürnaz, Çine, Milas, Peçin, Bozoyük, Muğla, Tavas ve Köyceğiz olmak üzere sekiz büyük kazaya ayrılmıştır (Duran, 1995: 89).

19. yüzyılda Osmanlı eyaletleri yeniden düzenlenmiş ve Menteşe sancağı kuzey ve kuzeydoğu bölgeleri alınarak Aydın vilayetine bağlanmıştır. Menteşe Sancağı 30 Ekim 1913'te Aydın eyaletinden ayrılarak il olmuş ve Muğla adını almıştır. 1918 yılında Söke'den Antalya'ya kadar bu bölge İtalya işgalinde kalmıştır. İtalyanların işgali Kurtuluş Savaşı'nı kazanıncaya devam etmiştir (Akdeniz, 2013: 43).

### 3.2. Milas'ın Coğrafyası

Milas, Batı Anadolu'da, Ege Bölgesi'nde yer alan Muğla İline bağlı bir İlçedir. Milas, Sodra'nın doğu eteklerinde dört tepe ile bu tepelerin arasındaki dolma sahalar üzerinde kurulmuştur. Sodra'dan dar bir vadi ile ayrılan 180 rakımlı Hıdırlık Tepesi bu tepelerin en yükseği olup bir burun şeklinde şehrin içine uzanmaktadır.

Milas'ın doğusunda Muğla ili ve Yatağan ilçesi, batısında Aydın-Yenişehir ilçesi ile Bafa Gölü, kuzeyinde Koçarlı ve Çine ilçeleri, güneyinde Gökova Körfezi ve Bodrum ilçesi yer almaktadır. Sodra Dağının eteklerinde kendi adıyla anılan ova üzerinde kurulan Milas düzlük olup, çevresi orta yükseklikte dağlarla çevrilidir. Batıda, 600m yükseklikte Sodra Dağı, doğuda, 1000 m. yükseklikte Aksivri Dağı, kuzeyde, 1000 m. yükseklikte Beşparmak Dağı, ve güneyinde 200 m. yükseklikte Beçin tepesi bulunmaktadır.

**Harita 3.3. Milas Haritası**



Kaynak: <http://www.emre.com.tr>

Milas ve çevresi, Batı Anadolu'nun en eski jeolojik oluşumlarını meydana getiren ve Menderes Masifi olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır (Akarca ve Akarca: 1954: 1). Yöre arazisinde yer alan mermerleşmiş kalkerler, kristalin şistler, gnays, mikaşist ve mermer gibi birçok doğal kaynaklar bu jeolojik bölgenin eseridir.

Milas'ın kuzeyinde, bir kısmı Aydın ili sınırları içinde kalan Muğla'nın en geniş alanlı doğal gölü olan Bafa Gölü bulunmaktadır. 60 km. genişliğinde ve deniz seviyesinden yüksekliği 2 m. dir. Bafa Gölü Büyük Menderes ırmağının, eski Latmos Körfezinin batısını alüvyonlarla doldurması sonucu oluştuğu için kıyı set gölü olarak nitelendirilir. Milas'ın üç adet olmak üzere Milas, Bahçeburun ve Yaşyer ovaları bulunmaktadır. Milas'ın en önemli akarsuyu Sarıçay'dır. Milas'ın Güllük ve Gökova Körfezlerinde toplam 197,4 km kıyı uzunluğu vardır.

Milas'ın Türbe köyünden başlayıp Güllük Körfezine dökülen Sarıçay, üzerinde Geyik ve Akgedik barajları olmak üzere iki adet baraj bulunup, bu barajlar başta Milas olmak üzere Muğla'nın turistik bölgeleri olan Bodrum, Güvercinlik gibi ilçelerin içme suyunu karşılamaktadır (www.milas.bel.tr).

Yörede Akdeniz iklimi hakimdir. Yazları kurak ve sıcak, kışları ılık ve yağmurludur. En fazla yağış kış ayında olmaktadır. Bitki örtüsünde kızılçamlar ve maki hakimiyeti yanında zeytin, mersin, defne, kocayemiş, sandal, akçakesme, pırnal meşesi, keçiboynuzu (harnup), menengiç, hayıt, zakkum, katırtırnağı gibi ağaçlar görülmektedir.

Günümüzde Milas'ın nüfusu 136.132'dir (www.biruni.tuik.gov.tr). 19. yüzyıl sonlarında Milas Kazasında 28,586 nüfusu yaşamaktadır. Bunun 26.320 si Müslüman, 1.930'u Rum, 311'i Musevi, 25'i de yabancı olarak kayıtlara geçmiştir. 1927 yılında 33.392 olan nüfusu,1950'lerde 48.739'a ulaşmıştır. Yerli halkın yanında Yahudiler, Girit ve diğer adalardan göçenler, Balkanlılar, doğu illerinden gelenler, Yörükler, Tahtacılar gibi birçok etnik grup vardır (Akarca ve Akarca:1954:11-13). Cumhuriyet Döneminde farklı sebeplerden dolayı gayri müslim unsurlar Milas'ın karışık etnik yapısından ayrılmışlardır (Adıyeke, 2017: 97).

Milas'a ulaşım Bodrum-Milas-Söke-İzmir, Bodrum-Milas-Yatağan-Çine-Aydın-Denizli veya Milas-Yatağan-Muğla-Fethiye-Antalya karayolu güzergahlarından sağlanmaktadır. Milas sınırları içerisinde yer alan Milas-Bodrum Havalimanı



uluslararası bir havalimanıdır. 1997 yılında uluslararası trafiğe açılmıştır. İç hat ve dış hat terminali ile yılda üç milyona yakın yolcuya hizmet vermektedir.

Güllük beldesinin 2 km. kuzeyinde Manastır Mevkiinde bulunan Güllük Limanı Bodrum-Milas havalimanına 10 km. uzaklıktadır. 2006 tarihinde hizmet vermeye başlayan Güllük Limanı; Muğla bölgesindeki ihracat ve ithalat yüklerinin lojistiğini karşılayacağı gibi diğer yakın bölgelerdeki ihtiyacı da rahatlıkla karşılayabilecek kapasitededir. İlçeye bağlı Ören Mahallesi, Muğla iline bağlı Milas ilçesinin 40 km güneyinde Gökova Körfezi'nin kuzey sahilinde yer almaktadır. Ören'de de yatlara hizmet veren bir marina bulunmaktadır.

### **3.3. Ekonomik ve Sosyal Yapısı**

Milas ilçesinde kır nüfusunun fazla olması, Büyük Menderes havzası içerisinde yer almasından dolayı tarımsal faaliyetlere uygun ekonomik yapının sürekli önemini korumasından kaynaklanmaktadır. 132 köy yerleşmesinin hemen hepsinde zeytinciliğin ekonomik olarak yapılması kırsal nüfusun bu alanlarda tutunmasına neden olmuştur.

İlçenin toplam tarım alanı 801.730 dekar olup, bu alanın 263.000 dekar alanı tarla ve sebzelikler, 538.890 dekarı zeytinlik ve meyveliklerden oluşmaktadır. Meyveliklerinden %96'lık kısmını ise zeytin alanları oluşturmaktadır. Milas'da yaklaşık 10 milyon zeytin ağacı bulunmaktadır. Dolayısıyla ülkemizdeki mevcut zeytin ağaçlarının yaklaşık olarak %10'u Milas sınırlarındadır. Günümüzde yıllık 18.000 ton civarında zeytinyağı üretimi gerçekleştirilmektedir.

İlçede hayvancılıkta da 86.041 büyükbaş hayvan varlığı ile Muğla'nın hayvan varlığının %40'ını oluşturmaktadır. İlçenin 36.756 küçükbaş hayvan varlığı da Muğla'nın küçükbaş hayvan varlığının %35'ini oluşturmaktadır.

Milas kıyılarındaki koylar balık üretimine elverişli olduğundan 224 adet balık üretme çiftliği mevcut olup, bunların 73 tanesi off-shore (deniz) 57.680 ton kapasiteli, 151 tanesi de toprak havuzdur. Toprak havuzlar 9 köyde 8.698 ton kapasiteli, fiili üretim kapasitesi 3.500-4.000 tondur. Balık çiftliklerindeki levrek ve çipura üretim kapasitesi toplam 65.578 tondur. 2017 yılında 47.500 ton balık ihracatı gerçekleşmiş olup, 309 milyon dolar ülke ekonomisine katkı sağlamıştır. Türkiye'nin toplam çipura-levrek üretiminin %65'ini Milas ve Bodrum karşılamaktadır.

Arıcılık konusunda da önemli yer tutan ve 713 işletmenin toplam kovan varlığı 160.000 adettir. Milas İlçesi, Muğla İlinin kovan varlığının %15'ini oluşturmaktadır. İlçenin sınırları içerisinde faaliyet gösteren 6 Su Ürünleri Kooperatifi, 1 Sulama Kooperatifi, 14 Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve 3 Üretici Birliği olmak üzere toplam 23 adet Kooperatif ve Birlik faal olarak çalışmaktadır.

#### **3.4. Milas Kırsal Turizm Potansiyeli**

Bu bölümde, Milas kırsal turizm potansiyeli yanında İlçenin turizm talebinin temelini oluşturan çekicilik bileşenleri saptanarak bu bileşenler Doğal Çekicilikler, Kültürel Çekicilikler ve Rekreasyon ve Konaklama Kolaylıkları başlıkları altında incelenmiştir.

**3.4.1. Doğal Çekicilikler:** Arazinin genel coğrafyası birçok turizm çeşidi için uygun durumdadır. Arazinin topografyası ve iklimi dört mevsim turizme açıktır. Yörede doğal çekiciliği olan birçok yer bulunmaktadır: Ören Gökova Körfezi, Güllük Körfezi, Gökçeler Kanyonu ve İncirliin Mağarası, Bafa Gölü, Tuzla Sulak Alanı en bilinenleridir.

**3.4.1.1. İklim ve bitki örtüsü :** Yörede Akdeniz iklimi hakimdir. Yazları kurak ve sıcak, kışları ılık ve yağmurludur. En fazla yağışın olduğu mevsim kış ayıdır. Yıllık ortalama sıcaklık 20°C civarındadır. Yaz aylarında 32-34°C'ye ulaşan sıcaklık, kış aylarında gündüz 10°C'nin altına pek düşmemektedir. Sezonda deniz suyu sıcaklığı 22°C civarındadır. Bitki örtüsünde kızılçamlar ve maki hakimiyeti yanında zeytin, mersin, defne, kocayemiş, sandal, akçakesme, pırnal meşesi, keçiboynuzu(harnup), menengiç, hayıt, zakkum, katırtırnağı gibi ağaçlar görülmektedir.

Ülkemizde yaklaşık 3 bin 500 adet endemik bitki türü mevcuttur. Türkiye genelinde ise endemik türlerin yüzde 12'si yani 417 türü Muğla'da yetişmektedir. Kekik, adaçayı, defne, mantar, kuzugöbeği yörede bulunmaktadır.2015 yılı sonbahar döneminde Kıyıkışlacık Mahallesi'nde salep üretimi çalışmaları başlatılmıştır. Kıyıkışlacık Mahallesi'nde halk arasında salep olarak bilinen yaban orkidelerini kültür ortamında yetiştirilmektedir.

**3.4.1.2. Kıyı uzunluğu ve kıyı topografyası:** İlçenin 197,4 km. kıyı uzunluğu bulunmaktadır. Denizden faydalanma durumuna bakıldığında Ören, Boğaziçi ve Güllük sahillerinde denize girilebilmektedir. Üç mahallede de gününbirlik gezi tekneleri yaz sezonunda yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir.

**3.4.1.3.Sosyal Durum:** Milas birçok medeniyete beşiklik etmiş ve birçok etnik grubun birarada yaşadığı bir yerleşimdir. Hoşgörü ve anlayışın hakim olduğu yörede turizm hareketlerine de sıcak bakılmaktadır.

### **3.4.2. Kültürel Çekicilikler**

Kültürel çekicilikler şenlik ve festivaller, Milas Kültür Rotası, antik kentler, el sanatları ve Çomakdağ köyleri olarak beş başlıkta toplanmıştır.

#### **3.4.2.1. Şenlik ve Festivaller:**

1- Milas Zeytin Hasat Şenliği, 2014 yılından beri Ulusal olarak düzenlenmektedir. Milas zeytinciliğinin gelişebilmesi ve tanıtımı yapılarak pazarlama sorunlarının aşılabilmesi amacıyla 2017 yılında şenliğin 4. Kasım ayı içerisinde düzenlenmiştir.

2- MİFAD Kültür Festivali, Uluslararası alanda düzenlenmektedir. 2012 yılından beri Mayısın son hafta sonu, cumadan başlayıp hafta sonu devam etmektedir.

3- ÖRDOST Yamaç Paraşütü Festivali, Uluslararası alanda düzenlenmektedir. Milas'a bağlı Ören ve Alatepe Mahalleleri'nde yapılmaktadır. Yamaç Paraşütü Festivali 2013yılında başlamış olup; Nisan ayı içerisinde hava durumuna göre düzenleme tarihleri belirlenmektedir.

4- Selimiye Deve Güreşi, Milas İlçesi, Selimiye Mahallesi'nde yaklaşık 60 yıldır düzenlendiği söylenmektedir,2007'den beri düzenli olarak Selimiye'de Ocak ayı 4. hafta sonu, pazar günü yapılmaktadır.

5- Bafa ve Güllük Mahallerinde de deve güreşi ve Bafa Mahallesi'nde boğa güreşi her yıl yapılmaktadır.

6-Uluslararası Milas Balık Festivali ve Çocuk oyunları Şenliği, ilk 2017 yılında yapılmış olup; ikicisi 10-13 Mayıs 2018 tarihleri arasında düzenlenmiştir.

**3.4.2.2. Milas Kültür Rotası:** ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Tanıtma ve Koruma Vakfı) işbirliği ve Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu üyesi olan Milas Belediyesi 2009'dan itibaren başlanılan alan araştırmaları sonucunda Milas Kültür Rotası'nı belirlemek amacıyla değerlendirme raporları hazırlanmıştır. Raporlarda Milas merkezine ilişkin kültür potansiyeli ve geleneksel yapının korunarak restorasyon projelerinin hazırlanması, işlevlendirilmesi, kültür turizmine kazandırılması yönünde projeler hazırlanarak sonuçta Milas Kültür Projesi meydana getirilmiştir.

Kent merkezi içerisinde sekiz farklı kültür noktası tespit edilerek bunlar arasındaki bağlantıları sağlayan kültür yolu güzergahı hazırlanmıştır.

1-Baltalı Kapı Meydanı ve Çevresi : Adını kilit taşı üzerindeki antik çağlarda “Labrys” olarak adlandırılan çift yüzlü balta kabartmasından almaktadır. M.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Antik dönemde Zeus Labrandos Festivali’nin geçtiği güzergah üzerinde yapılan Baltalı Kapı, kentin kuzey kapısıdır.

Bu Milas Kültür Rotasının başlangıç noktasıdır. Bu rota başlangıcına çevre yolundan turist otobüslerinin kent merkezine girmeden park edebileceği otopark hazırlanması ve ziyaretçiler için karşılama merkezinin yapılması planlanmaktadır.

Bu rota başlangıcının restorasyon ve sokak sağlamlaştırma projesi onaylanmış olup, uygulama aşamasına getirilmiştir.

2- Uzunyuva Hanedan Mezarı Arkeopark Alanı: Söz konusu Anıt Mezar ve Kutsal Alanı; Temenos Duvarı, Menandros Onur Sütunu, Podyum ve Mezardan (Taşıyıcı Oda, Mezar Odası, Lahit ve Dromos) oluşmaktadır. Antik dünyanın yedi harikasından biri sayılan ve günümüze “Mozole” (Mausoleum) kavramını taşıyan, “Halikarnas Mozolesi”nden (Halicarnassus Mausoleum) daha erken bir dönemde, aynı boyutlarda Mausolus’un babasına ait olan ve günümüze kadar ulaşabilmiş tek örnek olması bakımından Anıt, eşsiz bir değer taşımaktadır.

Antik Çağ döneminin en önemli mezar anıtı ve ölü kültürünün temsilcisi olan yapıt, mimari tasarımı yanında heykeltraşlık ve duvar resim sanatı açısından unik bir örnektir.

“Hekatomnos Frizli Lahdi” büyüklüğü, niteliği ve sahibinin öne çıkan kişiliğiyle Klasik ve Hellenistik Anadolu’da başka bulunmamaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı-Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü (KTB- KVMGM), t. y.).

### **Fotoğraf 3.1. Hekatomnos Lahidi**



Kaynak:www.kulturvarliklari.gov.tr

Bu anıt mezarın olduğu alana Müze kompleksi projesi Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütölmüş ve hayata geçirilmiştir.

3-Çöllüoğlu Hanı ve Arasta Çevresi: Restorasyon projeleri tamamlanmıştır. Kent Belleği Müzesi ve Osmanlı Arastası yapılması planlanmaktadır.

4- Milas Salı Pazarı ve Demirciler Çarşısı: Salı pazarında küçük üreticilerin kalkınmasına yönelik yerel ürünler satılmaktadır. Milas arastasına göre daha yakın dönemin alışveriş bölgesi olan Demirciler Çarşısı yörede önemli bir Pazar yeridir.

5- Gümüşkesen Anıt Mezarı ve Yahudi Mezarlığı: Gümüşlük Mahallesi'nde yer alan Anıtın yanısıra 170 Yahudi Mezarının bulunduğu alan da Milas tarihi için önem taşımaktadır. Mezar Anıtı taş işçiliği ve plan şeması ile MS. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Halikarnasos'taki Mausoleum'un, küçük bir kopyası olarak kabul edilmektedir. Mezar anıtı gri-beyaz mermerden inşa edilmiş olup toplam yüksekliği 8. 45 m.dir. Arazinin eğimli olmasından dolayı anıtın doğu tarafı moloz taş ve harç karışımından elde edilen duvarla yaklaşık 1 m. yükseltilmek suretiyle düz bir platform elde edilmiş ve anıt bu düz alana oturtulmuştur. Anıt mezarın sütun kaideleri 0. 35 m. yüksekliğe sahip olup Küçük Asya-İon sütun kaidesi karakteri taşımaktadır. Üst yapısı basamaklı bir piramit şeklindedir.

**Fotoğraf 3.2. Gümüşkesen Mezar Anıtı**



Fotoğraf: S. Ebru EKİCİ

6- Hacı İlyas Meydanı: Kentin geleneksel dokusunun büyük ölçüde korunduğu bir alandır. Birçok Türk sivil mimarlık örnekleri bu meydan ve çevresinde bulunmaktadır. Hacı İlyas Meydanı'nın Restorasyon projeleri onaylanmıştır. Proje uygulama aşamasında olup, meydan etrafındaki sivil mimarlık örneklerinin sağlamlaştırılması yapılacaktır.

7-Macar Evleri: 1922 yılında Macar Mimar Pier Kubin'in planını çizdiği Milaslıların "Madam Murat'ın Evi" diye adlandırdıkları ev Macar mimarisinin Milas'taki ilk örneğidir. Milas merkezinde 1931'de Milas'a getirilen Macar ustalar da 1920-1932 yılları arasında üç ev daha yapmışlardır. Macar mimarisi özelliklerinde yapılan bu evler "Macar Evleri" olarak adlandırılmaktadır.

8-Yahudi Mahallesi Ve Tabakhane Caddesi: Tabakhane caddesi Milas'ın en eski dokusunun bulunduğu Hisarbaşı Mahallesi ile Hoca Bedrettin Mahallesi arasında yer almaktadır. İki mahalle de geçmişte Yahudi yerleşimin en fazla olduğu mahallelerdir. Bu nedenle Hoca Bedrettin mahallesi halk arasında "Yahudi mahallesi" olarak adlandırılmaktadır. Cadde üzerindeki sivil mimarlık örneklerinin restorasyonun yapılması ve butik otel veya pansiyon olarak kullanılması planlanmaktadır (Öztek, 2013).

Milas Kültür Rotası, belirli bir tema etrafında geliştirilmiş, kültürel ve tarihi miras dikkate alınarak planlanmış bir güzergâhtan oluşmaktadır. Bu rota, bireysel veya grup deneyimlerine fırsat vermesiyle kitlesel turizme bir alternatif olarak görülmektedir. Milas Kültür Rotası'ndaki tarihi ve kültürel değerler yanında, rotanın tamamlanarak bu değerlerin turizme kazandırılmasıyla, Milas, kültür turizminde önemli bir yer edinecektir. Milas'ta yaklaşık 200'e yakın tescilli konak mevcut olup, bu konaklar için de butik otelciliği başlatmak da projelerin hedefleri arasındadır.

### **3.4.2.3.Antik Kentler:**

#### **1-Euromos Antik Kenti:**

Euromos Antik Kenti, Milas'a yaklaşık 12 km. uzaklıkta, Milas'a bağlı Selimiye mahallesi sınırları içinde yer alan ve doğusundaki Kızılbayır dağının eteklerine doru uzanan bir yerleşimdir. Romalı yazar yaşlı Plinius tarafından "Eurome" olarak adlandırılan kent, daha erken dönemde Kyromos, Hyromos ve Hellenistik Dönemde de kullanılmış olan Europos isimleriyle de bilinmektedir.

Tarihte Euromos M.Ö. 5. yy.'da Attika-Delos deniz birliğinin bir üyesidir. Büyük İskender'in fethinden sonra Euromos Makedonya, Mısır ve Suriye kralları arasında el değiştirmiştir. Kent, M.Ö. 201-196 yılları arasında Makedonya Kralı V. Philippos'un denetimine girmiş ve kentin adı Philippoi olmuştur. M.Ö. 188 Apameia Anlaşmasıyla Karia'nın geri kalanı gibi Euromos Rodoslulara devredilmiştir. Roma İmparatorluk Çağı'nda gelişen ve bağımsız bir kent olan Euromos, Bizans Döneminde Mylasa piskoposluğu içerisinde yer almıştır.

Kentte kazı çalışmalarıyla elde edilen veriler kentin Geç Geometrik Dönemden Bizans Dönemi'ne kadar kesintisiz bir biçimde yerleşime sahne olduğunu göstermektedir. Kentte, Zeus Lepsynos tapınağı, kuzey ve güney nekropoller, agora, tiyatro, hamam, surlar ve şapel görülebilecek başlıca kalıntılardır. Söz konusu kalıntılardan Zeus Lepsynos Tapınağı Anadolu'daki en iyi korunmuş tapınaklardan biri olması itibarıyla dikkat çekicidir([www.muglakulturturizm.gov.tr](http://www.muglakulturturizm.gov.tr)).

## **2-Herakleia Antik Kenti:**

Heraklia Antik Kenti, Bafa gölünün kuzey-doğu kıyısında Milas'a 39 km. uzaklıktaki Latmos dağlarının eteklerindeki Kapıkırı Köyü'nün bulunduğu yerde bulunmaktadır.Eski Çağda Latmos dağları olarak bilinen Beşparmak dağları sarp ve ormanlarla kaplı olup Latmos körfezini (Latmikos Kolpos) çevirmektedir. Doğal güzelliği ile tanınan bu antik kente aynı zamanda Latmos veya Latmia adı verilmiştir. Strabon çevresindeki dağlar nedeniyle kentin Latmos adının verildiğini söylemektedir.

Latmos kelimesi Hellen dilinde bir kelimedir. Antik çağlarda bu bölge Ana Tanrıça Lada'dan kaynaklı olarak bu isimle tanınmaktadır. Hellenler Lada ismini Latmos olarak değiştirerek kente de bu ismi vermişlerdir.

Herakleia isminin nereden geldiği konusunda kesin olmamakla birlikte M.Ö. IV. yüzyılda Mausolos bir hileyle ele geçirdiği kenti Hellen doğrultusunda yeniden kurmaya çalıştığı ve Latmos adını da Herakleia'ya çevirdiği yönünde saptamalar vardır. Mausolos'un ölümünden sonra M.Ö. III.yüzyıl başlarında on yıl kadar Ptolemaios sülâlesinden Pleistarkhos'un yönetiminde kalan kent bu devrede "Pleistarkheia" diye, daha sonra da Lysimakhos tarafından" Latmos kıyısındaki

Aleksandreia” adları verilse de bunlar kalıcı olmamıştır. Daha sonra Anadolu’da aynı isimde olan başka antik kentlerden dolayı bu kente Latmos Herakleia’sı denilmiştir.

Bölgedeki en eski buluntular, M.Ö.8.bin yıla tarihlenen kaya resimleri olup bir dağ kültürünü işaret etmektedir. Bu bölgede bulunan Batı Anadolu’daki ilk kaya resimlerinde Hititlerin Ege Denizi kıyılarına kadar geldiklerini kesin olarak belgeleyen bir Hitit Hiyeroglif yazıtı bulunmuştur. Bafa Gölü kıyısında, Beşparmak (Latmos) Dağları’nın eteğinde kurulmuş olan Herakleia Antik Kenti, bugünkü Kapıkırı Köyü’nün içinde yer almaktadır.

Antik yerleşim, M.Ö. 6. yüzyılda ilk kurulduğunda adını Latmos dağından almıştır. M.Ö.4.yüzyılda ise Latmos Kenti üzerine yeni Herakleia Kenti kurulmuş, Kent, burçlarla güçlendirilmiştir. Büyük Agora’nın üstüne Athena Tapınağı konumlandırılmıştır. M.Ö.3.yüzyılda inşa edilen tapınak iyi korunmuş kalıntılardan birisidir. Ortaçağda, manastır yaşamının merkezi olan Herakleia’da bu dönemden kalma birçok manastır kalıntısı mevcuttur ([www.timestopsmugla.com](http://www.timestopsmugla.com)).

1971 yılından bu yana bölgede çalışan Alman arkeolog Anneliese Peschlow’un Latmos Kaya Resimlerini 1994 yılında keşfetmiştir. Bu resimler, Anadolu’nun ilk aile tablosunu sembolik bir dille anlatıldığı için uzmanlarca önemli olarak kabul edilmektedir. Resimler, tarih öncesi resim sanatına olduğu kadar dönemin kadın-erkek ilişkilerini gösterir olması açısından da önemlidir. Paleolitik dönemden Neolitik döneme geçişi simgeleyen kaya resimlerinden 170 tane bulunmuştur.

### **3-Iasos Antik Kenti:**

Iassos antik kenti, Erken Bronz Çağı I’ den (MÖ 3300-3000) Geç Bizans (MS 1261-1453) Dönemine kadar yapıları içermektedir. Kentte, birden fazla döneme ait yapılar üst üste yer bulmuştur. Kentin agorası düzlük olan kısmındadır. Toplam açıklığı 107x87 metredir. Zaman içinde dört girişe sahip olan şimdiki girişi Bizans Dönemi’ne aittir.

Tarihî kaynaklar (Polibio XVI, 12, 2: Iasos şehrini argivi toplulukları Mileto’nun yardımıyla yerli halkı yenerek kurmuşlar) şehrin kendisi tarafından da farkında olunan baskın Yunan kültürüne ve İonya ile çok erken dönemlerde başlayan bir ilişkiye vurgu yapmaktadır. Yarımada, kayalık olup denize doğru sadece bir kısmı doğal olan teraslanmalar şeklinde alçalmaktadır. Akropol, Bizans Dönemine ait hem körfeze hem



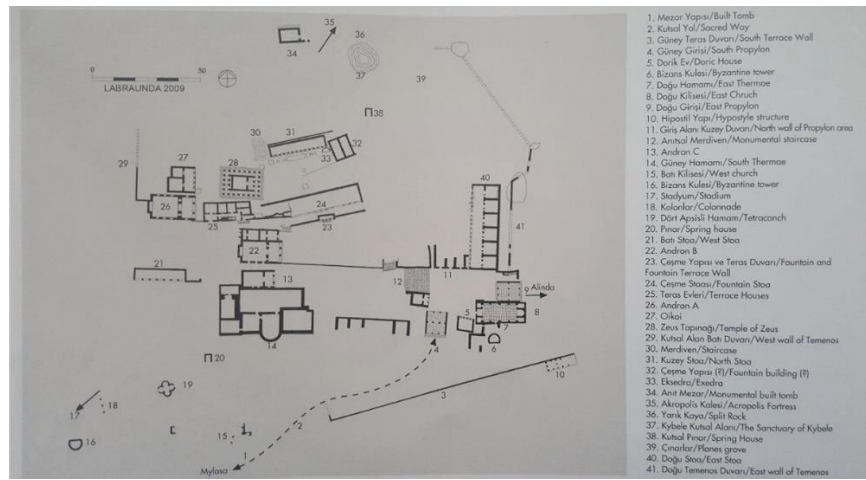
de iç karaya hâkim olan kale tarafından savunulurken, batı limanından girişi iki dalgakıran ve bir gözetleme kulesi tarafından kontrol edilmekteydi. Yaşam alanları ile halka ait mekân ve yapılar birbirini izlemektedir; örneğin tiyatro (İ.Ö. IV. yüzyıl), kutsal alanlar ve bina kompleksleri (İ.Ö. VI. yüzyıldan beri varolan Demetra ve Kore oikosu, Zeus Megistos temenosu, vb.), agora, bouleuterion (İmparatorluk Dönemine ait mimari stilde yapılmıştır) ve Hıristiyan dinine ait birkaç bazilikasına halindedir. İ.Ö. IV. yüzyıla ait savunma duvarlarının oluşturduğu dairesel hattan geriye sürekli olmayan parçalar kalmıştır. Şehrin (yarımadaı çeviren muhtemelen İ.S. VII.-VIII. yüzyıllara ait savunma duvarları bulunmaktadır) sınırlarında, nekropolün büyük bir kısmı, aquadüct (İ.S. I.-II. yüzyıl) ve çiftlik evleri vardır (Berti, 2008: 118-119).

**Balık Pazarı:** Halk arasında Balık Pazarı olarak bilinen bu yer Roma Dönemi'ne ait bir anıt mezardır. Yapı, payeler üzerindeki kemerlerden oluşan bir portiko ile sınırlanmış kare planlı bir alanın ortasında, basamaklı bir platform üzerine yükselen dört sütunlu bir tapınaktan oluşmaktadır. 1993 yılında restore edilen yapı, 1995 yılında Balık Pazarı Açık Hava Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.

#### **4-Labraunda Antik Kenti:**

Karia Bölgesi'nin en önemli kutsal alanlarından birisi olan ve özellikle Hekatomnidler devri için kilit bir rol oynayan Labraunda kutsal alanı Milas'ın 13 km. kuzeydoğusunda yer almaktadır.

**Harita 3.4. Labraunda Antik Kent Planı**



Kaynak: Karlsson, 2010: 12.

İsveçli bilim adamları tarafından gerçekleştirilen kazılarda ele geçen seramik buluntular M.Ö. 7. yy. sonlarından itibaren kutsal alanda faaliyette bulunduğunu göstermekle birlikte Hekatomnidler devri (M.Ö. 4. yy) öncesine ait bilgiler kısıtlıdır. Teraslar halinde düzenlenmiş olan kutsal alanda ele geçen seramik buluntular yardımıyla özellikle tapınak terasında bazı yapı ve duvar kalıntılarının Hekatomnid Devri öncesine ait olabileceği tahmin edilmektedir (Baran, 2006: 1-2).

Birçok eski kutsal alan gibi Labraunda'da dinsel bir törenle bağlantılı farklı binalar bulunmaktadır: Tanrıya adanmış mermer bir tapınak, iki propylaia (giriş binaları), stoalı binalar, hazine binası, çeşmeler ve yemek yenilen yapılar (Karlsson, 2010: 11).

Mylasa'dan (Milas) başlayan ve "Kutsal Yol" olarak adlandırılan 14 km uzunluğunda ve 8 m genişliğe sahip taş kaplamalı bir yol ile Zeus Labraundos'un kutsal alanına ulaşılmaktadır.

**3.4.2.4. El sanatları:** Yörede el sanatları denilince akla gelen ilk ürün Milas halılarıdır. Geleneksel halk sanatlarından birçok çeşit azalarak da olsa günümüze gelmiştir. Yöreye ait el sanatı çeşidi halı dokumalardır. Bölgede halıcılık geleneğinin 16. yüzyılda seccade halıların dokunmasıyla başladığı ele geçen eserlerin tarihlendirilmesiyle yapılmaktadır. Milas halıları 18. yüzyıl ve 19. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Milas halıları yörede bilinen bir dokuma çeşididir. Kendine has özellikleri olan halılarla ilgili olarak Aslanapa (2003: 356): Milas seccadelerini Gördes seccadelerinin şekillerini Uşak ve Bergama etkileriyle birlikte devam ettirdiğini ve Milas seccadelerinin melez bir kompozisyon gösterdiği ve melez halılar olduğunu belirtmektedir.

Yöredeki diğer halı dokumalara bakıldığında bir etkileşimin olduğu sadece yörede değil diğer bölgelerde de aynı motiflerin veya kompozisyonların farklı anlam ve adlarla kullanıldığı görülmektedir.

XVII. yüzyıla ait Milas halılarının kenar sularında, testere dişi gibi, çentikli, ince dar bir bordür görülür. Bunun devamında, halkın kösele dediği çiçek motifleri yer alır. Geniş kenarları üzerinde dönemin çok kullanılan motifleri lale, karanfil ve eli koynunda, tarak ve çingilli Cafer kullanılmaktadır. Mihraplı halılarda mihrap eşkenar dörtgen şeklindedir. Mihrabın üzerinde hayat ağacı motifleri bulunur. Mihrapsız

halılarda ise küçük göbekler yer almaktadır. Göbekler halk arasında turunç olarak adlandırılmaktadır. XVIII-XIX. yüzyıldan itibaren halıların motif ve kompozisyonlarında değişimler görülmüştür. Milas halıları XIX. yüzyıldan itibaren de renk ve desen bozulmalarına maruz kalmıştır (Deniz, 2000: 44).

Karacahisar ve Bozalan Mahalleleri Milas'ın güneyinde yer alan ve Milas halıcılığı denilince akla gelen başlıca yerleşimlerdir. Gökbel, Kayaönü, Alatepe gibi mahallerinde olan dokumacılık günümüzde yok olma noktasına gelmiştir.

### Fotoğraf 3.3. Bozalan Köyü halı tezgahı



Fotoğraf: S. Ebru EKİCİ

Karacahisar ve Bozalan Mahallelerinde dokunan halılarda kendine ait renk, motif özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu yerleşimlerde halılar motif ve kompozisyonlarına göre Ada Milası, cıngıllı cafer, gemici suyu, ladik ve Karacahisar halısı gibi adlar almışlardır. Milas halıları, kök boyalarla boyanmış yün ipler kullanılarak ve çift düğüm tekniğiyle, kirkitle dokunmaktadır. Yörede günümüze örnekleri kalan mekikli dokumalar da mevcuttur. Bunun yanında yapılan küçük heybe veya yolluk tarzı dokumaların turizm için yapılmış hediyeelik eşya özelliği taşıdığı görülmektedir. Geleneksel dokumalardaki azalışın tersine bu küçük ölçüdeki ve fiyatı daha ucuz dokumaların yöreye gelen turistlerce tercih edildiği görülmektedir.

Halı dokuma haricinde geleneksel el sanatlarından ipekçilik ve ipek dokuma, hasır dokuma, yorgancılık, semercilik, demir işleri, kalaycılık, azalarak da olsa, kırsal alanda yapılmaktadır.

### 3.4.2.5.Çomakdağ Köyleri:

Milas Çomakdağ Köyleri Kızılağaç, Ketendere, İkiztaş ve Sarıkaya'dır. Çomakdağ Yöresinde özellikle Kızılağaç Mahallesi geleneksel yapısını büyük ölçüde koruması açısından halk kültürü araştırmalarında ünük bir örnektir. Yörede İkiztaş ve Ketendere Mahalleri de Çomakdağ yöresi içinde bulunup sadece Çomakdağ-Kızılağaç, Çomakdağ olarak bilinmektedir. Diğer mahalleler gelenek, göreneklerde, yaşam biçiminde Kızılağaç ile hemen hemen aynı yapıya sahiptir. Çomakdağ'ın halk kültürü öğelerine baktığımızda geleneksel el sanatları, geleneksel giysileri, düğünleri, halk mimarisi turizm için değerlendirilebilecek unsurlarıdır.

Kadınların yaptığı el sanatları ürünleri ve yerel yiyecek ve içecekleri satın alma, geleneksel halk konutlarında konaklama ve kırsal alanı gezme gibi tüm faaliyetler yöre turizminde bir bütün olarak turistlere sunulabilmektedir. Çomakdağ yöresi kültürel zenginliği yanında kırsal turizm için tarımsal faaliyetler, yöresel ürünler ve turistin köyün günlük yaşamına katılması gibi birçok turistik etkene sahiptir. Yörenin coğrafi özellikleri, arazi yapısı tarımsal faaliyetler için uygundur. Başta zeytin olmak üzere, narenciye, ceviz, birçok sebze ve meyve ve çeşitli otlar yörede yetiştirilebilmektedir. Ayrıca Muğla ve Aydın illerini kapsayan Türkiye'nin en uzun mesafeli, 820 km. trekking rotası olan Karia Yolu buradan geçmektedir.

El Sanatları: Köyün kadınları geleneksel giysilerini sandıklarında saklamakta, özel günlerde ve talep edildiği zaman gelen misafirlere sunmaktadır. Geleneksel el sanatı ürünlerinde dokumacılıkta geleneksel malzeme olan ipeğin kullanımı devam etmektedir.

2007'de açılan bez bebek yapım kursu ile el sanatları işlerine yeni bir boyut gelmiştir. Daha önceleri çatallı kazık adı verilen ağaç işlerine kâğıt ve çaput sarılarak yapılan bez bebekler kumaşlar dikilip içine dolgu malzemeleri konulup allı pullu süslü Çomakdağ bebekleri halini almıştır.

### Fotoğraf 3.4. El sanatları ürünlerinden örnekler



Fotoğraf: S. Ebru EKİCİ

Boncuk işi olarak yapılan nazarlıklar da pullu ve daha gösterişli bir şekilde turistik ürün olarak yapılmaya başlamıştır. Diğer satış amaçlı yapılan ürünler: bileklik, kolye, saç bandajı, başörtüsü, tül bent kenarı, pullu elbisedir.

Kadınlar, fuar, festival gibi etkinliklere katılmakta olup, köye gelen turistler için hemen standını açmakta ve bu ürünleri satarak aile bütçesi için ek gelir kaynağı oluşturmaktadır.

Düğünleri: Geleneksel olarak yapılan düğünlerin turistik bir gösteri olarak 2004 yılından beri yapıldığı görülmektedir. Çeşitli acentaların Çomakdağ Araştırma Derneği ile iletişime geçmesi ile iki saatlik program halinde köy meydanında sunulmaktadır.

Program Dernek Başkanının ekibi organize etmesi ile başlamış yevmiye usulü 30-35 kişinin rol alması ile şekillenmiştir. Geleneksel düğünlerinde yer alan yemek, bayrak dikme, dibek dövme, damat dolandırma, nişan, şeker parlama, zeybek oyunu, kına yakma, gelin alma iki saatlik gösteride turistlere sunulmaktadır. Rol alanlara yevmiye verilmektedir. Gösteride bulunan davul, zurna ve ince saz ekibi Dibekdere Mahallesi ve Milas'tan getirilmekte, onlara daha fazla yevmiye verilmektedir. Bu gösteriler bugüne kadar 45-50 kişilik yerli gruplara ve 25-30 kişilik yabancı gruplara sergilenmiştir.

**Fotoğraf 3.5. Çomakdağ-İkiztaş köy düğünü**



Fotoğraf: S. Ebru EKİCİ

Yörenin Halk Mimarisi: Geleneksel mimaride yapılan evler yörede bulunan taşlar kullanılarak, taş ev şeklinde olup, bir-iki ve üç odalı, iki ve üç odalılarda salon da bulunmaktadır. Taşlar dikdörtgen bloklar şeklinde duvarların örgüsünde kullanılmış blok aralarına da kırmızı kiremit kırıklarıyla veya kayrak taşı dikine şeritler kullanılarak duvarların yüzeyleri görsel olarak hareketlendirmiştir. Sadece kayrak taşının kullanıldığı yapıları daha eski dönemlere tarihlemek mümkündür.

Taş evlerin örtüsü iki çeşittir: Kiren(kil) toprak veya kiremit örtü ile çatı yapılmaktadır. Bacalarda örtüye göre yapılır. Toprak örtüde taş baca, kiremit örtüde tuğladan yapılmış uzun baca vardır. Tuğla bacalar kiremit örtünün yüksekliğiyle genelde aynı uzunluktadır. Çatılar Marsilya tipi kiremitlerle kaplıdır ve öne doğru saçaklı kısımları mevcuttur.

**Fotoğraf 3.6. İkiztaş Köyü halk mimarisi**



Fotoğraf: S. Ebru EKİCİ



Her odada bir ocak ve baca mevcuttur. Evin en büyük odası misafir odası olup bu odada yüklük de yer almaktadır. Oda kapıları ve pencerelerde ahşap işçilik olup, değişik renklerle boyanmıştır. Boya olarak kök boya kullanılmıştır.

**Fotoğraf 3.7. Geleneksel halk mimarisi örneği- dolap.**



Fotoğraf: S. Ebru EKİCİ

**Fotoğraf 3.8. Geleneksel halk mimarisi örneği- pencereler.**



Fotoğraf: S. Ebru EKİCİ

Desenler bitkisel ve geometrik ağırlıklı olarak, ay-yıldız, yılan, güneş gibi motifler ahşaba oyma tekniği ile işlenmiştir. Dülgerci(marangoz) evin ahşap kısımlarının hepsini yapmaktadır. Ahşap kullanımı evin içindeki pencerelerde, yüklüklerde, elmalıklarda, dolaplarda ve tavanlarda mevcuttur Yöre evlerinin baca yapıları farklı olup, Muğla bacalarına göre daha uzun bir görünümündedir. Bu yapımın amacı dumanın çatıdan uzaklaşmasını ve kıvılcımın olmamasını sağlamaktır.

### **3.4.3. Rekreasyon ve Ulaşım-Konaklama Kolaylıkları**

Bu bölümde, yörede yapılabilecek sportif faaliyetler ile ulaşım ve konaklama imkanları yer almaktadır.

**3.4.3.1. Sportif Faaliyetler:** Yörenin coğrafi yapısından dolayı hem su sporları hem de kara sporlarını yapmak mümkündür. Yörede öne çıkan yerler ve burada yapılan sporlar şunlardır:

- Gökçeler Kanyonu- dağcılık,
- Bafa gölü ve Latmos (Beşparmak ) Dağları-dağcılık ve trekking,
- Güllük, Ören su sporları,
- Ören, Güllük,Boğaziçi-olta balıkçılığı,

-Ören-Alatepe-yamaç paraşütü.

### 3.4.3.2. Ulaşım-Konaklama Tesisleri:

Milas ulaşımında deniz, hava ve kara ulaşım olanakları Milas'ın turizm potansiyelini güçlendiren unsurlardır.2017 yılında Milas-Bodrum Havalimanı'na 2017 yılı Aralık sonu itibariyle İç Hat 20.522, Dış Hat 7.997 toplam 28.519 uçak inmiştir. Gelen-giden yolcu trafiğine bakıldığında İç Hat 2.573.498, Dış Hatlarda ise 935.849 toplam 3.509.347 yolcu bu Havalimanını kullanmıştır.2018 yılı Ekim ayı sonu itibariyle İç hat yolcu sayısı % 5,1, Dış Hat yolcu sayısı % 62,8 artmıştır. Havalimanı 7.000.000 yolcu/yıl kapasiteli iç hat ve dış hat terminallerine sahiptir (www.milasbodrum.dhmi.gov.tr).

Yörede özellikle de Bafa Gölü çevresinde birçok pansiyon yer almaktadır. Yine Bafa Gölü çevresinde karavan ve çadır turizmine elverişli olup bahar aylarından itibaren yerli ve yabancı turistlerin tercihini oluşturmaktadır.

Bunun haricinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan ve Muğla Büyükşehir Belediyesi'nden ruhsatlı tesis, oda ve yatak sayıları aşağıda verilmiştir. İlçedeki toplam tesisi sayısı 84 olup 5.336 oda sayısı ve 11.475 yatak sayısı vardır.

**Tablo 3.1. Milas turistik konaklama tesis sayıları**

Sınıflama	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Turizm İşletme Belgeli	9	1.194	2.462
Yatırım İşletme Belgeli	8	1.916	4.441
Belediye Belgeli	67	2.226	4.572
Toplam	84	5.336	11.475

Kaynak: www.muglakulturturizm.gov.tr, Milas Belediye Başkanlığı.



### **3.5. Araştırma Yöntemi**

Çalışmanın bu bölümünde Milas İlçesi Merkezinde ve kırsal alanında köylerde tespit edilmiş somut olmayan maddi kültür unsurlarından geleneksel el sanatları üzerine yapılan araştırma yer almaktadır. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan çalışmada birincil veriler mülakat tekniği, gözlem (fotoğraflarla kanıtlanarak) ile ikincil veriler arşiv ve literatür taraması ile toplanmıştır. Veri çeşitlendirme yapılarak da verilerin geçerlilik ve güvenilirlikleri arttırılmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın amacı ve önemi yer alırken daha sonra kapsamı, sınırlılıkları ve yöntemi hakkında bilgi verilmiş, ardından toplanan veriler ve bunların analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

#### **3.5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi**

Kırsal turizm, doğal ve kültürel değerlere önem veren, değerlerin sürdürülebilirliğine destek olan, yöreye ekonomik katkı sağlayan, doğrudan ve dolaylı istihdam yaratan, kalkınma sürecini hızlandıran ve iç göçü önleyen bir alternatif veya tamamlayıcı bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanlar için kırsal turizminin ekonomik etkileri yanında sosyal ve kültürel etkileri de söz konusudur.

Türkiye'deki bölgeler arasında az gelişmişlik ve kalkınma sorunları vardır. Aynı durum belirli bir bölgedeki iller de de karşımıza çıkmaktadır. Bu kalkınma sorunu kırsal kesimde daha ağır veya hissedilebilir şekilde görülmektedir. Bu sorunların giderilmesinde mikro bazda kırsal turizm bir önleyici yaklaşım olarak görülmektedir. Kırsal kalkınma ile kırsal turizm arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kırsal turizm ile birlikte kırsal yörelerde bulunana jeo-ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal kaynakların doğru kullanımı söz konusudur. Tüm bu doğal ve kültürel kaynakların turizm içinde kullanılması bu kaynaklara önem yüklediği gibi ekonomik getiri olarak yörenin kalkınmasını sağlamakta ve yöreyi ön plana çıkarmaktadır (Çeken vd., 2007: 2).

Kırsal ekonominin geliştirilmesi kalkınma gibi önemli ekonomik artılar yanında kırsal turizm faaliyetlerinin içinde yer alan köy düğünleri, geleneksel el sanatları, geleneksel yemek kültürü, spor çeşitleri (deve ve boğa güreşleri) ve festivaller gibi faaliyetlerin olması bölgenin tanıtılması açısından da önem taşımaktadır (Esengül vd., 2002: 32).

Bu tez çalışmasının amacı, kırsal turizm açısından önemli bir potansiyeli bulunan Milas'ın kültürel mirasının bir parçası olan el sanatlarının önemini ortaya koymaktır. Bu amaç kapsamında kırsal turizmin bir bileşeni olarak maddi kültür öğelerinden el sanatları hakkında el sanatları ustalarından bilgiler edinilerek, bu bilgilerin kayıt altına alınmasının sağlanması nedeniyle araştırma önem taşımaktadır. Bunun yanında çalışma, hem kırsal turizme olumlu bakış açısının oluşmasında hem de kültür unsurlarının gelecek nesillere aktarılmasında sağlayacağı katkı nedeniyle de önemlidir. Konu ile ilgili çalışmaların sınırlılığı nedeniyle de önem taşıyan bu tez çalışmasının, bu alanda çalışmak isteyen akademisyenlere ve uygulayıcılara yol gösterici bulgular sunması ve yazına katkı sağlaması beklenmektedir.

### **3.5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları**

Araştırma kapsamında, Milas İlçesi merkez ve köylerinde bulunan SOKÜM unsurlarından geleneksel el sanatları ile uğraşan el sanatları ustalarından veri toplanmıştır. Yörede Çomakdağ yöresi hariç kırsalda turizm ile ilgili bir çalışma olmadığından konu ile ilgili alanda veri toplanmamıştır. Dolayısıyla araştırma bulguları ve sonuçları Milas yöresine özgü nitelikler çerçevesinde şekilleneceği için araştırma sonuçlarını farklı niteliklere sahip başka destinasyonlar için genellemek mümkün olmayacaktır. Araştırmanın en önemli sınırlılığı geleneksel el sanatı ustalarına ulaşmadaki zorluktur. Bu sınırlılığı aşmak için alan çalışması süreci uzun tutularak, tespit edilen tüm ustalarla görüşme(ler) gerçekleştirilmiştir.

### **3.5.3. Veri toplama Süreci**

Çalışmanın ilk aşamasını basılı ve sanal literatür ve belge taraması, ikinci aşamasını ise alan araştırması oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilen bu çalışmada nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemler gözlem, görüşme ve doküman analizidir. Gözlem herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı tanımlamak için kullanılan bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Yerinde gözlem yaparak geleneksel el sanatları ile ilgili veri toplamak hem sanatın yapım aşamalarını hem de örneklerini görmek açısından önem taşımaktadır. Yarı yapılandırılmış yüz yüze görüşme tekniğinin uygulanması ise amaca yönelik bilgiye ulaşmada etkili bir teknik olduğu için kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 1999: 132-

173). Böylece görüşme esnasında kaynak kişilerin verdiği cevaplar doğrultusunda görüşmeye daha doğru yön verilebilmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasında somut olmayan kültürel mirasın kavramsal içeriği ve maddi kültür unsurlarından el sanatlarının yeri konusunda, ardından Milas yöresi tarihi, coğrafyası, sosyal yapısı konularında literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması doğrultusunda alan araştırmasına başlamadan önce, yöreye ilişkin geleneksel el sanatlarının tespiti için Milas merkezinde bir ön araştırma yapılmıştır. Milas Kaymakamlığı'nın ve Milas Belediyesi'nin basmış olduğu yayınlar ve yerel halktan mülakat yoluyla edinilen bilgiler ışığında alan araştırması yerleri tespit edilmiştir.

Alan araştırması kapsamında 2016 yılı Haziran ayı ile 2017 yılı Aralık ayı arasında, tespit edilen yerlerde el sanatları ustaları ile yüz yüze görüşme yapmak suretiyle veri toplanmıştır. Tablo 3.2.'de alan araştırması kapsamında ziyaret edilen yerler, ilgili el sanatı ve görüşme tarihi sunulmaktadır.

**Tablo 3.2.Yapılan Alan Araştırmaları Bilgilerini İçeren Tablo**

<b>El Sanatı</b>	<b>Ziyaret Edilen Yerler</b>	<b>Görüşme Tarihi</b>
İpek Dokuma	Çomakdağ-Kızılağaç Köyü	1 Haziran 2016
İpek İp Yapımı	Çomakdağ-Kızılağaç Köyü	9-10 Haziran 2016
Halı Dokuma	Karacahisar Köyü	27 Aralık 2016
Halı Dokuma	Bozalan Köyü	3 Mart 2017
Yorgancılık Bakır İşleri	Milas-Merkez	3-4 Kasım 2017
Semercilik Yorgancılık Hasır Dokuma Demir İşleri	Selimiye Köyü	7-8 Aralık 2017
Semercilik	Milas-Merkez	12 Aralık 2017
Kıl Dokuma	Milas-Merkez	12 Aralık 2017
Halı Dokuma	Koru Köyü	13 Aralık 2017

Tabloda görüldüğü üzere, alan araştırması kapsamında Milas-Merkez, Çomakdağ-Kızılağaç Köyü, Selimiye Köyü, Karacahisar Köyü, Bozalan Köyü ve Kuru Köyü olmak üzere altı farklı yerleşim yerine ziyarette bulunulmuştur. Bu ziyaretlerde ipek dokuma, halı dokuma, bakır işleri, semercilik, yorgancılık, hasır dokuma, demircilik ve kıl dokuma olmak üzere sekiz farklı el sanatına ilişkin veri toplanmıştır. Alan araştırmasında, verilerin toplanmasında, Olympus WS-853 Ses Kayıt Cihazı ve Canon EOS 450D fotoğraf makinesinden yararlanılmıştır.

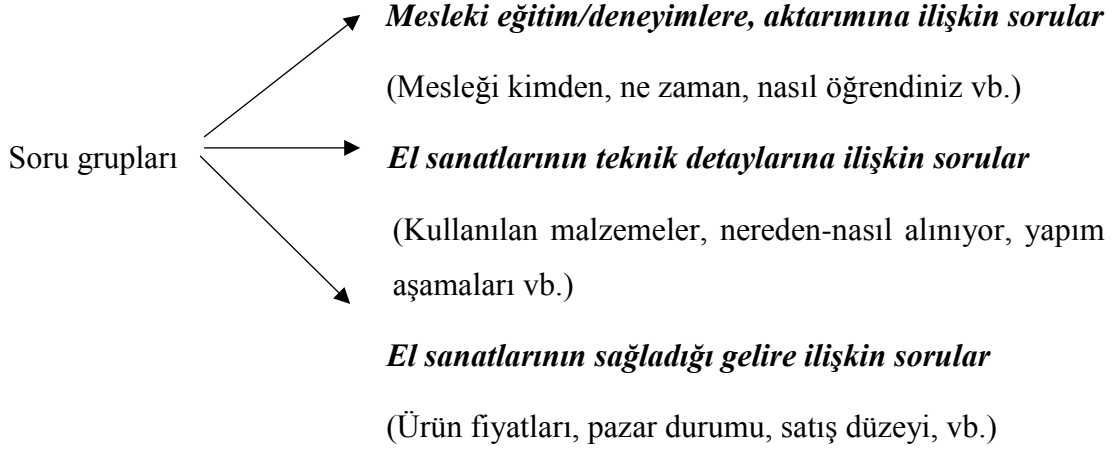
#### **3.5.4. Görüşme Sorularının Hazırlanması**

Prof. Dr. Oktay Aslanapa'nın Türk Sanatı adlı yayını, Prof. Dr. H. Örcün Barışta'nın, Türk El Sanatları adlı yayını, Prof. Dr. Bekir Deniz'in geleneksel el sanatları ile ilgili yayınları, Yusuf Durul'un yayınları ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi'nde yer alan Geleneksel El Sanatları ile ilgili çalışmalar ışığında geleneksel el sanatı soruları hazırlanmıştır. Çalışmada tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kartopu veya zincir örnekleme yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım araştırmanın problemine ilişkin zengin bilgi kaynağı olabilecek birey ve durumların saptanmasında etkili olduğu için kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 122).

El sanatları ile ilgili kaynak kişiler el sanatı üreticileridir. Kaynak kişilerin tespitinde ilk olarak köylerin muhtarlarıyla görüşülüp el sanatı üreticileri tespit edilmiştir. Her kaynak kişiden yeni bir veya birden fazla kaynak kişi bilgisi alınarak tüm üreticilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Her el sanatı kaynak kişisiyle 45-90 dakika görüşme yapılmıştır. Toplamda 8 geleneksel el sanatı üreticiliği ile ilgili 20 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Bunlardan 19'u el sanatı ustasıdır.

Veri toplamak için görüşme tekniğinin uygulanabilmesi için görüşme sorularının hazırlanmasına geçilmiştir (Sekaran 2000; Yüksel ve Yüksel, 2004). Geleneksel el sanatları ile ilgili geçmişten günümüze geldiği noktayı tespit edebilmek asıl amaç olup, geleneksel el sanatları ile ilgili bilgileri almak amacıyla 3 grup soru hazırlanmıştır.

### Şekil 3.1.Soru Grupları



Katılımcıların sürece motive olması, görüşmeciye alışması, kendini zorlanmamış hissetmesi vb. nedenlerden dolayı görüşmeye demografik bilgilere ilişkin sorular sorularak başlanmıştır. İlk sorular kolay yanıtlanabilir sorular olmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 143). Ardından; her el sanatı ana hatlarıyla kimden öğrenildiği, ne zamandan beri yapıldığı, kullanılan malzemeleri, yapım aşamaları, sağlanan gelir ve yeni nesillere aktarımın olup olmadığı tespitine yönelik görüşme soruları sorulmuştur. Görüşme yapılırken alınan cevaplar doğrultusunda derinlemesine bilgi almaya yönelik sorular eklenerek görüşmeler tamamlanmıştır.

### 3.6. Veri Analizi ve Bulgular

Bu başlıkta araştırma verilerinin analizi ve analiz sonucunda elde edilen bulgular alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

Çalışmada tespit edilen bulguların analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır:

- Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma,
- Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
- Bulguların tanımlanması,

-Bulguların yorumlanması (Altunışık vd., 2010: 322). Çalışmada tüm bu aşamalar sırasıyla izlenmiş olup, nitel veri toplama teknikleri ile elde edilmiş veriler özetlenerek yorumlanmıştır. Çalışmanın analiz bölümünde, görüşmeler sonucunda elde edilen doğrudan alıntılara da yer verilerek bulgular desteklenmiştir.

### 3.6.1. Görüşme Yapılan Kişilerin Demografik Bilgileri

Tablo 3.3’de alan araştırmalarında görüşülen kaynak kişilerin (KK) cinsiyetleri, doğum tarihleri, doğum yerleri, öğrenim durumları, medeni durumları ve meslekleri verilmiştir.

**Tablo 3.3. Kaynak Kişilere Ait Demografik Bilgiler**

Kaynak Kişi Numarası/ Sıralama	Cinsiyet	Doğum Tarihi	Doğum Yeri	Öğrenim Durumu	Medeni Durumu	Mesleği
KK1	Erkek	1957	Salihli- Manisa	Yok	Dul, 2 çocuk	Hasır Dokuma
KK2	Erkek	1964	Dibekdere Köyü- Milas	Okur-yazar	Evli, çocuk yok	Yorgancılık
KK3	Erkek	1968	Narhisar Köyü-Milas	Okur-yazar	Evli, 3 çocuk	Demir İşleri Ustası
KK4	Erkek	1966	Milas	İlkokul	Evli, 2 çocuk	Yorgancılık
KK5	Erkek	1952	Çine - Aydın	İlkokul	Evli, 5 çocuk	Semercilik
KK6	Erkek	1954	Çomakdağ	Üniversite	Evli, 1 çocuk	Emekli
KK7	Kadın	1970	Çomakdağ	İlkokul	Evli	Çiftçi
KK8	Kadın	1957	Çomakdağ	İlkokul	Evli, 2 çocuk.	Dokumacı
KK9	Erkek	1954	Mumcular	İlkokul	Evli	Mutaf
KK10	Erkek	1968	Milas	İlkokul	Evli, 2 çocuk.	Kalaycı
KK11	Erkek	1957	Selimiye Köyü	İlkokul	Evli, 2 çocuk.	Semerci
KK12	Kadın	1958	Çomakdağ	İlkokul	Evli, 2 çocuk	Dokumacı

Kaynak Kişi Numarası/ Sıralama	Cinsiyet	Doğum Tarihi	Doğum Yeri	Öğrenim Durumu	Medeni Durumu	Mesleği
KK13	Kadın	1965	Çiftlikköyü	Okur-yazar	Evli, 1 çocuk	Dokumacı
KK14	Kadın	1956	Karacahisar Köyü	İlkokul	Evli, 1 çocuk	Dokumacı
KK15	Kadın	1967	Bozalan Köyü	İlkokul	Evli, 2 çocuk	Dokumacı
KK16	Kadın	1973	Bozalan Köyü	İlkokul	Dul, 1 çocuk	Dokumacı
KK17	Kadın	1997	Bozalan Köyü	Ortaokul	Bekar	Dokumacı
KK18	Kadın	1955	Bozalan Köyü	İlkokul	Evli, 3 çocuk	Dokumacı
KK19	Kadın	1965	Bozalan Köyü	İlkokul	Dul, 2 çocuk	Dokumacı
KK20	Kadın	1962	Bozalan Köyü	İlkokul	Evli, 2 çocuk	Dokumacı

Tablo 3.3’de görüldüğü üzere kaynak kişilerin 9’u erkek, 11’i kadındır. KK6, Çomakdağ-Kızıllağaç Köyü ve Havalisi Kültür Turizm Araştırma ve Geliştirme Derneği’nin (ÇOKDER) Başkanı olup, çalışmamızda el sanatı üreticisi olmayan tek kaynak kişidir. Görüşme gerçekleştirilen kaynak kişilerin yaşları 21 ile 72 arasında değişmekte olup ortalama yaş 55 olarak hesaplanmıştır. Doğum yerlerine bakıldığında 18 kişi Milas ve köyleri doğumlu, 1 kişi Manisa-Salihli, 1 kişi de Aydın-Çine doğumludur. Öğrenim durumları açısından değerlendirildiğinde 1 kişinin okuryazarlığının olmadığı, 3 kişinin okuryazar olduğu, 14 kişinin ilköğretim mezunu, 1 kişinin ortaokul mezunu, 1 kişinin de üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Kaynak kişilerin medeni durumlarına bakıldığında 1 kişi bekar, 3 kişi dul ve 16 kişi evlidir. 16 kişinin de çocuğu vardır.

### 3.6.2. Görüşme Yapılan Kişilerin El Sanatı Üreticiliğine İlişkin Bilgileri

Görüşme yapılan kişilerin el sanatı üreticiliğine ilişkin olarak hangi el sanatı ile uğraştığı, kaç yıldır yaptığı, devam edip etmediği, kimden öğrendiği, asıl mesleğinin ne olduğu ve çırağının olup olmadığına dair bilgiler Tablo 3.4’de yer almaktadır.

**Tablo 3.4. Görüşme Yapılan Kişilerin El Sanatı Üreticiliğine İlişkin Bilgileri**

Kaynak Kişi Numarası/ Sıralama	El Sanatı	Kaç yıldır yapıyor?	Devam ediyor mu?	Kimden öğrendi?	Mesleği mi?	Varsa diğer mesleği	Çırağı var mı?
KK1	Hasır Dokuma	52 yıl	Evet	Aileden	Evet	Yok	Var
KK2	Yorgancılık	32 yıl	Evet	Ustadan	Evet	Yok	Var ama çırak yapmıyor
KK3	Demir İşleri Ustası	38 yıl	Evet	Mustafa Özgün	Evet	Yok	Yok
KK4	Yorgancılık	29 yıl	Evet	Ustadan	Evet	Yok	Var ama çırak yapmıyor
KK5	Semercilik	40 yıl	Evet	Ustadan	Evet	Yok	Yok
KK7	İpek Dokuma	38 yıl	Evet	Aileden	Evet	Çiftçi	Yok
KK8	İpek Dokuma	50 yıl	Evet	Aileden	Evet	Çiftçi	Yok
KK9	Mutaf	44 yıl	Evet	Ustadan	Evet	Yok	Yok
KK10	Kalaycı	31 yıl	Evet	Babadan	Evet	Yok	Yok
KK11	Semerci	51 yıl	Evet	Babadan	Evet	Yok	Var ama çırak yapmıyor
KK12	İpek Dokuma	50 yıl	Evet	Aileden	Evet	Çiftçilik	Yok
KK13	Halı Dokuma	43 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok
KK14	Halı Dokuma	52 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok
KK15	Halı Dokuma	45 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok



Kaynak Kişi Numarası/ Sıralama	El Sanatı	Kaç yıldır yapıyor?	Devam ediyor mu?	Kimden öğrendi?	Mesleği mi?	Varsa diğer mesleği	Çırağı var mı?
KK16	Halı Dokuma	35 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok
KK17	Halı Dokuma	11 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok
KK18	Halı Dokuma	50 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok
KK19	Halı Dokuma	44 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok
KK20	Halı Dokuma	46 yıl	Evet	Aileden	Hayır	Çiftçilik	Yok

El sanatları ile ilgili görüşülen kaynak kişilerden hasır dokuyan 1 kişi, yorgancı 2 kişi, demir işleri ustası 1 kişi, kalaycı 1 kişi, mutaf 1 kişi, semerci 2 kişi, ipekçilik ve ipek dokuma 3 kişi, halı dokuyan 8 kişi olmak üzere 19 el sanatı ustasıyla görüşülmüştür. El sanatı ustalarından alınan bilgilere göre el sanatını 11 yıl ile 52 yıl arasında yaptıkları tespit edilmiştir. Aile bireylerinden öğrenenlerin sayısı 14, ustadan öğrenenlerin sayısı 5'tir. 11 kişinin asıl mesleği el sanatı olup, diğer 8 kişinin el sanatları asıl mesleği değildir. Bu kişiler çiftçilik yapmaktadır. 4 kişi mesleği çırağına öğretmiş olup, bu çıraklardan sadece hasır dokuma işlerinde, 1 çırak mesleğe devam etmektedir. Diğer çıraklar bu el sanatlarını yapmayı bırakmışlardır.

### 3.6.3. Milas Geleneksel El Sanatlarına İlişkin Bulgular

Literatür taraması ve alan araştırması sonucunda elde edilen bulgular, her bir el sanatı için ayrı olarak ele alınarak alt başlıklar altında sunulmaktadır. Çomakdağ yöresinde bez bebek yapımı 2007 yılına kadar geleneksel olarak var olup, 2007 yılından sonra yörede pul ve boncuk işleri ile birlikte farklı bir şekilde yapılmıştır. Bu iki el sanatı ürünü de çalışmada yer almaktadır.

### 3.6.3.1. Halı Dokuma:

Karacahisar ve Bozalan Köyleri Milas'ın güneyinde yer alan Milas halıcılığı denilince akla gelen başlıca köylerdir. Karacahisar Köyü, 360 haneli 785 nüfuslu ve olup, Bozalan Köyü 200 haneli ve 540 nüfusludur. Köylerin başlıca geçim kaynağı zeytincilik ve diğer tarım ürünleri yetiştiriciliği olup, dokumacılık da geçim kaynakları arasında yer almaktadır. İki köyde de dokunan halılarda kendine ait renk, motif özellikleri ön plana çıkmaktadır. Bu yerleşimlerde halılar motif ve kompozisyonlarına göre Ada Milası, cıngıllı cafer, gemici suyu, ladik ve Karacahisar halısı gibi adlar almışlardır.

Karacahisar halıları, göbekli ve madalyonlu örnekler olup, birçok anlam yüklü motifleri içermektedir. Zeminlerde beyaz ve kırmızı kullanılırken, mavi, yeşil ve kahve tonları halılarda hakimdir. Kahverengi-sarı tonlarının sıkça görüldüğü mihraplı ve mihrapsız Milas halıları, kök boyalarla boyanmış yün ipler kullanılarak ve çift düğüm tekniğiyle, kirkitle dokunmaktadır. Dokumanın nasıl yapıldığına ve tezgaha gerilen iplere verilen isimler ile ilgili kaynak kişinin aktarımı aşağıda verilmiştir:

*“Kirkitle dokunuyor, Ada Milası, Ladik, taban halısı yapılır. Yün iplerden tezgaha dik gerilenlere eriş, yan gerilenlere argeç, düğüm yapılan iplere de ilme denilir”. KK18.*

Halılarda kullanılan yünün ip haline getirilmesi ile ilgili tüm aşamalar köylerde gerçekleştirilirken, sözlü kaynaklardan aldığımız bilgiler doğrultusunda yaklaşık 1995'lerden sonra, yün ip hazır olarak da Milas'tan temin edilebilmektedir. Koyunlardan alınan yapağı adı verilen yün kırılma işleminden sonra kirmen ve iğ ile iplik haline getirilmektedir. Bir halıda kullanılan ip miktarına bakıldığında örneğin 1.50x2.50 m. ölçülerinde bir Ada Milas dokumasında 20-25 kg. ip gitmektedir. İstar adı verilen dokuma tezgahında 2000'li yıllarla birlikte ahşap yerine demir kullanılmaya başlamıştır. Yün iplerden tezgâha dik gerilenlere eriş, yan gerilenlere argeç, düğüm yapılan iplere de ilme denilmektedir. Halı dokumacılığında kullanılan iplerle ilgili bir kaynak kişinin verdiği bilgiler şöyledir:

*“Eskiden köydeki koyunlardan elde edilip tüm aşamaları burada yapılırken şimdi ip Milas'tan dükkândan alınıyor. Ada Milas'a 1.50 ye 2.50 olduğunda 20/25 kg. ip gitmekte.” KK15.*

İpler, nisan ile haziran ayları arasında boyanmaktadır. Kök boya olarak kullanılan bitkilerden başlıcaları; hayıt yaprağı, zeytin yaprağı, ceviz kabuğu, palamut kabuğu, piren otu, ceviz yaprağı, pelit, çetirmiktir. Kaynatılan hayıt yaprağının içine göllerden alınan çamur konularak o su mayalandırılmaktadır.15-20 gün duran karışım kaynatılarak ip atılmakta ve ipe rengine göre kırmızı için yün boyası ve ceviz kabuğu gibi bitkiler atılarak kök boya oluşturulmaktadır. Kök boyalarla ilgili kaynak kişilerin açıklamaları aşağıdaki gibidir:

*“Kök boyayla hayıt yeşili hayıt yaprağı kaynatılıp, şap ve yün boyasıyla olur. Bordo ceviz kabuğu, palamut kabuğu marullanıyor ve şap ekleniyor. Sarı palamut kabuğu ve şap 1 kazana bir avuç şeklinde hazırlanıyor. Kahverengi, ceviz kabuğundan rengini alıyor, mavi, hayıt yaprağı kaynatılıp gölden alınan çamur eklenir, 20 gün 1 ay durur sonra rengini alır. Açık kahve, koyu palamut, sarı, palamut sarısı.”* KK14.

*“Nisan, Mayıs, Haziran aylarında boyama olur. Narpız moru, ceviz moru, çetirmik moru gibi renkler boyanır, artık yün boyası da var. Eskiden siyah boyanırken şimdi siyah ip hazır alınıyor. Örneğin mineş moru en son suya katılan çamur mayalandıktan sonra 1 hafta sonra çitlenbik ağacının yaprakları ile kaynatılıyor sonra çamurla birleştirilip hiç kaynatılmadan güneşe çıkartılıp şap az katılıyor. Şapı gelep başına 1 kaşık atıyoruz.”* KK15.

*“Açık yeşil, piren, sarı, yün boyası, narpız, narpız otu, ceviz moru, ceviz, siyah, yün boyası, kırmızı, kök boya, çok açık sarı çetirmikten olur.”* KK18.

Halılarda kullanılan renklerin başlıcaları; narpuz moru, ceviz moru, çetirmik moru, palamut sarısı, piren yeşili, hayıt yeşili, bordo, kahverengi, mavi, açık kahverengi, kırmızıdır. Kırmızı, kahverengi ve sarı renklerinin birçok tonu da kullanılmaktadır.

Dokuma tezgâhları evin herhangi bir odasına kurulabilmekte olup genelde iki katlı evlerin zemin katına kurularak kullanılmıştır. Halı dokuma yaşı 10-12 olarak başlamakta olup akrabadan veya komşudan öğrenilerek yapıldığı görülmektedir. Sabah başlayan dokuma işi hava kararınca kadar devam etmektedir. Halı boyutları farklı olup dokuma süresi de halının boyutlarına göre değişiklik göstermektedir. Halının boyutlarına göre dokuma süresi bir ay ile beş ay arası değiştiği kaynak kişilerce şu şekilde ifade edilmiştir:

*“Bir kişi dokur, taban halıysa üç kişiye kadar çıkar.3 kişi bir tabanı 30 günde yapar. Gündüz dokunuyor.” KK.14*

*“Eskiden biz kızken ayda 1 taban kesiliyordu.3-4 ay sürer. Zeytin zamanı yapılmaz.” KK19.*

*“Yarım taban Ada Milası 1.40 metre eni,2.60 metre boyu. Taban halısı 2 metre en,3.5 metre boyu.” KK18*

*“1 ayda sürer, beş ayda. Taban halı 2.05 m. eni,3.30-3.40 m. arası boyu.” KK15.*

*“Ladik dokuma 1.20 ye 2.20 metre olur.” KK13.*

Motifler genelde ezbere dokunulmaktadır. Motiflere ilişkin bir kaynak kişinin verdiği bilgiler şöyledir:

*“Motifler ezbere yapılır. Gemi suyu, el turunç, ladik, don ayağı, cıngıllı cafer, eğmeli göllü, çılpak eğmeli, lale, bakla çiçeği gibi. Anlamları adları. Ada Milasında ortası eli goynunda, patlıcan, çengel, çiçek, sektirmeli alaca boncuk.” KK15.*

Milas halılarında kullanılan başlıca motif isimleri: cıngıllı cafer, eğmeli göllü, çılpak eğmeli, lale, bakla çiçeği, badılcın (patlıcan), eşme, ladik lalesi, tavuk ayağı, çentik, çengel, alaca boncuk, karanfil, heybe yanışı, büyük destere, gızıl gölü, dip hamelisi, çatmalı eğme, gemici, kedi izi, yeşil hamelidir. Alan araştırmasında köylerde tespit edilen halı örneklerinin boyutlarına bakılacak olunursa Ada Milas'ın yarı taban örnekleri 1.50x2.60 m., taban halısı ise 2x3.5 m. civarında yapıldığı görülmektedir. Kompozisyonlarda geometrik ve anlam yüklü motiflerin varlığı dikkat çekmektedir. Yapılan dokumalara gün geçtikçe ilgi azalmaktadır. Toplumun geleneksel yapısındaki değişiklikler yanında halıda kullanılan malzemelerin maliyetlerinin yüksek olması halıların da ücretini arttırmakta bu da satın almaları olumsuz etkilemektedir. Kaynak kişilerin konuyla ilgili verdiği bilgiler şu şekildedir:

*“Son zamanlarda paspas, minder tipi ufak boyutta dokunuyor. Halı turistlere pahalı geldiğinden bunları alıyorlar. Eskiden çeyizlerde 3-4 halı dokuma varken günümüzde 1 tane oluyor.” KK20.*

*D.A.- “Eskiden 3 halı çeyize konarken günümüzde azaldı, Çok eskiden kooperatif vardı. Milas'ın halıcısı vardı gelir alırdı. Milas'ın Salı Pazarında da alınırdı. Hepsi bitti.” KK13.*

### 3.6.3.2. İpek dokumacılığı:

İpek böcekçiliği ile başlayan ipek dokumacılığı süreci larvanın dut ağacı yaprağıyla beslenmesi büyütülmesi, onlardan koza elde edilmesi, kozaların sıcak suya atılarak ipek ipin çıkarılması ve bu ipin işlemlerden geçirilerek dokumada kullanılması ile sonlanmaktadır. İpekçiliğin sürecini kaynak kişi şu şekilde ifade etmiştir:

*“Biz bunu küçücük tohum iken yetiştiriyoruz, böcek çıkıyo karınca şeklinde, bu böcekleri büyütüyoruz yaprakları besliyoruz bunları kendileri beslediğin için büyüyo sonra biz bunları kenarlarını çalı goyuyoruz. ...bunlar oraya koza sarıyorlar kendileri. Büyüdükten sonra zaten belleri mavi mavi olur sırtları.”KK8.*

Çomakdağ yöresinde yapılan el sanatlarının geçmişi kaynak kişilerden aldığımız bilgiler doğrultusunda, köyün kuruluşu ile tarihlenebilmektedir. Günümüzde yaklaşık 100 evde geleneksel ipek böceği yetiştiriciliği karşımıza çıkmaktadır.

İpek böceğinden elde edilen ipeğin tüm aşamaları mahallede kadınlar tarafından yapılmaktadır. İpek ip yapımının zamanı Haziran-Temmuz ayında olmaktadır. Konu ile ilgili kaynak kişinin verdiği bilgi şu şekildedir:

*“Haziranla Temmuz ayında işte bu aylar oluyor. Bunlar çalılara sardı mı bunları topluyoruz ...kenarı çıkar çaluların üstüne çıkar bunlar. Sardılar mı böcekleri kozları toplarız bir araya. Bunlar böcekler ölmüş oluyo gayri. Bu kozlardan seçeriz on çivit, ,on beş çivit, yirmi çivit çiziyor.” KK8.*

İpekçilikte kaliteli koza üretiminin önemli koşullarından biri de, ipekböceklerinin yediği dut yapraklarının kaliteli olmasıdır. 10 gr. ya da 20.000 ipekböceği larvası ise bir kutu ipekböceği olarak ifade edilmekte ve üreticiye Kozabirlik tarafından kutu adeti olarak teslim edilmektedir. Sarı ipek bu yöreye özgü olup bu ipekböceği bu yörede yetiştirilmektedir. Beyaz ipek ise Bursa Kozabirlikten alınmaktadır. Beyaz ipek sonradan yöreye gelmiştir.

Kaynak kişi kozlarla ilgili şu bilgiyi vermiştir:

*“Bu Kozabirlikten gelen kendimizin ki sarı oluyor. Bu sarıyı bizim atalarımızdan biz öyle gördük...halan var. Beyaz yirmi beş seneden beri bunlar var... Bunlarda verim çok olur, sarılarda verim az olur” KK12.*

Yumurtadan çıkıştan koza örmeye kadar devam eden süreye larva devresi denilmektedir. Bu devrede besleme odalarının loş olması ve beslemenin ilk günlerinde besleme odasının ısıtılması ve sıcak tutulması çok önemlidir.

Köyde yaklaşık 100 evde koza yetiştirilmektedir, günümüzde 5 kadın tarafından kozadan ipeğe çekilip buluntu adı verilen ipek ip, kazanlarda kaynar suya kozaların atılması ve kozaların içinden çıkan ipin bükülmesiyle oluşturulmaktadır. İki kova kozadan 1 çile ip gelmektedir. Kaynak kişi bu durumu şöyle ifade etmiştir:

*“İki kovadan bir kere yedi sekiz buluntu gelir. Buluntu dediğim çile ... Bir kilo ipekten üç çemper çıkar. Bir çemper üç yüz gram alıyor. Gömlek dokunursa gelin gömleği derler bizim burda onlardan iki gömlek çıkar.”*  
KK8.

Yapılan çileler soğuk suyla yıkanmakta kurutulduktan sonra iğ ile eğrilip masıralara sarılıp dokuyucuya verilmektedir. Köyde günümüzde tezgâhı olan ve dokuma yapabilen beş kişi kalmıştır. İpek dokumalar mekikli dokuma türüne girmektedir. İpek dokuma tezgâhtan ilk çıktığında sert yapıda olan bir kumaştır. Dokumayı yumuşatmak için odun külü su ile kaynatılıp sonra süzölmekte ve bu kumaş bu suyla yıkanıp yumuşatılmaktadır. Asılıp kurutulan kumaş yapılacak giysiye göre kesilip değerlendirilmektedir.

Günümüzde ipekten yapılan ürünler çemper adı verilen başörtüsü ve gömlektir. Geçmişte yapılmış peşkir örnekleri az da olsa sandıklarda mevcuttur. Çemper yörede halen kadınların baş giyiminde kullanılmakta olduğundan bir tezgâhtan ayda yaklaşık olarak on tane yapılmaktadır. Gömlek ise üç eteğin altına giyilmekte ve genelde çeyizlik amaçla kullanıldığından yılda 3-5 adet çıkmaktadır. İpek dokumalarda 40 cm. eninde 2-4 metre boylarında dokunmaktadır. Çemper için 300 gr., gömlek için 500 gr. ipek ip gitmektedir.

İp dokuyuculara verilmekte ve çemper ile gömleğe 50-80 TL. arası dokuma ücreti ödenmektedir. İpekten yapılan ürünler turistik ürün olarak bir değişime uğramadan

üretilmeye devam etmektedir. İpek ip ve pamuk ip bir arada kullanılarak dokuma örnekleri de yapılmaktadır.

İçe giyilen ve iç çamaşırı olarak kullanılan göynek kumaşı ipek ipten dokunduğu gibi ipek ve pamuk ipin bir arada kullanılmasıyla da tezgahlarda dokunmaktadır. Göyneğin boyu diz altına gelecek şekilde kesilmekte, uzun kollu ve hâkim yakalı olup önu göğüse kadar açık olarak yapılmaktadır. Yuvarlak yakalı ya da yakasız olarak dikilen göynekler de bulunmaktadır. Kol uçları ve yaka kenarlarına iğne oyası yapılmaktadır ve isteğe göre boncuk ve pullarla da kol uçları süslenmektedir.

### **3.6.3.3.Kıl dokuma:**

Yörük kültüründe önemli bir dokuma çeşidi olan kıl dokumalarla ilgili olarak ilçede tespit edilen bir mutaf bulunmaktadır. Osmanlı arşivlerinde ve kaynaklarda mutaf kelimesi, muytab ve muytap olarak kullanılmaktadır. Muytab Farsça bir kelime olup Mu (kıl) ve Tab (yapan dokuyan) kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır. Kelime mutaftan zamanla muytaba dönüşmüştür. Çoğunlukla iki anlamda kullanılmıştır. Bunlardan ilki “keçi kılından dokunmuş örülmüş şey” ikinci anlamı ise; “kıldan çul vs. dokuyan veya satan adam” anlamlarıdır (Sami, 1996: 1427).

Kaynak kişiden edinilen bilgiler doğrultusunda, ilçede kıl dokuma yapımı da varken günümüzde artık yapılmamaktadır. Eskiden yapılan dokumaların ipleri köylerden eğrilip gelmekte ahşap ve demir tezgâhta mekikli dokuma olarak değerlendirilmekteydi. Dokuma tezgâhları, şimşire, gücü ağacı, zabıla, hayıt çubuğu gibi parçalardan oluşmaktadır ve bu dokuma türünün yapıldığı dönemde yörük çadırı, kıl yolluk, heybe, yaygı çeşitleri dokunmuştur. Kıl çuvallar tahıl, yiyecek gibi eşyaların taşınmasında kullanılmıştır.

Milas’da bu dokumacılık çeşidi ile ilgili olarak Çöllüoğlu Hanı’nın önemli bir yeri vardır. 18. yüzyılda yapılan Çöllüoğlu Hanı, İlçenin ticari yaşamının merkezi olup birçok zanaatkarın çalıştığı bir mekandır. Kaynak kişinin konu ile ilgili verdiği bilgi şöyledir:

*“Han zamanla bakımsızlaştı ve zanaatkarların da eski işlerini yapamamalarıyla birlikte terkedildi.2012 yılında restore edilen Han eskisi gibi zanaatkarların çalıştığı bir yer olamadı.” KK9.*

İlçede olan mutafılar bu handa çalışmış ama restorasyonla birlikte azalan işler dolayısıyla dokumayı bırakmışlardır. Çalışmamızda tespit edilen mutaf, Çöllüoğlu Hanının karşısında dükkanı olup çevre ilçeler ve köylerden gelen dokumaları satmaktadır.

#### **3.6.3.4. Hasır Örücülük**

Yörede bitkisel örücülükte karşımıza sepet yapımı çıkmaktadır. Sepetten başka yazın sezonda kamıştan gölgelik hasır işleri turizm sezonundan önce siparişe örülmektedir. Sepetlerin yapımında kargı ve hayıt çubuğu kullanılmaktadır. Malzemeler ovalardan, derelerden temin edilmektedir. Sepet örerken malzeme kuruyrsa ıslanmakta ve 3 gün ile 1 hafta arasında bekletilmektedir. Malzemenin yumuşatılması ile ilgili olarak kaynak kişinin verdiği bilgi şu şekildedir:

*“Islıyoruz. Kuruyrsa ıslıyoz. Yaşsa gerekmiyor öyle örüyoruz.” KK1.*

Sepet yapımında dipte hayıt çubuğu yanda kargı kullanılmaktadır. Örme işlemi alt kısımdan başlamakta ve üst kısma doğru dairesel olarak yapılmaktadır.

Bir sepet 1 saatte örülebilmekte, günde duruma göre 2-5 adet arasında sepet örülmektedir. Sepetler üzerine nakış veya boyama yapılmamaktadır. Yörede sepet dört farklı ebatta yapılmakta olup, en çok iki tür sepet örülmektedir. Zeytin için daha ufak boy sepet, ıspanak, marul gibi yeşillikler için keleter adı verilen büyük sepet boyu vardır.

Bir de sele adı verilen tepsi şeklinde örgüler vardır. Seleler üzerine toplanan otlar yıkandıktan sonra süzülmesi amacıyla veya ekmek koymak için alt olarak kullanılmaktadır. Bitkisel örücülük daha çok bahar mevsiminde yapılmaktadır. Kaynak kişi el sanatını hangi mevsimlerde yaptığını şu sözlerle belirtmiştir:

*“Bahar mevsiminde. Kışın soğuk oluyor fazla olmuyor.” KK1.*

Kullanılan aletler; orak, yargıç, makas, elcik ve metredir. Yörede bu işle uğraşan ailelerin çocukları bu işi 8-10 yaşından itibaren öğrenmekte olup, bütün ailenin geçim kaynağı örücülük olmaktadır.



### 3.6.3.5. Yorgan Yapımı

Geleneksel el sanatlarından biri de yorgancılıktır. Yorgan yapımında kullanılan malzemeler; pamuk ip, astar, naylon ip, pamuk, yün, ipek kumaş, basma kumaş, sopa, iğne, makas, kalıp, tebeşir ve dikiş makinesidir. Yorganın esas malzemesi olan pamuk ve yün temizlenmiş biçimde yorgancılara gelmekte ve hallaç makinesinde atılarak kabartılıp ayrışması sağlanarak kullanılmaktadır. Pamuk ve yün kullanımı ile ilgili kaynak kişilerin verdiği bilgiler şöyledir:

*“Yün temizlenmiş gelir. Makinede atarız kullanırız.” KK2*

*“Yünü müşteri getiriyor. Pamuğu da müşteri getiriyor. Atmasını, dikmesini ben yapıyorum...Hallaç makinesiyle.” KK4.*

Yorganda kullanılan malzemeler Milas ve Bafa Pazarlarından alınmaktadır. Günümüzde yorganların iç malzemesinde daha çok pamuk kullanılmaktadır. Yorganın alt kısmına astar, üstünde de basma veya saten kumaş geçirilmektedir. Kullanılan kumaş türleriyle ilgili olarak kaynak kişiler şu bilgileri vermiştir:

*“Sopayla, kılıfı önce hazırlıyorsun, saten olur basma, ipek olur. Alt astar beyaz üstte basma veya ipekli kumaş. Dikiş makinesiyle birleştiriliyor.” KK2.*

*“Altı astar üstü ipekli kumaş olur, basma kumaş olur farketmez.” KK4.*

Yorgan yapılırken yüzü ve astarı dikiş makinesi ile birleştirilmekte pamuğun içine gireceği bir kısım bırakılarak dikilmektedir. Pamuğun yorganın içine düzgün dağılımı sopa yardımıyla vurularak yapılmaktadır. İşlem bittikten sonra delik bırakılan kısımda dikilerek sopa ile vurularak yorganın tamamının eşit olarak malzemenin dağılması sağlanmaktadır. Yorganın çerçeve atımı için en ve boydan on santim içerisi işaretlenerek dikilmektedir. Bu ilk çerçeve çizgisi olup ikinci çerçeve yine aynı şekilde çizilerek dikilmektedir. Modelli yorganlarda modelin yüzeye düzgün yerleşmesini sağlamak için çerçeve içinde kalan kısımlar karelere veya baklava şekillerine cetvel ve tebeşir yardımıyla bölünmektedir. Bu bölünmelere kalıplar yerleştirilip tebeşirle çizilmektedir. İğne ve iplik yardımıyla modeller yorgana dikilmektedir. Dikim işleri bittikten sonra yorgan kullanıma hazır hale gelmektedir. Modelin ağırlığına ve yorganın ebadına göre dikiş süresi değişebilmektedir. Bir günde modelsiz dikilen yorganlar olduğu gibi üç-beş günde dikilebilen modelli yorganlarda vardır.

Yörede genelde yorganlar küçük ve büyük olarak iki ebatla yapılmaktadır. Yorgan ölçüleri ile ilgili kaynak kişilerin yorumları şu şekildedir:

*“Tek kişilik olursa 2 metre, çift kişilik olursa 2.5 metre. Bitti mi 2 metre 1.80 kalır, öbürü 2.5 sa 2.30 veya 2.25 kalır.”* KK2

*“Tek kişilik oluyor, bir de çift kişilik oluyor. Çift kişilik olursa 5 kg. yün veya pamuk, tek kişilik olursa 3.5 kg.”* KK4.

Gelinlik kız çeyizinde iki veya üç tane yorgan olup, bunlar 1 ipekli 2 basma şeklindedir. Çeyiz dikimi ile ilgili kaynak kişinin verdiği bilgi şöyledir:

*“Çeyiz olarak dikiliyor. O farklı olur.2 tane 3 tane olur. İki ipekli bir basma olur veya iki basma bir ipekli olur farklı olur.”* KK2.

Satenli modellenli içinde fotoğraflardan talep üzerine yapılmaktadır. Çocuk yorganlarının ebatları eni 1 metre, boyu 1.5 metre olmaktadır. Siparişe yastık da yapılmaktadır. Yorgan fiyatları günümüzde 50 TL. ile 100 TL. arası değişmektedir. Yorgan fiyatlarıyla ilgili kaynak kişilerin verdiği bilgiler şu şekildedir:

*“Basmaların tanesi 50 TL, malzemeyi alır gelirse müşteri. ipekliler 80-100 TL. yastıklar 5 TL. işçilik alırız.”* KK2.

*“Biz yorganın dikmesini 150-200 arası dikiyoruz. Modellenli yorgan biraz daha pahalı. Onlar 200-250 arası dikiliyor.”* KK4.

### **3.6.3.6. Semer Yapımı**

Semer genel anlamda beygir, katır, eşek gibi yük hayvanlarının sırtına vurulan, ana yapının üzerine ağaç iskelet geçirilerek üretilen, genellikle yük taşımak için, bazen de biniş amaçlı kullanılan bir araçtır. Başka bir tanımla yük taşımak amacıyla eşek, katır, beygir gibi binek hayvanlarının sırtına yerleştirilen ağaç iskeleti yastığa semer denilmektedir. Batı kaynaklı semer sözcüğünün Rumcadan Türkçeye, Türkçeden de Bulgarca ve Sırpça gibi Balkan dillerine geçtiği düşünülmektedir (Eren, 1999, s. 361).

Semer yapımı günümüzde yok olma noktasına gelmiş bir geleneksel halk sanatıdır. Hayvan gücüne ihtiyacın azalması ile birlikte bu sanata da ihtiyaç azalmıştır. Semer daha çok kış aylarında yapılmaktadır. Küçük, orta, büyük olmak üzere üç boyutta semer vardır.

Semerin boyutlarıyla ilgili olarak kaynak kişiler şu bilgileri vermişlerdir:

*“Üç çeşit. Ufak, orta, büyük.” KK11.*

*“Hayvanın ölçüsüne göre değişir. Ebat olmaz. Çünkü her hayvan birbirini şey yapmaz. Adam metreyle ipe ölçüsünü alıyor. Hayvanın belini tarif ediyor. her hayvanın beli bir olmaz ki. Kendimiz ölçü alıp geliyoruz, arabayla götürüyorlar.” KK5.*

Bir semerin ömrü 5-10 yıl arası değişmektedir. Semerin ana malzemesi sazdır. Saz Afyon’dan gelmektedir. Konu ile ilgili kaynak kişinin yorumu şöyledir:

*“ Afyon’dan Afyon’un bir nahiyesi, köyü var oradan oluyor bu iyi saz. Yaprak saz gibi sazlar var gerek yok. Onlardan hasır falan yapılır onlardan iyi olmaz... Var biraz benim eskiden kalma onlarla idare ediyorum. Fazla da işimiz yok zaten” KK11.*

Bir semere büyüklüğüne göre bir, bir buçuk veya iki bağ saz gitmektedir. Semerin iskeletini saz ve çuvalla verilmektedir. Bu malzeme toptancılardan karşılanmaktadır. Semer ustaları işleri azaldığı için ellerinde olan, önceden depoladığı malzemeyi kullanmaktadır. Sazın üzerine keten çuvalı sarılmakta olup, sazın yuvarlatılacak kısımları önceden ıslatılarak yumuşatılmaktadır. Sazın üzerine çuval geçirildikten sonra çuvaldız ve naylon ip ile dikilmektedir.

Semerin üzerindeki deri de tabakhanelerden, keçe ise İzmir-Tire veya Karacahisar’dan sağlanmaktadır. Semerde kullanılacak ağaç semer ağacı olup düzeltilmektedir. Tüm malzeme çuvaldızla dikilmektedir. Topan demir, çuvaldız, ip dikimlerde kullanılan malzemelerdir. Ağaç delme işlemini kendileri yapmaktadırlar. Malzemelerin bağlama işinde deri kayış da kullanılmaktadır.

Kayış “paldım aşıklımı” ile hayvana tutturulmaktadır, paldım aşağıda kalan kısımdır. Kolan da asıl semeri tutan dokumadır. Tüm malzemeler mutaftan da getirilebilmektedir. Günümüzde semer tamiratında 250 TL, yeni semer yapımında ise 300 TL. ücret alınmaktadır. Ayrıca malzemenin kalitesine göre de ücret değişmektedir.

Konu ile ilgili kaynak kişilerin verdiği bilgi şöyledir:

*“Üç yüz lira üç yüz elli lira malzeme farkına göre değişir yani” KK11.*

*“O değişir, malzemesine göre değişir.800-1000 liraya kadar yüksek semer oluyo, normal yapanlar var 300 yapıyolar, biz de 400-500 gibi yapıyoruz da. Onların malzeme değişik oluyor.” KK5.*

### **3.6.3.7. Demircilik**

Demircilik, hammaddesi maden olan demirin ısıtılarak ve çeşitli aletler yardımıyla şekil verilerek işlenmesiyle oluşan geleneksel bir el sanatıdır. Yörede demir işleri olarak tahra, balta, çapa, maşa, traktör malzemeleri yapılmaktadır.

Demircilik, Ekim ayı gibi başlayıp yazın gelmesiyle bırakılmaktadır. Hangi mevsimde hangi yapılan aletin satıldığı ile ilgili kaynak kişi bilgisi şu şekildedir:

*“Tahra çok satarız. Çapa, balta bunlar sezonluk rnler. Kış sezonunda çok satılır. Yazın yok bir şey.” KK3.*

Kullanılan ana malzeme Milas hurdacıardan alınmaktadır. Demirin ısıtıldığı ocakta ağaç kömürü yakılmaktadır. Ocağın ısısı yeterli seviyeye geldiğinde demir alet kısıkaç yardımıyla ateşin üzerine konmakta ve tavlanmaktadır. Demir istenilen kıvama gelince rengi değişmekte ve ustası tarafından kısıkaç ile ateşten alınmaktadır. Obje rs üzerine yerleştirilerek dvlmektedir. Yapılacak objeye göre dövülerek şekil verilmekte ve demir obje suya batırılarak soğutulmaktadır. Demirin şekillendirilmesi ile ilgili kaynak kişinin anlatımı şoyledir:

*“Aldım getirdim demiri çapa yapacam mesela burdan keserim dvyorum bir tane şesini yapıyorum burasını bu el emeği yani ellen çıkar hep yani makineleşme şeyi...Dveceğim zaman ateşe koyuyorum. Bunun yüzünü böyle yapcam ya. Isıtyom ısıtılmadan kesilmez. Bu makasla kesiyom...rsn üzerinde döverek şekillendiriyom.” KK3.*

Demirin düzeltmeleri çekiç ile yapılmaktadır. Demircilikte kullanılan aletler; demirci körüğü, kısıaç, maşa, rs, çekiç, balyoz, makas, su kabı, mengene, eğedir. Yapılan rnlerin büyük bir kısmı dkknda sergilenerak perakende olarak satılmaktadır. Ayrıca sipariş üzerine de üretim gerçekteşmektedir.

Günümüzde en çok satılan eşya olan budama aracı tahranın tanesi 30 TL. crete yapılmaktadır. Ayda 15-30 adet arası satılmaktadır. Ayrıca traktör malzeme tamirati yapılmakta 30 TL. cret alınmaktadır.

### 3.6.3.8. Kalaycılık

Hammaddesi maden olan sanatlardan biri olan ve geleneksel halk sanatlarından önemli bir yere sahip olan bakırcılık yörede yok olmaya yüz tutmuş sanatlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakır eşyaların mutfak araç ve gereçleri ile süs eşyası olarak günümüzde kullanılmaya devam etmesi ile yörede bu eşya satan dükkanlarda kalaycı ustaları az da olsa mevcuttur. Kalaylama işlemi bakırın zehirlenmesini önlemek amacıyla yapılmaktadır. Kalaylama yapılacakken odun kömüründe yakılan ateşe kap tutularak nişadır ve kalay pamuk yardımıyla kap çevire çevire sürülmektedir.

Önce malzeme ısıtılıp sonra kalay sürülmektedir. Kalayın yeterli olup olmadığı usta tarafından anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili kaynak kişinin verdiği bilgi şöyledir:

*“Önce bu ısınacak ocakta belli bir seviyeye geldi mi kalayı sürersen nişadır denen maddeyi yemeğe tuz eker gibi ekersen elinde pamuk şu elin devamlı ateşin içinde durur yani. Işıktaki güneş ışığı olacak... İşte onu sizin gözünle bakarken yani ocak üstünde kalay sürersen tutmaz yapamazsın zaten. Ne diyeyim sana nasıl izah edeyim tavımı diyecek demir derler ya tavında dövülür bunun bir tavi var o tav gelmeden kalay da tutmaz.” KK10.*

Ateşten alınan kap silinip parlatılmaktadır. Kalaylanan kap kullanıma hazır hale gelmektedir. Yöreyle bakır kaplar Muğla-Kavaklıdere, Gaziantep ve Kahramanmaraş'tan gelmektedir. Kalaylama işi daha çok tabak ve kazan gibi eşyalara yapılmaktadır.

**3.6.3.9. Bez Bebek Yapımı:** 2007'de açılan bez bebek yapım kursu ile yörede el sanatları işlerine yeni bir boyut gelmiştir. Çomakdağ yöresinde daha önceleri çatallı kazık adı verilen ağaç işlerine kâğıt ve çaput sarılarak yapılan geleneksel bez bebekler kumaşlar dikilip içine dolgu malzemeleri konulup allı pullu süslü Çomakdağ bebekleri halini almıştır. Bebekler yöresel kadın giysilerine benzetilmekte, yörede kullanılan giysilerden elbiseler üzerlerine dikilmektedir.

### 3.6.3.10. Pul ve boncuk işleri:

Çomakdağ yöresinde 2007 yılında açılan bez bebek kursundan sonra boncuk işi olarak yapılan nazarlıklar da pullu ve daha gösterişli bir şekilde turistik ürün olarak yapılmaya başlamıştır. Diğer satış amaçlı yapılan ürünler arasında bileklik, kolye, saç bandajı, başörtüsü, tülbent kenarı, pullu elbise yer almaktadır. Kaynak kişi el sanatları için

mikrokredi desteği aldıklarını ve bu yüzden de bu işe devam ettiklerini ifade etmektedir:

*“8 yıldır mikrokredi alıyoruz. Beşer onar kişi kişi oluyor, grupça yatırılıyor.” KK8.*

Kadınlar, fuar, festival gibi etkinliklere el sanatı ürünleri ile katılmakta olup, köye gelen turistler için hemen stand açmakta ve bu ürünleri satarak aile bütçesi için ek gelir kaynağı oluşturmaktadır.



## SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada somut olmayan kültürel miras unsurlarından el sanatlarının Milas yöresindeki geçmişi, teknik özellikleri ve günümüzdeki durumu incelenerek kırsal turizmdeki yeri ve önemi ele alınmıştır. Birinci bölümde, somut olmayan kültürel miras ve bu kavramı oluşturan kültür, somut olmayan kültür ve miras kavramlarının üzerinde durularak bu kavramların oluşmasında önemli bir payı olan UNESCO çalışmaları ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, turizm, alternatif turizm, kırsal alan ve kırsal turizm üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Milas Yöresi ve kırsal turizm potansiyeli ile maddi kültür öğeleri olan Milas el sanatları incelenmiştir. Tüm bu çalışmalar kırsal alanda yer alan ve kırsal nüfusun tarım haricinde geçim kaynağı olan el sanatlarının tanıtılması ve bu maddi kültür öğelerinin sürdürülebilir bir şekilde gelecek nesillere aktarılmasının önemini ortaya koymuştur.

Kırsal turizm toplumu dört bileşenden oluşmaktadır: Kırsal alan, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal etkinlikler. Kırsal alandaki yaşam ve tüm kültür öğeleri kırsal turizmin de kaynağını meydana getirmektedir. Kırsal turizm, kırsal alanda kültürel miras, kırsal etkinlikler ve kırsal yaşamla var olan bir turizm çeşididir. Kültürel miras insan topluluklarının toplumsal ve kültürel kimliği olup, günümüzde toplumdaki değişimlerle birlikte kırsal alanda daha fazla korunmuş ve daha az yozlaşarak veya değişime uğrayarak gelmiştir. Kırsal turizm kırsaldaki kültürel mirasa sahip çıkmaktadır. Kültürel mirası temsil eden önemli öğelerden biri de geleneksel el sanatlarıdır.

Milas yöresi doğal ve kültürel çekicilikleri bakımından kırsal turizm için önemli bir potansiyele sahiptir. Milas yöresindeki geleneksel el sanatlarının geçmişi incelendiğinde, yüzyıllardır yapılan geleneksel el sanatlarına ait sayısal verilere ilk 1844-1845 temettuat sayımlarında rastlanmaktadır. Bu sayımlarda 172 zanaatçı görülmektedir. Bakkal, celep, kavaf, eskici, babuşçu, bezzaz, keçeci, kundakçı, sandıkçı, semerci, nalbant, bakırcı, çubukçu, çuvalcı, doğramacı, kiremitçi, mutaf, süpürgeci, terzi gibi meslekler bu dönemde Milas'da yer almaktadır (Adıyeke,2017:166). Günümüzde dokuma, semer yapımı, kalaycılık, yorgancılık ve sepet işleri azalarak ve yozlaşarak veya farklılaşarak da olsa devam etmektedir. Usta-çırak ilişkisiyle öğrenilen bu sanatlar yeni nesillere aktarılmadığından son ustalarıyla

yaşamaktadır. Günümüzde Milas Esnaf ve Sanâtkarlar Odası kayıtlarında 2 adet el dokuma halı satan dükkân, 2 mutaf, 1 kalaycı, 1 doğal yün ve tiftik imalatçısı, 9 yorgancı kalmıştır.

Çalışmada hasır dokuyan 1 kişi, yorgancı 2 kişi, demir işleri ustası 1 kişi, kalaycı 1 kişi, mutaf 1 kişi, semerci 2 kişi, ipekçilik ve ipek dokuma 3 kişi, halı dokuyan 8 kişi olmak üzere 19 el sanatı ustasıyla görüşülmüştür. El sanatını 11 yıl ile 52 yıl arasında yaptıkları tespit edilmiştir. Aile bireylerinden öğrenenlerin sayısı 14, ustadan öğrenenlerin sayısı 5'tir. 11 kişinin asıl mesleği el sanatı olup, diğer 8 kişinin el sanatları asıl mesleği değildir. Bu kişiler çiftçilik yapmaktadır. 4 kişi mesleği çırağına öğretmiş olup, bu çıraklardan sadece hasır dokuma işlerinde mesleğe devam etmektedir. Diğer çıraklar bu el sanatlarını yapmayı bırakmışlardır. Gelecek nesillere aktarımın çok az olduğu tespit edilmiştir.

Kültürel dokunun önemli bir parçası olan el sanatlarının aktarımının ve talebinin olmaması kültürel bir unsurun daha kaybolmasına neden olmaktadır. El sanatları Orta Asya'dan gelen kültür mirasımızdır. Gelenek ve göreneklerimizin yansımalarıdır. Milas'ın tanınmış halı dokumacılığı, geleneksel halk sanatı ürünleri olduğundan Milas'ın sürdürülebilir yapısını koruması için, dokumacılığın devamına ihtiyaç vardır.

Yörede sadece Çomakdağ, Kızılağaç Köyü kırsal turizm hamleleri yaparak el sanatlarını da bu şekilde yaşatmaya yönelik devam eden bir süreç içindedir. Gelen turistlere ipek dokuma ve pul, boncuk işleri ile bez bebek satmaktadırlar.

Milas yöresinin ana geçim kaynağı zeytincilik olup, zeytinden düzenli para kazanamadıklarından dolayı yöre halkı sıkıntı yaşamaktadır. Tarımda istenilen gelirin her yıl kazanılamaması yeni gelir kaynağına da ihtiyacı doğurmaktadır. Burada kırsal turizm bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal turizm ile birlikte gelir elde etme ve yöre halkının refah düzeyinin iyileşmesi sağlanacaktır. Ancak bu da yöredeki el sanatlarının varlığına ve özgünlüğüne bağlıdır. Kırsal turizmden dolayı yöreye olan talebin artması yörede olan el sanatlarına talebin artmasına da neden olacaktır.

Milas'ın yaşayan kültürüyle el sanatları çeşitleri kullanılarak kırsal turizm için yeni bir destinasyon olması kültürün de devamının sağlanması ve yöre ekonomisinin gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Turizm yarattığı ekonomik katkılardan dolayı yerel halkın yaşam koşullarına uzun vadeli iyileştirmeler getirecektir.



Kırsal turizm toplumunu oluşturan bileşenlerden doğal miras, kültürel miras, yerel ve geleneksel mimari, tarihi kalıntılar, yerel etkinlikler, geleneksel müzik, yürüyüş, su sporları gibi faaliyetlerin tümünü bu yörede bulmak mümkündür.

Tarihi, coğrafi, sosyo-kültürel yapısı kültürel zenginliği ile Milas yöresi kırsal turizm faaliyetleri için uygun bir destinasyon durumundadır. İlçenin kırsal alanına bakıldığında toplam tarım alanı 801.730 dekar olup, bu alanın 263.000 dekar alanı tarla ve sebzelikler, 538.890 dekarı zeytinlik ve meyveliklerden oluşmaktadır. Bu kırsal alana en uygun turizm çeşidi olarak ve doğal ve kültürel değerlere sahip çıkan özelliğinden dolayı kırsal turizm ön plana çıkmaktadır. Kırsal turizm için atılımlar yapılarak Milas'ın zengin kültürü ile birlikte kendine özgü geleneksel el sanatlarının devamı sağlanacaktır.

El sanatı üreticileri el sanatlarına olan ilginin azalması yanında hammaddenin pahalı olması ve el sanatlarından gelen gelirin yetersiz olması gibi nedenlerden el sanatı üretimini çok aza indirmişlerdir. Talebin olmamasından dolayı yeni nesillere de bu sanatlar öğretilmemektedir. Ustaların bir kısmı da çocuklarının işleri sebebiyle kentlere göç etmişlerdir. Tespit edilen kaynak kişiler bu sanatların son temsilcileridir ve az sayıda kalmışlardır. Bu nedenle bazı el sanatları için görüşme yapılan kişilerin beyan ettikleri bilgilerin karşılaştırma yapılarak sınanması mümkün olmamıştır. Ayrıca kırsal turizm potansiyeli yüksek olan yörede bu alanda ciddi bir çalışma olmadığından yöre halkının bu yöne yönelmesi ile ilgili tespit yapılamamıştır.

#### **- Geleneksel El Sanatlarının Korunmasına Yönelik Öneriler:**

Araştırma sonuçları ışığında Milas ve yöresinde geleneksel el sanatlarının korunmasına yönelik geliştirilen temel öneriler aşağıda sunulmaktadır:

- Geleneksel el sanatlarının somut olmayan kültürel miras olarak korunabilmesi için El Sanatları Geleneği ve Geleneksel Türk El Sanatları Kapsamında, SOKÜM Taşıyıcısı Olarak Ustalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından belgelenmektedir. El sanatlarının görsel ve işitsel olarak arşivlenmesi önem taşımaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yörede bu iki çalışmaya ihtiyaç vardır. Ayrıca geleneksel el sanatı üreticilerinin yeni nesillere bu sanatları öğretmesi el sanatları geleneğinin

aktarılmasında büyük önem taşıdığı için bu aktarımın yaygınlaştırılacağı eğitim faaliyetleri ve çalışmalara ağırlık verilmeli veya desteklenmelidir.

- Geleneksel dokumalarda kullanılan ipek ip ve yün elde edilirken üretimde önemli bir sorun da maliyet yüksekliği olarak belirlenmiştir. Üretimde maliyetin (yün ip, kök boya) yüksek olması, ürünün satışına yansımakta ve bundan dolayı talepte azalmaktadır. Hammaddeye ulaşım gün geçtikçe zorlaşmaktadır. Birim işgücü ve alandan daha fazla ve kaliteli ürün almayı sağlayacak yetiştiricilik yöntemleri çiftçiler arasında yaygınlaştırılmalıdır. Bu amaç doğrultusunda ipekböcekçiliğinin mevcut sorunlarını göz önüne alan bir mikro kredi ile üretici desteklenmelidir.
- İpekböcekçiliğinin alternatif gelir kaynağı olarak teşvik edilmesi ve gündemde tutulması için, afiş, broşür ve basın yayın aracılığı ile çalışmalar yapılmalıdır. Kozabirlik tarafından ipek beslenecek alanların beslemeye hazır hale getirilmesi için ilaç temini sağlandığı gibi uzman ve mühendisler tarafından, eğitim ve seminer uygulamaları verilmelidir.
- El sanatları üretiminin devamı ve ekonomik işbirliği amacıyla kurulacak halı veya diğer el sanatları kooperatifleri örgütlenmeyi sağlayacaktır. Başarılı kooperatif örneklerinin deneyimlerinden yararlanarak üretim ve istihdamın yanında kadın işgücünün de artması, kadınların ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesi kooperatiflerle gerçekleştirilebilir.
- Yörede son yıllarda yapılan festival ve şenliklerde yörenin zeytini, zeytinyağı, zeytinyağlı yemekleri tanıtılmakta kırsal turizm kapsamında agro-turizm potansiyeli de bu organizasyonlarda ortaya çıkmaktadır. Bu tür organizasyonlarda el sanatı ürünlerini tanıtıcı çalışmalara da yer verilmelidir. Festival ve şenliklerde geleneksel el sanatlarının tanıtımının yapılması ile üretimin devamının sağlanması ve yeni kuşaklara aktarılmasına katkı sağlayacaktır.
- Dünyada el sanatlarının üretilmesi ve satışına yönelik başarılı proje örnekleri bulunmaktadır. Örneğin, 1991 yılında Macaristan'da, Ford ve United States Agency International Development (USAID) Vakfı tarafından ATA adında bir proje geliştirilmiştir. Proje ile birlikte 163 yeni el sanatı ürünü geliştirilip, 8 uluslararası fuarda sergilenmiş ve satılmıştır. Projenin sonunda, satış toplamı

1,1 milyar dolara ulaşarak 233 kişiye 10 yıllık istihdam sağlanmıştır. (Oka, 2012:256). Bu örnekteki gibi projeler burada da kamu ve yerel yatırımlar tarafından desteklenmeli ve uygulanmalıdır.

- Geleneksel el sanatları kırsal turizmin bir bileşeni olarak değerlendirilmesi yanında turistlerin gittikleri yerlerde yöreye özgü hediyelik eşya alma taleplerinin tam karşılığı olarak el sanatlarına yeni formlar kazandırılması ile üretiminin sağlanması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.
- El sanatları yapıldıkları yere turistik bir çekicilik sağladığı gibi, işgücü niteliğinin artmasına yol açarak istihdama katkı sağlamaktadır. Böylece yöre halkına iş imkânı yaratarak, kırsal bölgelerden kentlere olan göçü yavaşlatmaktadır. Yöre halkı bu konudaki bilgi ve beceri artırılmasına yönelik kısa süreli seminer, kurs veya mesleki eğitime tabi tutulmalıdır.

#### **- Geleneksel El Sanatlarının Kırsal Turizm Kapsamında Değerlendirilmesine İlişkin Öneriler:**

Geleneksel el sanatlarının korunmasına yönelik önerilerin yanı sıra, geleneksel el sanatlarının kırsal turizmin önemli bir unsuru olarak gözetilmesi de yöre kültürü ve ekonomisi için de büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda geleneksel el sanatları ile bütünleştirilerek yapılacak kırsal turizm faaliyetlerinin sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerine ilişkin sunulan öneriler aşağıda sıralanmaktadır:

- Yaşayan kültürüyle el sanatları kullanılarak kırsal turizm için yeni bir destinasyon olması kültürün de devamının sağlanması ve yöre ekonomisinin gelişmesi açısından önem kazanmaktadır. Özellikle yöreye has bir el sanatı olan halı dokumacılığı da bu mirasın bir parçasıdır. Bu yörelerde yapılacak kırsal turizm faaliyetleri ile bu el sanatı ürünlerinin hem turiste öğretilmesi hem de satışının yapılması sağlanabilir. Kırsal turizmden dolayı ortaya çıkan talep ile birlikte el sanatlarının üretimi de arttıracaktır. Yörenin turizm ile tanınması online satış ve pazarlama imkânı da sağlayacaktır.
- Yörenin asıl geçim kaynağı daha çok zeytincilik olup ve getirisi düşüktür. Bunun için yörede geliri arttırmanın bir yolu da geleneksel el sanatlarının bir ekonomik getiri olarak değerlendirilmesidir. Bu da yöredeki el sanatlarının sürdürülebilirliği kırsal turizmin gelişimine bağlıdır.

- Kırsal turizm ile ayrıca sadece el sanatları ürünlerinin değil kırsal alanda yapılan zeytin, peynir, turşu gibi ürünlerin satılmasını sağlayarak köylerdeki kadınlara ek gelir olarak dönecektir.
- Yörede turizmin gelişmesi ile ilgili çalışmalarda Cumalıkızık Köyü veya Beypazarı İlçesi gibi örnekler incelenebilir. Bu örneklerde turizm ile birlikte ekonomik ve sosyal hayattaki büyük değişimler yanında SOKÜM unsurlarından el sanatlarının, halk mimarinin ve geleneksel mutfağın önemi artmıştır. Örneğin Beypazarı'nda turizm ile birlikte gelen taleple birçok el sanatlarının korunduğu ve gelece nesillere taşındığı yapılan çalışmalarda görülmektedir. Genel hatlarıyla SOKÜM koruma konusunda Beypazarı İlçesi başarılı bir örnektir (Öter ve Ünal, 2017: 239).
- Kırsal turizme bağlı olarak ortaya çıkan talep ile birlikte yöresel el sanatları canlanacak ve bu da kadın istihdamını olumlu yönde etkileyecektir. Bunun için yörede hem istihdamın hem de el sanatlarının gelişimi için kırsal turizmin gelişimi teşvik edilmeli ve geliştirilmelidir.
- Milas Kültür Rotası, belirli bir tema etrafında geliştirilmiş, kültürel ve tarihi miras dikkate alınarak planlanmış bir güzergâhtan oluşan bir projedir. Bu rota, bireysel veya grup deneyimlerine fırsat vermesiyle kitlesel turizme bir alternatif olarak görülmektedir. Milas Kültür Rotası'ndaki tarihi ve kültürel değerler yanında, rotanın tamamlanarak bu değerlerin turizme kazandırılmasıyla, Milas, kültür turizminde önemli bir yer edinecektir. Bodrum'a deniz turizmi için gelen ziyaretçilere alternatif rota yaratarak gününbirlik günü birlik turları çekmek de amaçlanmaktadır. Milas'ta yaklaşık 200'e yakın tescilli konak mevcut olup, bu konaklar için de butik otelciliği başlatmak da projelerin hedefleri arasındadır. Bu proje kapsamında el sanatlarının da bu rota kapsamında değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Yöre turizmini harekete geçirmeden önce şüphesiz ki altyapı ve üstyapısındaki eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Yörede pansiyonculuğun geliştirilmesi için maddi ve teknik destek sağlanmasına ihtiyaç vardır. Mevcut olan geleneksel halk mimarisi yapıları restore edilerek pansiyon olarak değerlendirilebilir. Bu yapılarda geleneksel el sanatları üretimi ve satışı yapılabilir.

- Yapılan turizm faaliyetlerinden tüm köy halkının yararlanıyor olması da önem taşımaktadır. Çomakdağ Kızılağaç Köyü halkı turistler için yaptığı günlük düğün programları ve hediyelik el sanatları işleri ile turizme bir kapı aralamış olup, yerel halkın ihtiyacı olan turizm bilgisi ile kültürel mirasına sahip çıkmasını da içeren bilgilendirilme yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.
- Turizm ile ilgili çalışmalarda insanların kırsala yönelik anlayışlarını ve ilgilerini derinleştirerek yararlanma duygusuna ulaşmalarını sağlamaya çalıştırıcı ürünler ortaya koyma zorunluluğu doğmaktadır. Bunun için de kırsal turizmi toplumundaki kırsal alan, kırsal miras, kırsal yaşam ve kırsal etkinlikler olarak tüm verileri içeren yöre kültürünü ve turizmini ön plana çıkaracak projeler geliştirilmelidir.

## KAYNAKÇA

- Adıyeke, N. (1994). *XIX. Yüzyılda Milas Kazası*, İzmir.
- Akarca, A. ve Akarca, T. (1954). *Milas Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Akay, S. A. (2006). “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Tarih Araştırmalarında Kaynak Olma Özelliği”, *Millî Folklor*, Yıl 18, Sayı 70,38-57.
- Akdeniz, O. (2013). *Milas Coğrafyası-Tarihi-Kültürü-Ekonomisi*, Milas Kaymakamlığı Kültür Yayınları-1, Milas Basım San. Ltd. Şti, Milas.
- Akipek, S. (2001). Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmenin Değerlendirilmesi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt C.50, Sayı 4,13-39.
- Alp S. (2000). *Hitit Çağında Anadolu: Çivi Yazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara.
- Altunışık, R. , Coşkun, R. , Yıldırım, E. ve Bayraktaroğlu, S. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. 6.Baskı, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Aslanapa, O. (2003). *Türk Sanatı*, Remzi Kitabevi.
- Avcıkurt, C. (2007). *Turizm Sosyolojisi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Avcıkurt C. ve Köroğlu, Ö. (2008). *Kırsal Turizm İçinde: Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, O., (2012). AB’de kırsal turizmde ilk 5 ülke ve Türkiye’de Kırsal Turizm, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23), ISSN: 1309-9132.
- Baran, A. (2006). *Labraunda Zeus Tapınağı'nın Arkaik Evresi*, Anadolu / Anatolia 30:1-19.
- Barışta,H. Ö. (1998). *Türk El Sanatları*, T. C. Kültür Bakanlığı, Sanat Eserleri.
- Barutçugil, İ. S. (1986). *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Basat, M. E. (2013). “Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirası Birlikte Koruyabilmek”, *Milli Folklor*, Yıl:25, Sayı:100,61-73.
- Bean, G. E. (2000). *Eskiçağda Menderes'in Ötesi*, (Çev. P. Kurtoğlu), İstanbul.
- Berti, F. (2008). Iasos Kazısı, *Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara:118-119.

- Boas, F. (2012). "Etnoloji Yöntemleri", *İnsanbilim Dergisi* 1(2), Çev. Neslihan Kabaklı: 56-61.
- Can, M. ve Esengün, K. (2007). Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği, *GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2007, 24 (2), 43-56.
- Cengiz G. ve Akkuş Ç. (2012). "Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* ,14 (22): 61-74.
- Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007). "Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma", *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 1-14.
- Çeken, H. (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,10: 293-307.
- Çeken, H., Uçar, M. ve Dalgın, T. (2012). Kırsal Turizmin Gelişimi Konusunda Yerel Halkın Algıları: Fethiye Yöresi Örneği, *Turizm & Araştırma Dergisi*, Cilt 1, sayı 1:1-30.
- Çetiner, E. (1998). "Turizmde Bölgesel Kalkınma, Verimlilik ve Kaynakların Etkin Kullanımı", *I. Turizm Şurası*, Turizm Bakanlığı, Ankara:218.
- Davidson, T. L. (1994). "What are travel and tourism: are they really an industry?" In W. Theobald (Eds), *Global Tourism* ( pp.21-26) : Butterworth-Heinemann Ltd.
- Deniz, B. (1998). *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları(Kilim, Cicim, Zili)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Deniz, B. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Deveci, B., Türkmen, S. ve Avcıkurt, C. (2013). "Kırsal Turizm İle Gastronomi Turizmi İlişkisi: Bigadiç Örneği", *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 3 (2): 29-34.
- Dinçer, M.Z. (1993). *Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Duran, R. (1995). Menteşe Beyliği Mimarisi, Doktora Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı*, İzmir.

- Durul, Y. (1987). Anadolu Kilimlerinden Örnekler 2, AKBANK T.A.Ş., İstanbul.
- Doğan, S. ve Özaslan, Y. (2017). Kırsal Alan Gelişimi Açısından Kırsal Turizm Ve Kırsal Turizmin Dünyadaki Durumu, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)* ÖS-IV: 61-78.
- Dorobantu, M. R. ve Nistoreanu, P.(2012). “Rural Tourism and Ecotourism the Main Priorities in Sustainable Development Orientations of Rural Local Communities in Romania”, *Economy Transdisciplinarity Cognition*, Vol. XV, Issue 1/2012, 3-10.
- Gürdal, M. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Muğla Üniversitesi Matbaası, Muğla.
- Ekici, S. E. (2016). Kırsal Turizmde Kendine Özgü Halk Kültürü Öğeleriyle Öne Çıkan Bir Örnek: Milas- Çomakdağ Kızılağaç Köyü. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*. 6(2): 65-70.
- Eliot, T. S. (1981). *Kültür Üzerine Düşünceler*, Çeviren: Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Eres, Z. (2013). “Türkiye’de Geleneksel Kırsal Mimarinin Korunması: Tarihsel Süreç, Yasal Boyut”, Prof. Dr. Nur Akın'a Armağan - *Mimari ve Kentsel Koruma*: 457-469.
- Güvenç, B. (1970). *Kültür Kuramında Bütüncülük Sorunu Üzerine Bir Deneme*, Ankara, Hacettepe Basımevi.
- Gülçubuk, B. (2009). “Uluslararası Tarım Politikalarının Türkiye’de Kırsal Yoksulluk Üzerine Etkileri”, *Sosyal Politikada Güncel Sorunlar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No:596, 233–245.
- Gülçubuk, B., Kızılaslan, N., Eroğlu, D., Kan, M., Soysaldı, E., Olgun, G., (2015). “Kırsal Kalkınma Paradigması ve Yeni Arayışlar”, *Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-2*, TMMOB Ziraat Mühendisliği Odası:1360-1382.
- Gülümser, A. A., Levent, T., B. ve Nijkamp, P. (2010). “Türkiye’nin Kırsal Yapısı: AB Düzeyinde Bir Karşılaştırma”, *İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım*, Cilt: 9, Sayı: 2, 133-144.



- Güvenç, B. (1973). *Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Karlsson, L. (2010). *Mylasa Labraunda Milas Çomakdağ, Güney Ege Bölgesi'nde Arkeoloji ve Kırsal Mimari*, Milli Reasürans T.A.Ş., Mas Matbaacılık A.Ş.
- Kızıl, A. (2002). *Uygurlıkların Başkenti Mylasa ve Çevresi*, Milas Baskı ve Matbaa, Milas.
- Kiper, T. (2006). Safranbolu Yörük Köyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi, *Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi*, Ankara.
- Kozak, N. vd. (2008). *Genel Turizm: İlkeler ve Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köroglu, A. ve Köroglu Ö., (2006). "Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü: Buldan Yöresi Kırsal Turizm Potansiyeli", *Buldan Sempozyumu*, Denizli:233-242.
- Küçükaltan, D., (2002). "Bir Ekolojik Kriz Alternatifi Olarak Kırsal Turizm ve Kırsal Turizmin Akdeniz Ülkeleriyle Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Çalışma", *3.Ulusal Türkiye Turizmi Sempozyumu*, DEÜ, İzmir.
- Küçükaltan, D. ve Ultanır, G. (2012). "Trakya'da Kırsal Turizmin Uygulanabilirliği: Şarköy Örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22): 125-130.
- Küçükören, C. C. (2007). *Ege'de Bir Anadolu Uygurluğu Karyası*, Ekin Grubu, İstanbul.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2013), *Gelenekten Geleceğe Türkiye'de Somut Olmayan Kültürel Miras*, Ankara, Desen Ofset.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2014), *Geçmişten Geleceğe Yaşayan Kültür Mirasımız, Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri*, Özyurt Matbaacılık, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2015), *Kültür ve Turizm Bakanlığı 2015- 2019 Dönemi Stratejik Planı*, Ankara.
- Lordoğlu, K. (2006). *Türkiye İşgücü Piyasaları: Durum Raporu*, İstanbul: İstanbul SMMMO (Mart Matbaacılık) Yayın No: 56.
- Mansel, A. M. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara.
- Mejuyev, V. (1987). *Kültür ve Tarih*. (S. H. Yokova, Çev.). Ankara: Başak Yayınları.
- Merçil, E. (1991). "Anadolu Beylikleri", *İslam Ansiklopedisi*, cilt: 3: 138-139.

- Metin, T. (2013). "Ortaçağ Akdenizinde Menteşe Beyliğinin İktisadî Faaliyetleri ve At Ticareti", *TSA / YIL*: 17 S: 3, Aralık:255-272.
- Oğuz, E. S. (2011). "Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2,123-141.
- Oktay, E., Çukur, T. (2004). AB'ne Aday Ülkelerin Tarım Sektörünün Birliğe Uyumunda Uygulanan SAPARD Projesi ve Konunun Türkiye Açısından Genel Bir Değerlendirmesi. *Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 16–18 Eylül, Tokat.
- Oğuz, M. Ö. (2002). "Ulusal Kalıtın Küreselleşmesi ve Türk El Sanatları", *Millî Folklor*, Yıl 14, Sayı 54: 5-10.
- Oğuz, M. Ö. (2008). "Unesco Ve İnsanlığın Sözlü Ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları", *Millî Folklor*, Yıl 20, Sayı 78:5-11.
- Oğuz, E. S. (2011). "Toplum Bilimlerinde Kültür Kavramı", *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2:123-139.
- Oğuz, M. Ö. (2013). "Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras", *Millî Folklor*, Yıl 25, Sayı 100, 5-13.
- Oğuz, M. Ö. (2017). "Onuncu Yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Listeleri: Görünürlük, Değerlilik Ve Güvenirlilik", *Millî Folklor*, 2017, Yıl 29, Sayı 116,5-17.
- Ökten, Ş. ve Çeken H. (2008). "GAP Projesi'nin Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Politikaları İçindeki Yeri Ve Önemi", *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14 (1): 13 – 22.
- Öter, Z.ve Ünal, E. (2017). "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Turizm Etkileşiminin Beypazarı İlçesinde Yerel Ekonomiye Katkıları", *8. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Genel Konular, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 229-246.
- Özdemir, S. (2012). "Kırsal Kalkınmada Kırsal Turizmden Yararlanma Olanakları: Gökçeada Örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23): 19-21.
- Özer, Y. (2010). UNESCO'nun 1989 Tarihli Popüler Ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararı'nın Halkbilimi Çalışmalarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi*, Ankara.

- Öztekin, İ. E. (2013). *Milas Kültür Rotası*, Milas Belediyesi Yayını, Argos Grafik.
- Sami, Ş. (1996). *Kamus-i Türki*, 6. Baskı, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Parker, B. (1998). *Globalization and Business Practice*. Sage Pub. London.
- Petronelaa, T.(2016). “The Importance Of The İntangible Cultural Heritage İn The Economy”, *Procedia Economics and Finance* 39, 731 – 736.
- Sekaran, U. (2000). *Research Methods for Business A Skill-Building Approach*, USA: John Wiley.
- Sevin V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Ankara.
- Soykan, F. (2000), “Kırsal Turizm ve Avrupa’da Kazanılan Deneyim”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl:11, Sayı: Eylül-Aralık.
- Strabon (1987). *Coğrafya* (Çev. A. Pekman), İstanbul.
- Taş, İ., Eylemer, S. Ve Şemşit, S. (2016). Kırsal Turizme Bütünleşik Yaklaşım: Avrupa Birliği Örneği, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:9, Sayı:2: 877-902.
- Taşkıran, B. (2003). Sosyal, Siyasal Ve Ekonomik Yönüyle Milas (1923-1960), Yüksek Lisans Tezi, *Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı*, Muğla.
- Torun, E. (2013). Kırsal Turizmin Bölge İnsanına Katkıları, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (24): 31-37.
- Tunbridge, J. E. and Ashworth G. J. (1996). *Dissonant Heritage: The Management Of The Past As A Resource İn Conflict*, Virginia University.
- Uçar, M., Çeken, H. ve Ökten, Ş. (2010). *Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma (Fethiye Örneği)*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ulusan, Y., ve Batman, O. (2010). “Alternatif Turizm Çeşitlerinin Konya Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23: 243- 260.
- Ün, E., Tutar, F., Tutar, E. ve Erkan, Ç.(2012). Yeniçeri, E. (2011). Ekonomik Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü: Türkiye Örneği, *International Conference On Eurasian Economies*, Session 4C: Turizm:345-350.
- Ünal, H. R. (2005). *Menteşe Beyliği Başkenti Beçin*, Milas Matbaacılık, Reklamcılık Hizmetleri, Milas.
- Witteck, P. (1986). *Menteşe Beyliği*, (Çeviren: O. Ş. Gökyay), Ankara.

- Yeniçeri, E. (2011). “Kırsal Turizm Nedir ve Örnekler Üzerinde İrdelenmesi”, Kırsal Turizm (Peyzaj), Ödevler ve Tezler, *Namık Kemal Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Ana Bölüm Dalı*, ss:32, <http://www.belgeler.com/blg/2dj0/kent-kimligi-peyzaj>.
- Yeşil, S. (2013). “Kültür ve Kültürel Farklılıklar: Liderlik Açısından Teorik Bir Değerlendirme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:44, 52-81.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yüksel, A. ve Yüksel, F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Turhan Kitabevi.

## İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> Erişim tarihi Mart 2017
- [http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/kulturel\\_ifadelerin\\_cesitliliği/EVRENSEL\\_B%C4%B0LD%C4%B0RGE.pdf](http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/kulturel_ifadelerin_cesitliliği/EVRENSEL_B%C4%B0LD%C4%B0RGE.pdf) Erişim tarihi Mart 2017
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5225.pdf> Erişim tarihi Mart 2017
- [https://en.unesco.org/sites/default/files/statement\\_on\\_unesco.pdf](https://en.unesco.org/sites/default/files/statement_on_unesco.pdf) Erişim tarihi Mart 2017
- <http://www.unesco.org.tr/?page=11:238:5:turkce> Erişim tarihi Mart 2017
- [http://www.unesco.org/education/imld\\_2002/unversal\\_decla.shtml](http://www.unesco.org/education/imld_2002/unversal_decla.shtml) Erişim tarihi Mart 2017
- [www.kalkınma.gov.tr](http://www.kalkınma.gov.tr) Erişim tarihi Mart 2017
- [www.tkd.gov.tr](http://www.tkd.gov.tr) Erişim tarihi Nisan 2017
- <http://www.milas.gov.tr/milasin-tarihcesi> Erişim tarihi Şubat 2017
- [www.tarim.gov.tr](http://www.tarim.gov.tr) Erişim tarihi Nisan 2017
- <http://www.undp.org/> Erişim tarihi Nisan 2017
- <http://www.gelecekturizmde.com/projeler/> Erişim tarihi Nisan 2017
- <http://tatuta.org/?lang=tr&> Erişim tarihi Nisan 2017
- [https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020\\_en](https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020_en) Erişim tarihi Nisan 2017

[http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b2\\_ek.pdf](http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/e443d6819ae22b2_ek.pdf) Erişim tarihi Nisan 2017

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,45346/hekatomnos-anit-mezari-ve-kutsal-alani-mugla.html>. Erişim tarihi Nisan 2017

<https://www.ancient.eu/image/253/> Erişim Tarihi Mayıs 2017

[http://www.milas.bel.tr/index.php?modul=2\\_99](http://www.milas.bel.tr/index.php?modul=2_99) Erişim Tarihi Mayıs 2017

<http://www.muglakulturturizm.gov.tr/TR,176828/uzunyuva-milas.html>  
Erişim Tarihi Mayıs 2017

<http://www.muglakulturturizm.gov.tr/TR,157760/isletme-belgeli-tesisler.html>  
Erişim Tarihi Mayıs 2017

<http://www.muglakulturturizm.gov.tr/TR,157761/konaklama-tesisleri.html>  
Erişim Tarihi Mayıs 2017

<http://www.muglakulturturizm.gov.tr/TR,177736/milas-muzesi.html>  
Erişim Tarihi Mayıs 2017

[http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt\\_id=1011](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011) Erişim Tarihi Mayıs 2017

<http://www2.unwto.org/press-release/2018-08-27/unwto-highlights-confirm-another-record-year-2017> Erişim tarihi Ağustos 2017

<http://www.bulgariatravel.org/en/Article/Details/2090/> Rural%20Tourism Erişim tarihi Mayıs 2017

<http://www.lad.gov.lv/en/about-us/general-information/general-information/> Erişim tarihi Mayıs 2017

<https://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/food-andgastronomy/agrotourism-itcomesnaturally.html> Erişim tarihi Mayıs 2017

<http://www.tarim.gov.tr> Erişim tarihi Haziran 2017

<https://www.mfa.gr/turkey/tr/yunanistan-hakkinda/food-andgastronomy/agrotourism-itcomesnaturally.html> Erişim tarihi Mayıs 2017

[http://www.tayproject.org/downloads/Karia\\_MA.pdf](http://www.tayproject.org/downloads/Karia_MA.pdf) Erişim tarihi Eylül 2017

[http://www.timestopsmugla.com/tr/milas/tarih/herakleia-\(latmos\)-antik-kenti](http://www.timestopsmugla.com/tr/milas/tarih/herakleia-(latmos)-antik-kenti)  
Erişim tarihi Mayıs 2017

<http://www.milasbodrum.dhmi.gov.tr/havaalanlari/istatistik>. Erişim tarihi Ocak 2018

## EKLER

### 1-Fotoğraflar

Ek-A, Halı dokuma



Ek-B, Yorgan yapımı



Ek-B, Sepet dokuma



Ek-D, Demir işleri



Ek-E, Semer yapımı



Ek-F, Halı dokuma



Fotoğraflar: S. Ebru EKİCİ



Ek-G, Milas halı örnekleri



Ek-H, Kozadan ipek ipin çekilmesi



Ek-I, İpek dokuma yapımı



Fotoğraflar: S. Ebru EKİCİ

## **2-El Sanatları İle İlgili Görüşme Soruları**

### **1-Halı Dokuma:**

- 1-Ne zamandan beri dokumacılık yapıyorsunuz?
- 2-Dokumayı kimden öğrendiniz? Çırağınız var mı?
- 3-Yün nasıl elde edilir? Dokumada ne kadar ip kullanılır?
- 4-İp nasıl boyanır? Boya maddesi olarak neler kullanıyorsunuz? Boyama süreci nasıl işler?
- 5-Halı dokumada kullanılan renkler nelerdir?
- 6- Tezgâhın özelliği nedir? Evin hangi odasında yer alır?
- 7-Dokuma yapılırken hangi aletler kullanılır?
- 8- Dokuma nasıl yapılır? Ne çeşit dokuma yapılır?
- 9- Dokuma kaç kişiyle hangi mevsimde yapılır?
- 10- Dokuma süresi ne kadardır? Hangi boyutlarda dokuma yapılır?
- 11-Motiflerin adı ve anlamı nelerdir?
- 12-Yapılan dokumalar nasıl değerlendirilir? Ücreti nasıldır?
- 13- Satış var mı ve satışlardan memnun musunuz?

### **2-İpek Dokuma**

- 1-İpek nasıl elde edilir?
- 2- Koza sarma hangi aylarda olur?
- 3-Çivit nedir?
- 4-Keseleri nerede saklıyorsunuz?
- 5-Keseler evde mi dururlar?
- 6-İpe çekme işi ne zaman yapılıyor?
- 7-İpe çekme ne kadar sürmektedir?
- 8-İki kovadan ne kadar ip çıkmaktadır?
- 9-Beyaz koza nereden alınmaktadır?
- 10-Sarı kozayı köye kim getirmiştir?
- 11-Kozabirlikten ne zaman koza alınır?
- 12-Çemperde, gömlekte beyaz ipek ip kullanılıyor mu?
- 13-Çözüğü var mıdır?



- 14-Dokuma işi nasıl olur?
- 15-Hangi dokuma türüne ne kadar ip gitmektedir?
- 16-Dokuma ne kadar sürer?
- 17-İpek dokumada işleme tabi tutulur mu? Nasıl kullanılır?

### **3-Hasır Dokuma**

- 1- Sepet örme işine ne zaman başlanılır?
- 2- Bu mesleği kimden öğrendiniz?
- 3- Ailenizde yapan var mıydı? Geçim kaynağı bu muydu?
- 4- Ustanız kimdi?
- 5- Sepetin yapımında hangi malzemeler kullanılıyor?
- 6- Malzemeleri nerelerden alıyorsunuz?
- 7- Malzemenin temininde güçlük çekiyor musunuz?
- 8- Kullanılan aletler nelerdir?
- 9- Sepeti nerede örüyorsunuz?
- 10- Günde kaç tane sepet yaparsınız?
- 11- Sepetten başka yaptığınız bir şey var mı?
- 12- Varsa yazın mı kışın mı yapıyorsunuz?
- 13- Tüm malzemeleri ıslanır mı?
- 14- Sepet örerken ıslanır mı? Nasıl yapılıyor?
- 15- Islattığın zaman kaç gün bekletirsin? Bekletme süresi var mı?
- 16- Nakış türü bir şey var mı? Boyama oluyor mu?
- 17- Sepetler ne için kullanıyorlar?
- 18- Sipariş için mi yaparsınız? Pazarlara götürmek için mi?
- 19- Sepet kaç boy yapılır? Ne kadar zamanda örülür?
- 20- Hangi mevsimlerde daha çok yaparsın? Kışın yapar mısın?
- 21- Çırağınız var mı?
- 22- Elde ettiğiniz gelirle geçiminizi sağlayabiliyor musunuz? Başka yaptığınız bir iş var mı?

#### **4-Yorgancılık**

- 1- Yorgan yapımında hangi malzemeler kullanılmaktadır?
- 2- İpek yorgan yapıyor musunuz?
- 3- Malzemeleri nereden alıyorsunuz?
- 4- Malzemeler pazardan alınır mı?
- 5- Malzemeleri hangi işlemlerden geçirdikten sonra kullanmaya başlıyorsunuz?
- 6- Yün kullanıyor musunuz? Temizleme işini yapıyor musunuz?
- 7- Yün ve pamuğu nasıl yerleştiriyorsunuz?
- 8- Yorganların ölçüleri nasıl oluyor?
- 9- Model çiziyor musun? Ezbere mi yapıyorsun?
- 10- Motifleri nereden aldınız?
- 11- Kalıp kullanır mısınız?
- 12-Ne tür yorgan yapıyorsunuz?
- 13-Gelinlik kız için özel diktiğin yorganlar var mı?
- 14- Çocuk yorganları yapar mısınız? Onun boyutları ne kadar olur? Malzemesi nedir?
- 15- Ne zamandan beri bu işi yapmaktasınız?
- 16- Ayda ne kadar sipariş alırsınız?
- 17- Fiyatlar nasıl?
- 18- Çırak yetiştirdiniz mi?
- 19- Dükkân sizin mi?

#### **5-Semercilik**

- 1- Mesleği kimden öğrendiniz?
- 2- Kaç yaşından beri mesleği yapıyorsunuz?
- 3- Tek çırak siz miydiniz?
- 4- Kaç bölümden oluşur semer? Malzemeler nereden gelir?
- 5- En altta ne kullanıyorsunuz?
- 6- Saz nereden geliyor?
- 7- Bir semere ne kadar saz gidiyor?
- 8- Sazın üstünde ne var?

- 9- Deriyi nereden alıyorsunuz?
- 10- Keçe nereden geliyor?
- 11- Tahtanın bu delme işlerini kendiniz yapıyorsunuz?
- 12- Başka kullanılan malzeme var mıdır?
- 13- Malzemeleri bir araya nasıl getiriyorsunuz? Sazın üstüne gelenler hep dikme mi?
- 14- En alta keçe mi geçiriliyor?
- 15- Üst kısımda neler var?
- 16- Sağlamlaştıktan sonra iç kısmı nereye geliyor?
- 17- Hayvana bağlanan yerin adı var mıdır?
- 18- Kolan nerede kullanılır?
- 19- Nereden gelmektedir?
- 20- Malzemelerin hepsini aynı yerden mi alıyorsunuz?
- 21- Malzemeleri toplu mu alıyorsunuz?
- 22- Bir semerden ne kadar kazanıyorsunuz?
- 23- Semerin kaç boyutu vardır?
- 24- Bu boyutlar nerede kullanılmaktadır?
- 25- Yılda veya ayda kaç tane yapıyorsunuz?
- 26- Hangi ayda semer yapılır?
- 28- Dükkân sizin mi?

### **6-Demir İşleri**

- 1- Ne zamandan beri demir işiyle uğraşıyorsunuz?
- 2- Kimden öğrendiniz?
- 3- Demirden neler yapıyorsunuz?
- 4- Nereye satıyorsunuz? Kime satıyorsunuz?
- 5- Ayda ne satarsınız? Bir sayı verebilir misiniz veya şundan daha çok satarım diyeceğiniz bir şey var mı?
- 6- Hangi aylarda iş yapıyorsunuz genelde?
- 7- Ocağı kendiniz mi yakıyorsunuz?
- 8- Hangi malzemeler kullanıyorsunuz?
- 9- Demirin ana malzemesini nereden alıyorsunuz?

- 10- Sonraki işlemleri nelerdir?
- 11- Ateşe ne zaman koyuyorsunuz?
- 12- Demiri nasıl şekillendiriyorsunuz?
- 13- Geçim kaynağınız bu iş mi?
- 14- Ayda ne kadar kazanıyorsunuz veya bunları ne kadara satıyorsunuz?
- 15- Dükkân sizin mi?

### **7-Kalaycılık**

- 1- Ne zamandan beri yapıyorsunuz?
- 2- Kalaycılığı kimden öğrendiniz, çırağınız var mı?
- 3- Neleri kalaylarsınız?
- 4- Bakırcılık yapıyor muydunuz yoksa sadece kalaycılık mı?
- 5- Kalaylarken ne malzemeler kullanıyorsunuz? Kalaylama malzemeleri nelerdir?
- 6- Ocağınız nerede?
- 7- Kalayı ve diğer malzemeleri nereden alıyorsunuz?
- 8- Parçasına göre kalaylama işi ne kadar sürüyor?
- 9- Kalaylamadan önce yapılan bir işlem var mıdır?
- 10- Kalayladıktan sonra herhangi bir işlemi var mı?
- 11- Bir kalaylama ne kadar sürüyor?
- 12- Kalayın yeterli olduğunu nasıl anlarsınız?
- 13- Kalaylama ücreti ne kadardır?
- 14- Dükkân sizin mi?

## ÖZGEÇMİŞ

### KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Sultan Ebru EKİCİ

Doğum Yeri: Elazığ

Doğum Tarihi: 1977

Medeni Hali: Evli (1 çocuğu var)

### EĞİTİM BİLGİLERİ

Lisans

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi 1999

### MESLEKİ BİLGİLER

- 17.03.2014-Devam ediyor-Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü -Folklor Araştırmacısı
- 10.09.2008-Kırıkkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü-Folklor Araştırmacısı
- 05.09.2007-Elazığ İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü-Folklor Araştırmacısı
- 03.12.2001-Balıkesir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü-Folklor Araştırmacısı
- 06.01.2001-Edirne İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü-Folklor Araştırmacısı